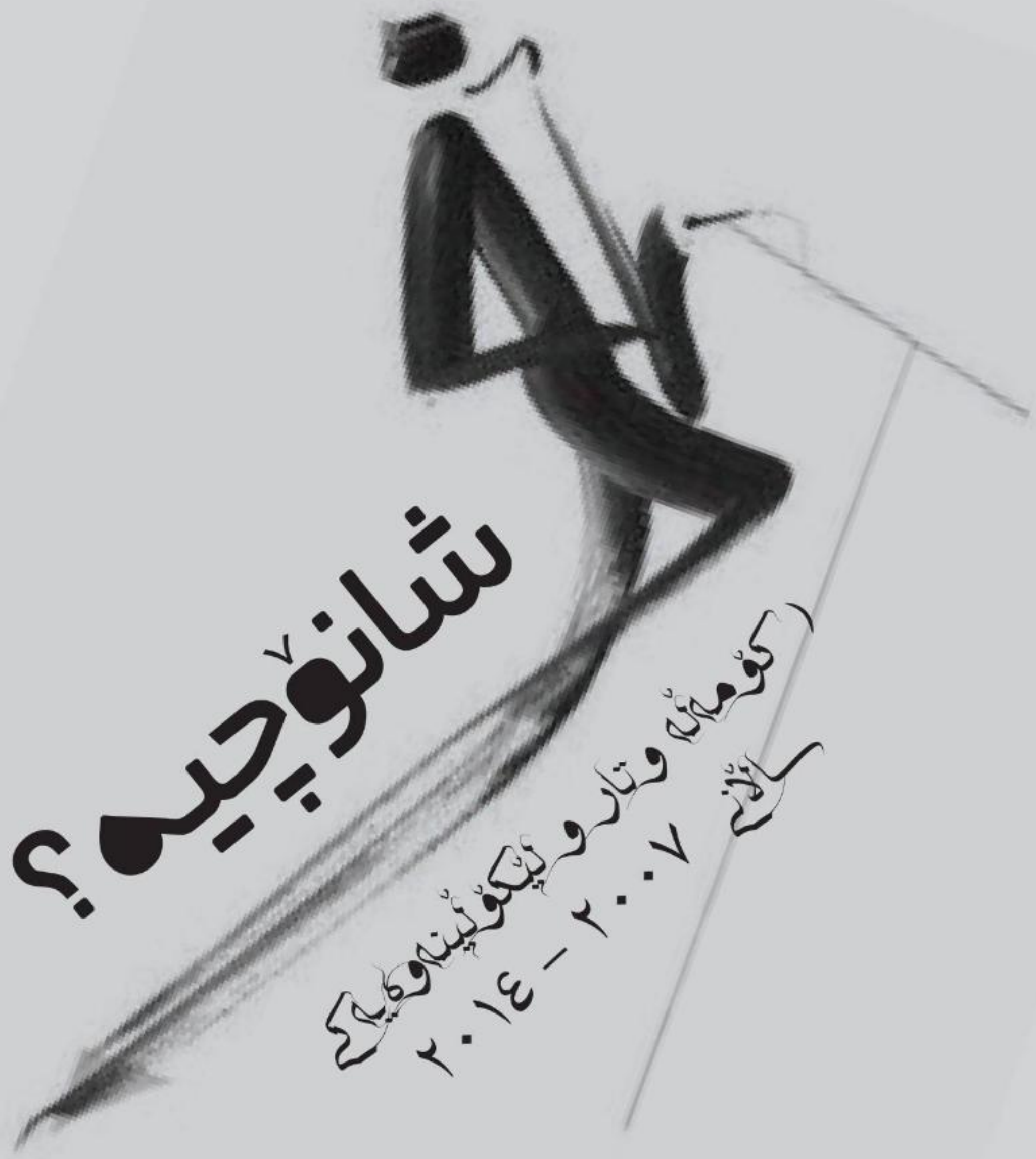

تشانو چیب؟

سومونگه و شاب و پیکو پینا و ویکو
کالام
۲۰۱۴ - ۲۰۱۶

Kteb Xana کتبخانه

public channel

Description

کتبخانه یه ک تایبته به زیاتر فیریونو کاراگردنی عهقل و دورکه و تنه وه له نه زانین و ره شبینی. [more](#) رۆشنبیری تاک. هۆشیاری رۆشنبیری تاک له کۆمهلهکه.

t.me/kteb_khana2

Invite Link

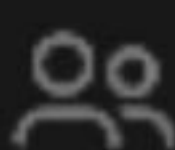

Notifications

On

Members

Subscribers

17439

Administrators

7

Removed Users

10

شانون و بیچر؟

(کومپوٹر و تار و ٹیکوٹینہ و کیہ کے

سالانہ ۲۰۰۷ - ۲۰۱۴

ریپاز محامد جازا

ناوی کتیب : شانۆ چیه ؟
نووسەر: ریياز محهمهد جهزا
بابهت : تیۆری شانۆ
تایپ : نووسەر
بهرگ: ههریم عوسمان
دیزاینی ناوهوه : ههریم عوسمان
ژمارهی لاپه ره: (۱۱۲)
قهبارهی کتیب: ۱۴,۵ سم * ۲۱ سم
تیراژ: (۱۰۰۰) دانه
نرخ: (۳۰۰۰) دینار
نۆرهی چاپ: یه کهم ۲۰۱۵
چاپ و بلاوکردنه وه: دهزگای چاپ و بلاوکردنه وهی جهمال عیرفان

له بهرپۆه بهرایهتی گشتی کتیبخانه گشتیهکان
ژمارهی (۱۳۴۷) ی سالی (۲۰۱۵) پیدراوه

ناواخن :

*پیشه کی

* شانۆ چیه؟

* شانۆ چۆن سه‌ری هه‌لدا؟

* شاروشانۆ

* شانۆو فه‌زای گشتی

* چه‌شهی مه‌عریفه‌ی شانۆ

* توخمه‌پیکه‌ینه‌ره‌کانی شانۆ

* ئه‌ده‌بی درامی گریکی

* ده‌روازه‌یه‌ك بۆ بینینی نمایشی شانۆیی

* شانۆو به‌جیهانی بوون

* ناسنامه‌ی (وه‌رگر – المتلقى) له‌به‌ره‌می شانۆییدا

* رپیکاجیاوازه‌کانی وینه‌کیشانی مه‌نقوری شانۆیی

* گه‌رانه‌وه بۆ شوناسی شانۆو لیکۆلینه‌وه له

* کوردستان کانگای تراژیدی‌اکانه‌و تراژیدی‌اش

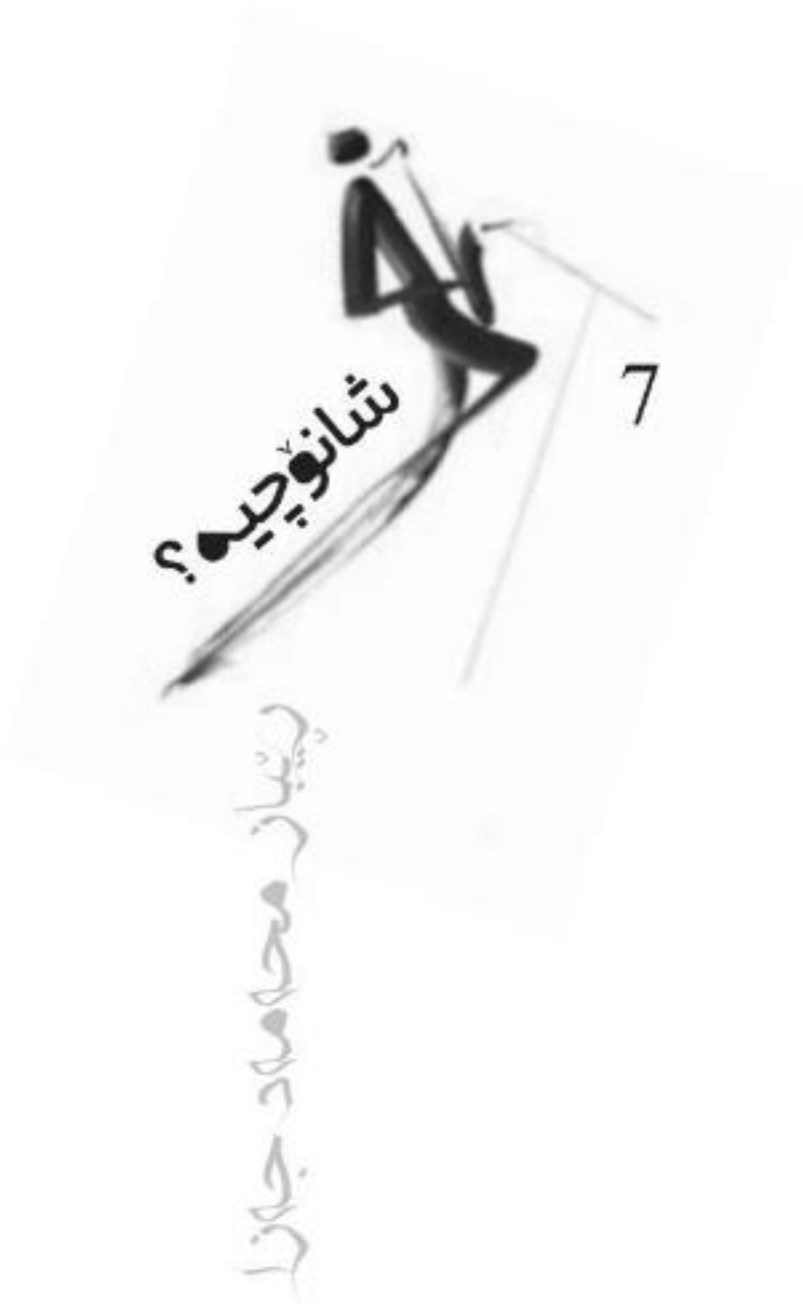

پيشكەشہ

*بيستان

*ئورفەن

سوپاس بۆ ھاوريی خوشەويستم
شاعيرو چيروك نووس هيمن بهررنجی

پيشه‌کى:

ناوى ئەم کتیبه (شانۆ چیه؟). واته ئەو وتار و لیکۆلینه‌وانه‌ی له‌خه‌مى شانۆوه هاتوونه ته ده‌ره‌وه و دوورن له هه‌ر په‌ژاره يه‌کى تاکه‌سى خۆمه‌وه، به‌لکو له‌قوڵى ئەو برینانه‌ی جه‌سته وه‌ه‌ناوى شانۆوه هاتوون و به‌شیکیشن له ئازاره‌کانى ئەم هونه‌ره (شانۆ). بېگومان ئەمه خه‌مى خه‌لکانى (خوینده‌وار و بینه‌رانى) جدى شانۆیه که بېتاقه‌ت و هه‌راسانى کردوون. ئەمه‌ش له‌ده‌ره‌وه‌ی ئەو تېگه‌يشنه‌وه يه که ره‌نگه بۆ هه‌ندیک له که‌سانیکى بى مۆرال و دوور له مه‌راقى شانۆ و به‌رپرس له‌م دۆخه بېته ئازارى ويزدانى. له‌گه‌ل ئەوه‌شدا دلنيام بۆ خه‌م خوړانى شانۆ، ده‌بېته شارپى چوون به‌ره و به‌ پرۆژه‌کردنى شانۆ و به‌دامه‌زراوه‌يیکردن و

تيۆريزه كوردنى به رهه مه كانى ئەم هونەرە (شانۆ). ئەم كتيبه كۆمه لايك نووسين له خو ده گريت، بابهت گه ليكن پيشتەر له گوڤار وسايهت و رۆژنامه كاندا بلاو بوونه ته وهه وهنديكيان به كه ميك دهستكار يكردن و به شيكيشيان ته نها راست كوردنه وهه له چاپ و رينووس و دارشتنم بو ئەنجامداون. پيكهاتوون له (ستوون، ليكولينه وهه، خويندنه وهه كتيب، ئاماده كردن، چاپ پيكهوتن). ئەو نووسينانه هه له توي ئەم كتيبه دا خراونه ته پروو وهك به رهه ميك بو دهستخستنه سه ر برين و نه خو شيه كاني شانۆ (له كوردستان و ناوچه كه)، به مكو ريه كي زوره وه كارم تيدا كرده وه تا وه كو به رهه ميكي شايان وشا ياسته بيت به خويندنه وهه. چونكه نووسين و ئاماده كردنى كتيب كاريكي قورس و ئالوزه و ماندوو بوونى زورى ده ويته، به لام له گه لئه وه شدا بو من گرنكي و بايه خى هه يه و جيگه ه ئوميدده و ئه ركيكه پر له هيو ا.

نوسهر

۲۰۱۵-۱-۲۸

شانۆ چیه؟

دهبیت ئەوه بلیین؛ شانۆ وقوئاغهکانی له ههر (ئپۆکیك-چاخیک) دا، لهدهرهوهی دوگم وبوچوونهباوهکان، ههمیشه پیش قوئاغی خوئی کهوتوو، لهرووی (ئایدیاوترادسیۆنهوه)، ئەمهش جگه له دوخه کوومه لایهتی و میلی یهکهی واته خویندنهوهی شانۆنامه یاخود بینینی شانۆگهری و نمایشی شانۆیی، گه یاندنی وهرگره به جیهانیکی ناشهخسی، لهگهڵ ئەوهشدا، زمانی تیۆرو مهعریفهش تهواوکهری پرۆسهکهیه. ههروهکو (جولیاکرستیقا) خانمه بیریاریکی بولغاری یه دهلیت:-

(زمانی تیوری زمانیکی جیهانی یه). لهدواين جازدا، ئەو زمانه دهبیته هۆی ترازاندن له جیهانیکی (لوکالی- ناوچهیی). کهواته گرنگی و بایهخی فیربوونی تیۆر و بوونی باگراوند، کاریک دهکات لهزمانی شهخسی وناوچهیی ومهزاجی و...هتد) دووربکهوینهوه و بگهینه زمانیکی گهردوونی که یارمهتیمان دهدات له دهروهوی بوونی ناسنامهی نهتهوهیی پپوهریکی

ترمان هه بیټ. ههروه کو نووسەر (د. تغارید بیچون) له نووسینینیکی دابه ناوی (بؤس الفلسی) دا ده لیت :-

(دابړاندن له لوژیکی گشتی و تاییه تی مرویی و گروپی، پپوانه یه کی گهردوونی و کیشوهری و لوکالیه و ده بیټ به هوی لیکترازاندنی تیور و پراکتیک له یه کتری)، ئەمەش هەمان ئەو بۆچوونە ساغده کاته وه که پپویسته تیوری بخوینین و به پراکتیکی بگه یهینه ئاکام و هه رئه مهش ده بیته هوی پیکه وه لکاندنه وه و ئاشت کردنه وه ی تیور و پراکتیک، چونکه نووسه ریکی گه وری وه کو نیچه ده لیت :- (ئیمه ی کۆمه لی تویره ران که به دوا ی مه عریفه دا ده گه ریڼ خو مان نانسین، نه زانین له به رامبه ر خو ماندا). تائیره وای بۆده چم که مانا و مه به سته سه ره کیه که مان له م سه ره تایه دا یا خود پپشه کیه دا خسته بیته روو، بویه لی ره به دوا وه به دوا ی وه لامی مانای شانۆ چی یه؟! داده گه ریڼ.

* چه مکی شانۆ پپناسه سه ره کیه که ی /

زور گرنکه بزانی پپناسه و شوناسی شانۆ زور ئالۆزه، له نووسه ر و سه رده میکه وه بۆ قوناغ و نووسه ر و سه رده میکی تر ئالوگور و جیاوازی تیابه دی ده کریټ. سه ره تا ئیمه بۆئه وه ی به باشی ئەم چه مکه بناسین ده بیټ بگه ریڼه وه بۆریشه فه لسه فیه که ی واته بۆ سه ره تاکانی سه ره له دانی (شانۆ) له یونان (گریک). ئەوان به مانا ئەمرویی و هاوچه ر خه که ی (وشه ی

شانۆ) یان به کارنه هیئاوه!! > ئایا شیوه و پروو خساری شانۆ و شانۆنامه کان چۆن بوون؟! یا خود به چیان وتوه شانۆ؟ هه مووئه مانه و چهنده ها پرسپاری تر پیوستیان به وه لام دانه وه هه یه، وه کو ئه میره محمود له کتیبی (فی مسرح الکبار والصفار) دا ده لیت:- مه به ست له کاری شانۆیی به ته نها به ئه نجامدان ی به ره می هونه ری هه لئاسیت وه کو گۆرانی یان سه ما یا خود کاریکی ده ستی وه کو (په یکه رسازی). که ئیمه لی ره دا له بایه خی هیچیان که م ناکاینه وه، به لکو هونه ری شانۆ به رز ده بیته وه به سه رکۆی هونه ره کانی تر دا... هه ربۆیه گه رپروانینه میژووی ژبانی مروّقایه تی ده بینین هه ر له زوو وه مروّق، وه کو ده رویه ک بوّ گوزارشت کردن له کیشه نه بینراو و په نهانه کانی دالده ی بوّ دراما بردوو، هه رله زوو شه وه په یوه ندیه کی گیانی (مروّق) ی به (دراما وه) به ستۆته وه و گه واهی ئه م رسته یه ش هه موو ئه و سه ما درامی و ئاهه نگ و که شه دیوئیسپانه بوون که به کۆششی هه زاران که س به رده وام له خولقاندنی ئه و که شانده دا به شدار ده بوون، وه ک ئه وه ی به به شداریان ویستویانه ئه وه به سه لمینن که ئه مان به شیکن له و که شه درامیه یان به واتایه کی تر ئه و که شه ته واکه ری بوونی ئه مان بیت.

ووشه ی دراما / وشه یه کی گریکی کۆنه و له مه یدانی زمانه وانی کۆنی گریکیدامانای (کار) یان (کارکردن) ی به خشیوه وشه که ژینالۆژیای dramena بووه واته (شت کارده کهن) له به کاره یینانی زماندا سواوه و بووه ته drama کارکردن. هه ندیک له شاره زایانی دراما پپیان وایه، وشه ی

دراما له فهرهنگی کۆنی گریکدا ږوبه ږووی دوو مانا بوته وه:

یه که میان / مانای کاری گه یان دووه.

دووه میان / مانای بینین . به لگه ش بوته مه دهوتریت (دراما) به مانای (جوته - دووانه) یان به مانای هاوسه ر دیت.

لای ئه رستو له کتیبی {هونه ری شعر} دا ئه و (فعل) فرمانه درامیه ده گه یه نیت که بنه رته تی ږووداوه که یه . مانا زماناوانیه که ی دراما له جولاندنه وه وه هاتوه.

* سه ره لډانی دراما /

کاتیک ده مانه ویت بزاین که ی و چوون و له کوی دراما سه ری هه لډاوه؛ ده بیت بگه ږینه وه بو میژووی شارستانیه تیه کونه کان، له وانه عیراقی کوون و میصر و هیند و گریک و هتد... له هه ریبه کیک له م شارستانیتیانده ا، ده قه ئاینی یه کان و ووته کان کراونه ته شانوو کرده ی درامی که له ناو نه خش و پاشماوه و ئاسه واره کان دا ماون.

* شانوی یونانی /

سه ره لډانی شانوی گریکی له سه ده ی ۶ ی پ. ز دا دیارده یه کی ئاینی پوخت بووه و له سه رچوونیه تی سه ره لډانی و ږووبه روی سی تیوری سه ره کی ده بینه وه له وانه :

۱- گهړانهوه بو ئاههنگی جهژن و نویره ئایینهکانی دیونسووس (دیونسووس خوی شهراب و مهی بووه)، خه لکه که سهمایان کردووه و باسیان له نازارو نه هامه تیهکانی خوین کردووه... یان باسیان له خووشی و نهینی یهکانی خوین کردووه و هانی مروقی یان داوه بو بیرکردنهوه. سروشتی ئه م ته قسه : (که ژاوه یان بوخواوه ند هه لگرتووه و رازاندوویانه تهوه و شانازیان کردووه و زهنگیان لیداوه و مه شخه لیان هه لگرتووه و ده مامکیان پووشیوه و جیگایه کیان بو دیاری کردووه و پییان ووتووه (شانۆ)، له م جیگایه دا که پیی ووتراوه شانۆ نواندنیان کردووه و چیرۆک و سه ربوورده ی رابووردوویان بو نه وه ی نوی گیاراوه ته وه.

۲- دراما ده گهریته وه بو نویره نزاکان که له سه ر گوړی پیاوه مردوو و به ناوبانگه کان ده کران و لییان ده پارانه وه بوئه وه ی ئاگیان له زیندوووه کان بیته. هه رله م روژانه دا قوربانی ده کران بو مردوووه کان و چیرۆکیان بو گیاراونه ته وه و گوړانیان بو ووتوون پییان ووتوون (دیسرامب یان دیسرامبووس).

۳- دراما زاده و بهرئه نجامی دواپله ی گوړانکاری ئه و مووسیکا و گوړانی و ئاواز و سه ما کردنانه یه که مروقی کون ده ری بریوون، بوئه وه ی لاسایی سروشتیان پیبکاته وه، جگه له وه ش جوړه روچوونیکه ده روونی بووه.

• دهره نجامه گشتیه کان /

دراما ئه نجامی هه رکام لهو تیۆرانه پشت راست بکاتهوه کیشه نیه،
 گرنگیه که ی له م خاله دانه دایه که وا به ریز لئی ده دوین :-
 ۱- کهش و سروتی ئاینی رۆلی گرنگیان گپراوه له
 دروست بوونیاندا (که زۆر پیش ئاینه کان که وتوون).
 ۲- مهست بوون : ئه لبه ته شه راب هیما ی خواوه ندیانه ی هه یه و
 سه رحال بوون یه کیکی تره له پیوستیه کانی.
 ۳- بوونی نهینیه ک که له بوون و هه بووندا خۆی ده نوینیت، واته
 کیشه خوودی نهینیه که یه ...

۴- سه ماکردن یه کیکی تره له پیوستیه کانی ئه و شانۆیه.

۵- پۆشینی ده مامک ..

۶- که ژاوه، زهنگ، مه شخه ل.

۷- له سه روو هه موویه وه بوونی جیگایه کی دیاریکراو بوکاری شانۆیی ..

۸- جگه له بوونی چیرۆک و رووداوێک بوگپرانه وه ..

۹- مۆسیقا و ئاوازو گۆرانی و لاسایکردنه وه ...

* به گشتی ده توانین بلیین به کو ی ئه مانه یان وتوو شانۆ!! به لام شانۆ

خۆی چییه؟

پیش ئه وه ی وه لام بدهینه وه باروونکردنه وه یه کی پیوست بدهین،

شانۆ بیجگه له وه ی که له سه ره وه ژماردمان پیکهاتبوو له :-

- (ديالوژ) كه له نيوان دوو كه سدا له هاتوو چۆد ابووه.

- (كۆرس) پيکهاتبوو له چهند كه سانیک كه ناوبه ناو گفتوگۆی
ئه کته ره كانيان ده بړی و ده ستیان به گفتو گۆو سرود گوتن ده کرد..
* شيوه ی شانۆی یۆنانی /

له نيوان شانۆو بينه رانی دانیشتوو له سهر مدرجه کان (جوقه-
كۆرس) به شيوه يه کی نیو باز نه یی کاریان ده کرد ؛ دیکۆری ئەم شانۆییه
جیگیره له زۆربه ی کاته کاند، له گه ل هه ندیک له توو خمه کان که ده جولین
به شيوه يه کی هونه ری ههروه کو وینه یه کی زه خره فی و.. که دیواری شانۆ
وه کو شه رگه یان قوربانگه یان ناوکۆشک یان سه ر بازگه یه کی گریکی یان
شوینیکی پیرو ز وه کو په رستگایه ک، پيشان ده دریت.

* تیبینی به شيوه يه کی گشتی شانۆی گریکی توانای مه عنه وی و
جوانسازی زۆربوو و درکیان به کیشه کانی ئەو ئیپۆکه کردوو و زۆربه جوانی
دهریان بریوو... مرۆقیان غه مبار کردوو و وایان لی کردوون شانۆ به
ژیانی رۆژانه وه به ستنه وه و به کیشه ی خه لک و حکومه ت یان زانیوو و
پیوستبووه... نه ک بۆکات به سه ر بردن وه ک مۆدیلی رۆژه لاتی که ته نها
بۆ سه رگه رمکردنی خه لکو خاوه ن پایه کان بوون.

شانۆ چۆن سەرى ھەلدا؟

ھونەرى شانۆ تەواو و بېكىشە نىيە؛ تاپپويستى بە ھونەرە كانى تر نە بىت.. لە گەل ئەو ھەلدا (سەما) لە پېشەوھى ھۆکارە كانى ھەلچوونى كەسە كانەوھە يە و لە ھەنگاوە يە كەمە كانى ئە ھونەرە يە و ھەرگىز سەما يە كە يە كى شانۆيى يان نواندنىكى كارىگەر نا بىت، ئە گەر بە تەنھابرىتى بىت لە جولە و وینە كىشراوھە كانى خودى پلانى درىژكراوھە كانى و نە بىت بە لوتكەى بەرھەمە شانۆ يە كە. بەلام مومكىنە بلىين دراما {ئەو ھونەرە يە كە لە كردارەوھە ھاتووە و مادەى مىحوەرى و سەرەكییەتى}، بەلام بە تەنھا لە سەماى سەرەتايیەوھە سەرى ھەلداوھە؟ نە خىر، بەلكو پشت دەبە سىتتیت بە شىعرو مۆسىقا و ھەرۆھە دەربارەى ئەنجامى دەنگە و بەرھاتووە ئىقاىيە كانى سەما كەرەوھە يە. ئەو سەما يەش پىكدىت لە لقە سەرەكییە كانى كۆى ھونەرە كان.

بهلام لهكويدا شانۆ له سهما نزيك ده بيتهوه؟ كاتيک يهکيک له کهساييهتیه سهرهتاييهکان ؛ سهماي کردوه بۆ تهوتهم ياخود شادمان بووه به سهرکهوتن و بهدهست هيپانی شتيک له سهماکهيدا تهنها رهमेکيک ههبووه و يهکيک نهبووه له سهماکانی شانۆ، ياخود شتيکی لهوجۆره. بهلام کاريکی کردوه دهبرين بووه له چۆنيتی بردنهوه له و شههه که چۆن روو بهروی ئهه دوژمنهه ليدانی بۆتهوهه کوشتويهتی و بهشيکی کاسه سهرهکهی بهکارهيپناوه بۆ سهمايهکی توند و نزيک له شانۆيهکی راستهقينه. ئهه سهمايانه گهشهيان کردوه تا ئهه ورادهيهی بۆته دروشمی زۆر له قهبيلهکانی کۆن که پيی ههستاون بۆ باران بارين و خوراک کۆکردنهوه و تهندروستی و خوداکان. ليپهدا (هنديهکان) ی باشوور گهراونهتهوه بۆ سهماي شانۆیی و ناويان ناوه { تعال يا جامۆس } ئهوه لهه کاتهدا زۆر نادر بووه.

له بریتانیا ی نوێ دا، جۆره سهمايهکیان کردوه، سهماي فرين بووه بۆ گه يشتن به خودا، بۆئهوهی بالندهيهک راوبکهن که زۆر به بهرهکهت و مهزن بووه و سهماي ئههوجۆره سهمايه جهنگی بووه و ئاشتهوايی نيوانيانی بهدی هيپناوه و بووه ته سهماي گشتی سهرهتايی. چيويهی تيبيني کردنمان له سهرههلدانی شانۆدا. بهجۆريکه قهوارهيهکی سهربهخۆ و تهواوبوووه. وهکو (هنری لينچ) لهيهکيک له نواندنه تاييهتیهکانی (الدياک) دا دهلييت: (ئاهوه يهکيکه له شهرکهرهکان؛ ئهوه ئهه تاسهيهيه کهدهيکهيت،

له دژايه تي و درکيکه له پيدا، به تنها نهوه له گه ل ئاگادار بوون و ناماده بوون له بهرامبر نهو دوژمنه سهرسهخته که تفهنگه کهي له ناو دهستيدايه و کهشفکر و شهرکهری دژ بو دواین جار و له دواي هیرشى خیر و بهرگری کردن وجهنگاندن له پیناو جیگیرکردنی نهوهیرشه کتوپرانه دورکهوتنهوه له بهسهربازگه که کردن ی سهرزهوی.... نهوه دیمه نیکی سهرتهزینه له ریگای نواندنن ئیمائی و کو تاییهینان به حیکایه تی نهو دهرخستنه گالته جاریانه ی کهسی قوربانى (کوژراو)، بهیه کیك له دوخهکان دوژمن نییه به لام برای شهرکهره که که کوژراوه؛ نهوش نازانیّت، نهو خاله ی که سهمای له سهر دهوهستیت بوچاره سهری دیمهن، لهوانه یه لانی کهمی ههموو رو مانه که بیّت. نه گهر بروانینه پیاویک که تووشی نیوروسی بووه، دهبینی ماسولکهکانی رهقبوون و بیزاریده کهن و ده بیّت دکتوری فالچی بینین بو نهوهی به جادوووهکانی بیگهرینیتتهوه بو ژیان، به عه قلی سهلامه تهوه).

دوا توخمهکانی له نواندنن گریه کی هاوشیوهی نهو عیباره تهیه که راوچی له رووتا ندنهوهی چوله کهوه تا کو ئیستا تووشی بووه، تیشکیک له تیشکهکان، بهر نهو بالندهیهی بهردهستی راوچی ناکهویّت تا بهدوایدا لیبوردن و خهمیکی توند بهینیت. لیردها بالنده که له شیوهی ژنیکدا که خیر له دهستی پیاویک وهرده گریّت. لهو نهفسانهیهدا و له نهفسانهی (ياك) دا که په رچه کرداری یادهوهری و نایتمه دانراوهکانی نهو شعورهیه له هوشیاری و کهشفکردنی شهرکهره که دا که بهکوشتنی براکوژراوه کهی و گورینی

بالئندە بو ژن و ناکریت ئەوھیلانە بشاردرینەوہ و زۆرتەر لە پیکھاتەپەکی پەتی
سەمادایەو لەشتیک لە چیرۆکەکانی شەر یاخود راوی بالئندە و ئالۆزی
سۆزداری و پیکھاتی شانۆچىيە.

لەھەمان کاتدا پەردەى ئالۆزی بەرز دە بیتەوہ بو ئەوہ ی مروۆقى میژوو
بارز بیت و نمرەپەکی دیاری کراوی کرداری لە روۆشنیری و دابە ژیارپەکان
بەدەست بەینیت. بێگوومان ناکریت نەزان بین لە سیماتی شانۆی و لە
کەشە دینیە ناسراوہکاندا ھەر وہ کو لای مصریە کان. بەلام چیلین؟
دەربارەى ئایتمە شانۆچىيەکانی ئەدەبی یە ھودی و ژیانى یەھودیەت؟
ئەگەر لەسەرئەوہ کوک بوین کە ھەریەکیک لەوانە مومکینە!! ئەوا
دەبیت بگەرینەوہ بوئەو حە قیقەتە جیگیرەى کە یەکەمین شانۆی تەواو لە
بوار کە دا و یەکەم شانۆی کۆن کە بەرماوہکەى بەشانۆ دادەنریت و تەبەنى
دەکریت و دادە نریت بەریگەى ک لە نمایش، ئەوہ شانۆی یۆنانیە.

سەرچاوەو پەراویز:

۱. شلدون تشینی، تاریخ المسرح فی ثلاثه الاف سنه، مکتبە
الاداب ومطبعتها.

۲. عمر الدسوقی، المسرحیہ : نشأتها وتاریخها وأصولها، دار الفکر

العربی

شاروشانۆ:

رەنگە زۆر كەس بلىن ئەمە باسىكى تيۆريە، چ پەيوەندىيەكى بە شانۆو ھەيە؟ بەلام لە راستىدا پرسىيارىكى جدىيە و بەرەو پرسىيارى ئەو ھەمان دەبات شارستانى بوون و ھەلومەرجەكانى شارچىن؟ پىش وەلامدانەو ھى ئەوپرسىيارانە لەو ھەتتە گەم كەشىواندن و بەھەلە تىگەيشتنىك ھەيە كۆمەللىك بەناوى رەخنەگرى شانۆو ئەم دۆخەيان خولقاندوو و لىي بەرپرسىيارن، چونكە باوھريان واىە (شار) مۆدىللىكە و برىتيە لە گردبوونەو ھى كۆمەلە كەسانىك يان گروپەجىاوازو جوراوجۆرەكان كە ئامانجىيان بەئەنجام گەياندىنى چەند جۆرەچالاكىيەكى كۆمەلايەتى و شتى لەم بابەتەيە. ياخود (شار) شوئىنى سەندىكا و تاقم و تىپە شانۆيىيە كانە. ھەندىك جار دەشىت، ئەو جۆرەتىگەيشتنانە، لەگوندىكىشدا بىنە دى و ھەمان پرۆسەى تىائەنجام بدرىت. رەنگە بۆچونىكى تىر پىي وايت؛ ھونەر ھىچ پەيوەندىيەكى بەشارو ژيانى شارستانىيەو ھى و شانۆ بەشدارى

ناکات له سیاسهت و ژیان و پهتاو دهردهکانی کهتوشی شاردیّت. یان
رهنگه باوهریان واییت ؛ هونهر وهونهرمهندان بهگشتی ؛ ناییت سهرقالی
بیرکردنه ووهوبهسیاسیکردنی شار بن، ئهرکی سهرهکی هونهرمهندهکانه
وهک تهماشچی یاریهکانی ئولۆمپی بن، نهک دهر بهستی کیشهو مهسهله
ههنووکه ییهکانی شار.. ئەمهش کاریک دهکات، شار له شاربخات.

کاتیك باسی شارده کهین، باس له دۆزیک ده کهین که په یوهندی به ئاستی
مه عریفی وگهشه و خه ملاندنهکانی شاری هاوچه رخواه ههیه و بهم مانایه
دهدوین، به وپپوهرهی که پپووسته بیّت نهک بووه یان ههیه، ئەمهش دواین
جاریه یوهندی دهگریّت له گهّل چه مکی هاو لاتی و دهولت و شار و شیوازی
به ریوه بردن و پهروه ردهو سیستمه جیاوازهکانی حوکمرانیه وه... مه به ستمه
(شار) به لایه نه مه عریفی و پراکتیکه کان و وه به ره یانانه وه گری بدهمه وه
که له گهّل بونیادی خویدا هه لگری ئامانجی ئیستاتیکی و سیاسی و فهلسه فی
یه و هه لگری شیواز و وینهی نوییه. بهم تیگه یشتنه (شار) ده بیته شوینی
خستنه رووی پرسیاره شار او وه پنهانه کان وه هریه که له بواره جیاوازه کان وه لامی
خویانی پشکهش ده کهن و جاریکی تریش ده یخه نه وه ژیر پرسیار و ململانیی
هیزه جوړا و جوړه کان و سیستمی فه رمانه وایی وشه رعیهت و کردنه وهی مانای
گشتی و هاوبهش و به ستمه وهی به دهولته وه و کردنه وهی ئاسۆی تیروانینی تازه و
ریکخستنی سه رله نوی به پپی پپووست بوونی. تابتوانین بگهینه ئەوئه نجامه ی
ژیانی شارو شارستانیه تهت؛ دهربری پپووستیه کی تری زیاره و هیمایه کیشه بو

ئالوگۆرە بېشومار و بریار دەرانه کان که پئویسته له فەلسەفە وە سەرچاوە بگرن و هەر وەها بوونی پەيوەندی (دۆگم) و شیوازی کاری نوێ دەبنە پئویستیه کی تری شار و خەلکی لەرەوتی سەربەخۆیانە ی ئەو بەشداریه دا قورسایى خۆیان وەك هاوڵاتیە کی تەندروست، دیاریدە کەن و دەتوانم بلیم : پئویستمان بە جوړیک لەرووبەر و بوونە وە هەلبژاردن دەبیت. که شانۆ بەتەنها دەتوانیت تیشک بخاتە سەریان و روۆشنیان بکاتە وە ولەهەمانکاتدا، هەندیک لایەنی تری گرنگ که دەبیت شانۆ فەرامۆشیان بکاتو وەکو پئویستیه کی (ژیاری - حضارە) خۆی مانیفیست بکات. لەمەو پئویست بوونی (شانۆ) دیتە ئاراو و دەتوانین شانۆیه کی هونەریمان هەبیت و فریش نەدریتە تاریکیە وە.

لە فەلسەفە ی کلاسیکدا، رەچا و کردنی دۆخی سروشتی زۆر گرنگ بوو ، ئەمەش دۆخیکی و شیوێیه کی گریمانە یی و لەهەمانکاتدا خەیاڵی دیتە پیش چاومان، بەلام کاتیک فەیلەسوفە کان دین و پرسیا یی ئەو دەخەنە بەردەم هاوڵاتیان: (دەتانه ویت و ابمینه وە یان باشتەر چنە ژیا نی شارە وە؟)، ئەوسا روون دەبیتە وە کاتیک لەتوانادا دەبیت بە شیوێیه کی هاوبەش چیژ لە هەمان شت وەربگرن که ئاسەوار ی (ژیاری - حضارە) و (شار - مدینه) مان هەبیت و پاشماوێ کانی دژو کینه و بوغز، جیبهیلین.

پوختە ی مەسەلە کەش لای من ئەوێه که : (ئەم کو بوونە وە کتوپر و پلان بو دانەنراو و بیرلینه کراوێه ی که ئیمه پی دەلین {شار} ؛ بارگاویە بە شلەژان و ئازا وێه کی سەرتاسەری) ولەئەنجامیشدا بۆم هەیه که بلیم : (لەبەرئەوێ ئەم

خه لکه زۆره وياسادانه ره کانی پهروه رده نه کراون، ئاساييه شاره که يان شار نه بيټ و بهر بهر يه کی مۆديرن بن). شتيک هه يه به ناوی { شار }، چۆن يه تي کارکردنی له سه ر بنه ماي دهنگه هه ره که مه کانه و له به رام به ريدا قاوقير که ره زۆره کانيش زۆر زياترن وهيچ شتيک ئه وزۆرينه يه به شوک ناکات. ئه مه ش ئه وخه لکانه ن نه ک شايانی ئه وه نين { شانۆ } يان پيشکه ش بکريټ، به لکو هيچ سيمايه کی شارستان يانه يان نيه. به داخه وه شانۆ له وه ها دۆخ يکدان اژي و هه ناسه ي بۆنادريټ و ئه گه ر بوونيکی کرچوکا ليش هه بيټ ئه وا له که لکه له ي گيانه لادايه. پيويسته ئه وه روون بيټ. کاتيک باسی شانۆ ده که ين، ده چينه وه بۆلای توخمه پیکه ينه ره کانی شارو پيداويستيه کانی ژيار و ئه وانيش ده مان به نه وه بۆلای ژيانی شارو پيداويستيه کانی ژيان و ژيارو پهروه رده و مه عريفه و ته کنیک و عه شق و زۆري تريش.. که به داخه وه له بهر ئه وه ي ئيمه له ليواری بوون و نه بوونی شارد ا ژيان ده که ين و سيستمی به رپوه بردن مان کيشه ي هه يه و گروه کانی شانۆ ش ئه وه حاله که يانه که هه يه و سه رقالن به کاروباری تايبه تي خو يانه وه و ئه وانه شي ده که ونه ده ره وه ي گروه کان له سه ر خو ده خنکين، مرۆقانی بکوژ به هه موو جو ره کانيانه وه خه میان چيه؟ شار هه بيټ يان نا؟ ئه وه ي که به ته نيا ده مي نيته وه، ئه وکه سه يه که سه رقالي کارکردنه و به و په ري ژيري خو يه وه کار ده کات. به لام پرسيار ئه وه يه :

شانۆ له شارد ا پيشکه ش ده کريټ ئه ي که شار و هاوشاريمان نه بووده کريټ بليين شانۆ مان هه يه؟

شانۆ و فهزای گشتی :

به هۆی لیدان له‌ره‌هه‌نده پیرۆزه‌که‌ی شانۆ که‌که‌ش وه‌ه‌وای شانۆ ده‌خولقینیت و ئه‌وه‌فه‌زاگشتیه‌ی که‌ ده‌یژه‌نیت . راستکردنه‌وه‌ی هه‌له‌ و شیواندنه‌ مه‌عریفیه‌کانی شانۆ ده‌بیته‌ پێویسته‌کی حه‌تمی و خه‌لکانی ساده‌ گۆو ته‌مه‌لی فیکری ناتوانن به‌م رۆله‌ هه‌ستن و قه‌یرانی نه‌بوونی که‌شی گشتی و فه‌زای گشتی به‌وه‌ها که‌سانیک چاره‌سه‌ر نا‌کریت که‌خۆیان خولقینه‌ری دۆخه‌که‌ن، به‌لکو ئه‌م پیرۆزه‌یه‌ که‌سانی خوینده‌وار و بیرکه‌ره‌وه‌ی ده‌ویت (به‌مانای ترادیشن) ومه‌به‌ستیشمان له‌م گوته‌یه‌، ئه‌وه‌که‌سه‌یه‌ که‌ به‌رپرسیار بووه‌ له‌هه‌رشتیک که‌گوتووویه‌تی و ده‌یلیت و ده‌یکات یان کردووویه‌تی؛ له‌به‌رده‌م هیزوبینه‌رانیکێ راسته‌قینه‌ی شانۆدا. ئه‌م خوینده‌واره‌، ئه‌م که‌سه‌ ده‌ربه‌سته‌، به‌رله‌ هه‌رشتیک تیکسته‌کانی خۆی خویندۆته‌وه‌ به‌ر له‌کارکردن یان کاری له‌سه‌ر کردوون و ته‌واوی کردوون. به‌لام ئه‌وه‌ی نه‌یه‌یشتوووه‌ ئه‌م شانۆیه‌ زیندوو بیت و هه‌ناسه‌ بدات، ئه‌و مه‌خلوقه‌ عه‌جیب و عیملاقه‌ی شانۆیه‌ (شانۆکار) که‌ هه‌یچ کات خۆی به‌ لێپرسراو نازانیت و ئینتمای بۆه‌یچ شتیک نه‌یه‌.

به گشتی فهزای شانۆمان، لهوپه‌ری پاشاگه‌ردانیه‌کی قوول و بی ئیراده‌یه‌کی بیوینه‌و ترسنۆکیه‌کی له‌راده‌به‌ردایه و له‌بیده‌نگیه‌کی بیمانادا گینگل ده‌دات.. ئه‌وه‌شی ئه‌م‌رۆ پروده‌دات تینه‌گه‌یشتنه له جه‌وه‌ه‌ری شانۆ. بۆ به‌ره‌نگار بوونه‌وه‌ی ئه‌م هه‌ی‌رشه‌ ناره‌وايه ؛ پ‌یویستمان به‌ خویندنه‌وه‌یه‌کی قولی شانۆ هه‌یه له هه‌موو پروده‌کانیه‌وه که به‌داخه‌وه له‌ئ‌یستای ئ‌یمه‌دا بوونی نیه یان له‌ئاستی نه‌بووندايه. ل‌یره‌وه دۆخ‌یک د‌یته بوون، پ‌یویسته زۆر به‌ ووریا‌یه‌وه مامه‌له‌ی له‌گه‌لدا بک‌ریت و چاره‌سه‌ری بنه‌رته‌ی و ر‌یشه‌یی بۆ بدۆز‌ریته‌وه و پ‌رسیار له‌وه بک‌ریت :

ئه‌وبوارانه‌ چ‌ین که‌ده‌بی‌ت شانۆکه‌ی ئ‌یمه‌ (شانۆ له‌ کوردستان) کاری له‌سه‌ر بکات؟ له‌سه‌روو هه‌مووشیا نه‌وه بوونی فه‌زایه‌کی مه‌ده‌نی که‌مرۆقی شانۆکار بتوان‌یت بینه‌ری شانۆ بی‌ت، هه‌م بتوان‌یت کاری شانۆیی به‌ره‌م به‌ی‌نی‌ت. یه‌کی‌کی تر له‌وه هۆکارانه‌ی که‌ نه‌یه‌یشتوو و ناه‌ی‌لی‌ت ئه‌م شانۆیه هه‌ناسه‌ بدات و له‌سه‌ر ئاستی شارستانیه‌تدا نه‌یتوانی‌وه گه‌توگۆو بیرورا گۆرینه‌وه‌ی جدی ومانادار له‌سه‌ر خوانی شانۆ دروست بکات، له‌به‌ر ئه‌و مه‌یله ئایدۆلۆژی‌یه‌ی ده‌ستگا‌کان و تیپ وگروپه‌کانی شانۆو کوتله‌بازی و نه‌شاره‌زایی هه‌ندیک له‌به‌ر پ‌رسه‌کانی بواره‌که‌یه که‌ئ‌مه‌ده‌بیته‌ ر‌یگر له‌به‌رده‌م شانۆکاری جدیدا و ده‌گات به‌ئاستیک (بکه‌رانی چالاک‌ی) بواره‌که‌ نه‌توانن کاربکه‌ن و هه‌نگاوه به‌رپ‌رسیاران‌ه‌کانی خۆیان بن‌ین. ئه‌مه‌ش سه‌ره‌رای بوونی هه‌ندیک مشتوم‌ری ناپ‌یویست که‌ هه‌یچ که‌سی‌کی ژیر ئاماده‌نیه

گوۋىن لىبگريت و خۆى پىۋە سەرقال بکات. ئەۋەى كە رادارى شانۆكارانى ئەم مەوقىعەى ئىمە ناخوۋىنئىتەۋە (فەلسەفە و فکەرە)، چەشەکردنى مەعرفەى جىهانىى شانۆيە كە ئەو فەزا ئازاد و تەندروستە دەخولقېنئىت. نەك ئەۋەندە بەلكو بەشېك لەگروپ و دەستەوتاقمەكان وتىپەكانىش تارادەيەكى زۆر بىباكن و بىئاگان لەومىراتە و زۆر دووركەوتوونەتەۋە لەهەموو ئەخلاقىكى شانۆ..

چه شهی مه عریفه ی شانۆ:

لهوانهیه وروژاندنی ئەم بابەته شتیکی تازەو گرنگ بیټ، بەلام بوئەم وتارەم واباشه لهو پرسیارهوه دەستپیکەم (چێژو لەزهتی مه عریفه له شانۆدا ههیه؟) یان ئەگەر پرسیارهکه چرتر بکه مه وه شانۆ وهک به شتیکی گرنگی هونەرە جوانهکان، له میژووی خویدا چۆن مامهله ی له گهڵ ئەم پرسیاره دا کردووه؟ بوئەم بوئە گرنگه پێویستبوو وتاریک بنووسم، له گهڵ ئەوهی دهزانم ئەم باسه پێویستی به توێژینهوه و کتیبی تایبهتی ههیه له سهری بنوسریټ، بهلام بو ئەم سه رهتایه من به ئەوهنده به پرسیاریتی خۆم ده رده برم و تهواو کردنی ئەرکه کهم بوکه سانیکی تری بواره که به جیده هیللم، چونکه باسه که گه لیک هه ستیاره وه له هه مانکاتدا ئالۆزیشه، بهلام هه رگیز نایټ؛ واتیبگهین که نایټ بنووسریټ و هه چی له باره وه بووتریټ. به لکو ئەوهی مه بهستی ئەم نووسینه یه، ده رخستی ئەوه رکه گرنگه ی هونەر به گشتی و شانۆیه به تایبهتی که هاوشانی گشت کایه کولتوریه کانی تر ده یینیت و له خوێگرتووه. له رۆژگار ی کدا لای زۆر کهس کاری هونهری به مانای (هه یچ بوون، وجودی بوون، خووش، ناخووش) و ئەوانه بیټ

يان ھەندىك جار بىدەر بەستى لەبەرامبەر ئەرکە كۆمەلايەتى و سىياسى و فەلسەفە فەيەكان و لەسەر و ھەمووشىيانەو ھەرکە مرۆيىيەكان بگەيەنەيت. وا دەكات ئىمە ؛ لىرەو ھەخۆمان بگەينە بلند گۆو دژى ئەو سادە بىژى و نابەرپرسىارىيەتییە بىينەو ھە ھونەر لەمانا عەقلىيەكەى خۆى دوور دەخاتەو ھە بەشۆو ھەك خەلكى (جەماوەر)، تىدەگەيەنەيت كەمانايەك بۆحەقىقەت نەماو ھە ئەرکى ھونەرنىيە كەشقى بکات و بەدوايىدا بگەرەيت. بەلكو زۆرجاران ھەھاش تىدەگەن كەرەگى ھونەر وداھىيان، پەيوەندى بەكارى فەلسەفەو فەلسەفاندەو نى ھە نەبوو ھە ھەنگاويك زياتریش برۆين واتىدەگەن كە عەيىبە بىرىكەينەو ھە و فىرى بىرکردنەو ھە بىن، بەلكو پىويستە مەستى ئەو دۆخەبىن كە ھەيە و سەرقالى ئەو ھەراجەى شانۆبىن كە لەكۆمەلەك زانىارى كۆن و بىكەلدا كۆبوونەتەو ھە دەپرسىن چۆن؟ تاكو ئىستاش ئەو بگەرانەى شانۆ بۆيان روون نەبۆتەو ھە بۆئىمەش روون نى، مەبەستىان لەودەستەواژە نامەعەرىفیانە چىيە و كىيە و چۆن؟ بەداخەو ھە ئىمە لەمەرۆدا بەچاوى خۆمان ئەو بىحورمەتە بەدى دەكەين كەدەرەق بە (فەلسەفە) دەكرىت و دەوترىت و لەپالیشيدا بىدەر بەستکردنى شانۆلەبەرامبەر ئەو رۆلەى كەھەيەتى. ئەویش بردنەو ھەى شانۆيە بۆمانا رەسەنەكەى خۆى و دووركەوتنەو لەچىژ و مەعەرىفەيەك كە بەتەنھا شانۆ دەتوانىت بىبەخشىت و لەھەمانكاتدا ؛ باو ھەشگرتنەو ھەيە كىش ھەيە بۆنمايشە فىلم كارتۆنيەكانى كە بەناوى شانۆو ھە نەمايشە كرىن

وئامانچ لىيان بەتەنھا بەپىكەنن ھىنانى ئەوجەماوەرەيە كە تاقەتيان چوۋە
لە بىرکردنەو ە و ئامادەن ختوكە بدرىن، ئەمەش لەخۆيدا ھىچ
نيە جگەلە خستەنە پرووى مەھزەلەيەكى بىزھىنەرەو ە كەمرۆقى
راستەقىنە كەيفى پىنايەت و ئامادەى بىنىنى ئەو وپىنانەى نيە كەبەناوى
شانۆۋە پىشكەشكەشكە كرىن. ئەمانەوچەندان ھۆى تر واىكردوۋە ؛ شانۆ
نەتوانىت پىگەيەكى رەسەن بۆخۆى قايم بكات و خەلكانىكىش سەرقالى
خۆگىلكردن بن، بەناوى جۆراوجۆرەو ە. لەكاتىكدا ئەگەر نەگەرپىنەو ە
بۆدۆگمەكانى شانۆ ؛ ئەوا زەبرى كوشندەى بەردەكەوئىت. لەھەمووشى
ترسناكتر ئىھمالى بە ناودەستگا ھونەرەيەكان ئەم ئەگەرە تۆختر دەكاتەو ە.
لەمەو ە، رووندەبىتەو ە، شانۆ ناتوانىت رووبەرووى ئەركە گرنگەكەى
خۆى بىتەو ە و تىشكەگەين پىويستمان بەھىزىكە بىت ولەم شەو ە تارىكە
دەربازمان بكات و بەرەو ە ھىكمەتى شانۆبمانبات. ئەمەش ھاوزەمانە لەگەل
ئەولاف لىدانەى كەھەندىك كەس لىرەو لەوئى جارى ھونەرەمەند بوون و
بالاىي خۆيانيان داو ە. بەلام دواىن جار دەردەكەوئىت سەرەنويلىكى تەقلید
و نوكتە زياتر شتىكى واىان پىنەوتووین كەھانمان بەن بۆ بىرکردنەو ە و
چەشەكردنى بەرھەمە ھونەرەيەكان ؛ بگرە سەرقالى ناشتنى چىژو لەزەتى
مەعرفەى شانۆن.

توخمە پىكھېنەره كانى شانۆ:

قسه كردن دەر باره ی ئایتمه كانی شانۆ، لهم كاته دا مانیفیستیكه بهمه بهستی شیکردنه وهی یه کیك له رهههنده گرنه كانی شانۆو بارودوخی شانۆی هه نووکه له کوردستان که له ئیستادا ئه و په یوهندیانه له بهر یه ك هه لوه شان و به ئاسانیش یه کناگره وه. به مانای ئه وهی که ئیمه مائیکی شانۆییمان نیه و ئه وهشی که هه یه دهر برینه له وترازانه ی که په یوهندی شانۆ به ژيانه وه شیده کاته وه، ئه وهی که لای من کیشه سه ره کیه که یه، به دوای یه کدا هاتنی ئه ونمایشانه ی شانۆیه وتیپه رده بن ؛ به بی ئه وهی که سیکی شایسته له و مهیدانه دا هه سته لیپرسراویتی بکات و له سه رییه کیك له ونمایشانه بووه ستیت. زۆرینه ی ئه ونمایشانه ی که به ناوی شانۆوه ده کرین، شانۆنین، به لکوبه زۆر ده کرین به شانۆ و بگره هه ندیک جار ده چنه خانه ی (ثره - چه نه بازی) یه وه یه کیکی ترله و خالانه ی که له م مانیفیسته دا به لامه وه گرنه، ئه وه یزه یه که شانۆ کورته کاته وه بو یه ك ره هه ند، ئه ویش به واقعی کردنی به ره مه کانه که هیچ نین جگه له لیدان له ره هه نده روخی و ئیستاتیکیه که ی شانۆو به سته وهی به تا که ره هه ندیکی هه ستیه وه، له بهر ئه وهی بینه روشانۆکاری ئیمه (له گه ل ریز بو تاییکی دیار له بینه رو

شانۆكار)، پيويستى رۆحى نيهو تهنها بۆئەم چركەساتە دەژى و كارىشى بۆدەكات و پييان وايە كەدەبىت ئارەزووەكانيان تىرىكرىت وئەمەش جگەلەپرۆسەى (بەبەرىكردنەووه) واتە كردنەووى مروّف وگەراندنەووى بۆچاخەتارىكەكان و كوشتنى (حەقىقەت و پىروۆزى و موتلق و خودا) هىچى تر نيه.

دەبىت بىرلەووه بكەينهوه ؛ بىنەرىك لىرە شانۆبىنىت و شانۆكارىك لىرە شانۆنمايش بكات، دەكرىت (شانۆ) بوونىكى راسەقىنەى هەبىت؟ ئەگەرزىاترىش لەسەرى بلىم، شانۆ چۆن هەبىت؟ كەمروّفقەكانى رەهەندى (متعالى) يان وون كەردبىت؟ فەرامۆشكردنى رەهەندى (رۆحانیهت) ى شانۆ ؛ يەككەلە كارەگرنگەكانى ئەوگروپەى رۆژىك لەرۆژان وبەئىستاشەووه، خەرىكى مەفكردنەووى بووه و هەندىك جارىش لەتېنەگەيشتن ونەزانیهووه ئەم كارەى كەردووه. بەلام ئەووى پى دەوترىت (جەماوهرى شانۆ)، بىنەرانى شانۆ بەيەككەلە شىووهكان نەيان توانيووه ونەيان ويستووه كەئەو مەودايە لەناو كارو بەرھەمە شانۆبىيەكاندا بدۆزنەووه، ئەووشى كەخەمە گەورەكەيە (عملاقەكان) ى شانۆن (شانۆكاران)، ئەوراستىە نابىنن وھەركەسىك كەبەوجۆرە بدووت لەخانەى (رجعى) بووندا رىزىدەكەن و (نازناو- لقب) ى سەىروسەرسورھىنەرى شوپن دەخەن بەلام نابىت ئەوھمان لەيادبچىت كەئەم كەسانە مەلەونترىن و بىئاگاترىن كەسانىكن كەلە و توخمەگرنگانەى شانۆ وشارستانىەت وپروۆسەى

پێشکەوتن تیناگەن و بیانووی نووکتە ئامیز بۆهەلەکانیان دە هیئەنەو. هەرۆهائەم (تاقم- تاقمانە)، نە لەپروژە ی مۆدیرنی تێدەگەن و نە لەژیاری خۆرئاواش تێدەگەن کە بەشیکی گرنگی تۆکمەو دانەبەراون لەوکانوونە فەرھەنگیە ی کەھاتوووتە بوون وئەوژیاری کە پشکی سەرەکی هەیه لە بونیادی شانۆ داو ئاسۆیی نیە. بەلکو ژیاڕیکی شاقولیە وپەییوئەندیەکی موعتەدیلی هەیه لەنیوان هەموو رەھەندە (پروخی و دنیاویەکان) ی ژیاڕی مروۆف دا. کە دەلیتین (موعتەدیلی) یان (اعتدال) لەسەرئاستی ژینگەو ژیاڕی سیاسی و هونەری وئەدەبی و سیاسی وئابوری و... کۆی بوارەکانی تر. ناییت ئەو فەرمامۆش بکەین، ئەو ئەگەرە بۆ بەرەنگار بوونەو هەیه بۆنمونه (هەستی عەدالەت) لەناو فکر و دنیا ی شانۆدا ریشەیهکی (متعالی) و فەلسەفی هەیه کە دەکریت هەموو لە حزیە ک زیندوو بکریتەو، ئەگەرچی لەناو هەندیک ترادسیۆنی نائەوروپیشدا ئەم هەستە هەیه، لەبەرئەو ی لە شانۆدا ئەو ئەگەرە زیاترە کە بییت و وەر ییگی پیت بە رەو واقع. لەمەو دژایە تیکردنی ئەو ئەگەرە لەخۆیدا کە لەپوریکی شاراو هیە و دەکریت جاریکی تر وە ک پروژەیهکی شارستانی بە دیار بخریت. کە بە دلنیاویەو ناکونجیت لە گەل ئەو هیژە ی دەیهو ییت هەیمەنە ی هەبییت. هەر لەبەرئەوانە دەبییت لیرەدا بوو هەستین و وە ک دیار دە تەماشای بوونی ئەو هیژە بکەین، کە گیانەلای شانۆ ی لەئەستۆدایە لە کوردستان.

ئەدەبی درامی گریکی

لەبەر ئاویڤنەى توێژینەووە ئەدەبیەکان کە پێشینەیان بوو چاخى گریکی (یۆنانى كۆن) دەگەریتەووە، دەرکەوتەیهكى تازەى ئەوچۆهیهیهکە لە نوسینە زۆر و دەوڵەمەندەکانى ئەوفەترە ئەزموونییە یە و لەدايک بووی ئەدەبى درامى گریکیە. ئە م نوسینە هەوڵدانیکە لەپاڵ ئەونوسینانەى لەوفەتریەدا بوخویندەووەى تازەى زانیاریەکان. وایدادەنێین لەدايک بوونى شانۆى گریکی یەکەم جولانەووە ی ئەزمونى یە لە جیهاندا بەچەند ئاستیكى ئەدەبى و درامى، بە شیۆهیهكى سروشتى شانۆ تەنیا ئەووە ناکات ، بەلکو سەربارى جەماوەرى ئەسینا ی پایتەختى یۆنان. نمایشەکانى شانۆ کاربان لەکاتەکانى جەماوەردەکرد و بەرێژەیه کى زۆر پێشوازیان لەمیژووی و لاتە کەیان دەکرد لەکاروبارەکانى ژياناندا(....) هەربۆیه ئەوئەدەبە بەگشتى لەناو داستان و پالەواننامەو شانۆنامەکاندا دەبیندریت ولەشانۆدا لە

چەند جۆرىكدا دەردەكەويىت لەوانە :

۱. المأساه (التراجيديا) - (به مهرگه سات ناسراوه) :

دكتور إبراهيم حماده ئەو مان بىر دىئىتەووە كە تراجيديا ياخودشانۆى مهرگه ساتاوى يەكئىكە لە رهگهزه سهره كيهكانى هونهرى درامى وراقى ترين جۆرو قورسترينه لە نوسين و پيناسەدا. كە دەبىتتە هۆى پيكدادان و ململانئىكان و لە كۆتا جاردا بۆ مهرگ وچۆكدادانى پالەوانى درامى. بە رهغمى هەولە زۆرهكانى بۆ سهركهوتن بەسەر جوليئنهرى سهرهكى تراجيديا گريكييهكاندا، لەگەڵ ئەوهدا پەيوەست دەبىت بە بينهراوهوه بۆ پاكرئونەوه (الكاثاريسيس) CATHARSIS كەواتاى پاكبونەوهى سۆزه كانە بە هونهر، لای ئەرستۆ، بە گهراوهوه بۆ دروست بونى تراجيديا و سەرۆكى جۆقه و نەشيدە الديثرامبيە DITHURAMBOSL كان كە تەرتيلەكانيان پيک هاتبوون لە (۵۰) پياو بۆيادکردنەوهى ديونيزوس، ئەرستۆدەيانكات بە چەند بەشێك لەوانە: (گەلالە - الحبكه)، (كەسىتى - الشخصيه)، (زمان - اللغه)، (بىر- الفكر) و وینە شانۆييهكان وگۆرانى. دەبىت كەسىتى تراجيدى دەسەلاتى درامى هەبىت، لەگەڵ كەتواردا بگونجى، راستگۆوتەبايىت لەگەڵ گفتوگۆو دياالۆژولەرينەوهى زۆر نەبىت.

۲. الملهاه - الكوميديا:

بە خویندنەوهى كتيبهكەى ئەرستۆ (هونهرى شيعر) كە لە بەشى چوارەم وپينجەم دا بە يانى كردووە لە بارەى (الملهاه-كۆميدىا) تاكو ئەمرۆش

به پيجه وانه ی که سایه تی ماساوی پیکه نین هیئنه رن و چاره نویسیان به رته سکه له ژياندا، کۆمیدیاکانی میگارا که MEGARA له نیوان جه ماوه ری ئەسینا و خیراییه کی سه رسوره پینه ردا، دوا ی هه لکردنی مه شخه لیک و دیمه نی شه که روکه کان (المهرجین- clowns) و حماسی جه ماوه ری و ئیپۆکی دیمۆکراتی له میگارا، پاشان گواستنه وه ی بۆ پایته خت بۆ ئەوه ی بوه ستیت له پال کۆمیدیاکانی پایته خت، به تایبه تی که سیتی میسون Maiszon و القناع، لوت و سه رروقر پوتاوه و و خویری و سه رسه ری که به رده وامییه کی دورودریژی ده بیت له کۆمیدیاکانی دواتری گریکدا.

۳. الساتیر SATIRE:

ئوه یه که م هه جو ه یا خود درامای هجائییه که درهنگ سه ری هه لداوه له میژووی دراماکانی ئەده بی ئەغریقیدا، له دوا ی کۆتاییه اتنی جه ژنه کانی دیونسیۆسدا و پاشان ئەم جو ره شانۆیییه له سه رده ستی نوسه ر براتیناس PRATINASZ که ده بیته یه که م ساتیریستی یۆنان، به داخه وه به ره ه می زۆری لی به جینه ماوه جگه له دوانه ی (لاسکیلوس و سوفوکلیس)، و سیه ه میان که ناسراوه به کیکلوبسا KUKLOPSZA ی یورییدیس،. المیموس MIMOSZ.

* الاعیاد الدرامیه فی أثینا - جه ژنه درامییه کانی ئەسینا :

له پال ئەوبایه خ پیدانانیه ده ولت به کاروباری ئەده ب، نمونه ی (۷) پیاوه دانا که ی یۆنان له وانه: (ئهرخون) ده زگایه کی هونه ری ئەو ئیپۆکه ی

ھەبوو ھەلدەسا بە سەرپەرشتى كۆردن و ئامادەكۆردنى پېشبرككەن ى
 شعر و دراما و ھەموو سالىك، ھىكاتومباين - يىناير عندنا - دواتر لەگەل
 شانۆى ديويىنروس، شانۆى ئۆديون لە چاخى بركليس، شانۆى ليكور
 جوس UKURGOSZ و كۆمەلەك نەمايشى شانۆيان بە دريژايى رۆژ
 بەردەوام دە بوو. كە پېكھاتبوون لە سى تراجيدى و كۆمىديا يەك. جەمھور
 دەيتوانى بخوات و بخواتەو لە كاتى نەمايشدا، لە نيوانيانداپشوووش
 ھەبوو بۆ نان خواردن، كۆمەت وای دەكرد كە فەقيرەكانىش بتوانن بچن
 بۆ نەمايشەكان، لەو بارەيەو ھەكۆمەت پارەى تايەتى بۆ ديارى دەكردن.
 (سەبەس) ھەك يەكەم ئەكتەرلە مېژوودا بەخۆى و ەربانەكەيەو
 خەرىكى جەولەى شانۆيى بوە لە ھەريەكانى يۆنانى كۆن. پاشان شانۆيە
 كانى ئەسخيلۆس ويۆرييدسو ئەرستۆ فانيس....

دەروازەيەك بۆ بىننىنى نامىشى شانۆيى « خويندەنەوھى يەككە لە توخمەكانى شانۆ »

- ۱ -

بەھىچ جورىك نامەوئىت شانۆ تىۆريزە بىكەم ياخود خۆم سەرقال
بىكەم بە تىۆرە شانۆيىيەكانەو ە، لەبەرئەوھى ئىرە شوئىنى ئەوجۆرە باسانەنيە و
ھەلئىدەگرم بۆ پرۆژەي تر؛ ھەرۋەھا خالىكى تىرىش كە پئويستە باسى بىكەم
بەھىچ جورىك نامەوئىت سەبارەت بەشانۆ لەكورستان ھىچ سەرنجىك
دەربىرم ، جگەلە ئامازەكردن ھىچ لەناوەرۆكى ئەم وتارە پىكناھىئىت. لەبەر
ئەوھى قورسە بۆنمايشەكانى شانۆلەكورستان وھەا خويندەنەوھىيەك
قبولبىكەن و دۆخىكى لەم جۆرە پەسەند بىكەن بۆ تىگەيشتن لەشانۆ ؛
ئەويش لەبەرھۆيەكى زۆر سادە :

لەبەر رانەھاتن ونەبوونى ترادسيۆنى خويندەنەوھى و كاركردن بەم
جۆرە... ھەرلەبەرئەوھى ش ناكريت لەمە زياتر لەسەر ئەودۆخە بووھستىن
كەدوايىن جار ئەم وتارە خويندەنەوھى رەخنەوھى حوكمدانىش قبولدەكات

وئەوێش بۆبینه ران و خوینەرانی شانۆ بەجێدەهێلم کە لەروئیا و تیروانینمەوێ
 بۆشانۆ بەرھەم ھاتوون ولە پەییوەندییدا نین و ناچنەوێ سەر ئەویدیو
 بۆچوون و ھوشیارییەکی کە لە پەریزی شانۆ لە کوردستاندا بوونی ھەیە.
 لەبەرئەوێ ئەو شانۆییە بەرھەمی گینگل و ھەلچوونە دەروونیەکان و ھوتاف
 و مەقولەیی ھەست و نەست و دالغە و ئیگۆدایە ولەوێتێپەری نەکردوو و
 بیری شۆرشگێری و کەف و کولە شەخسیەکان بەسەریدا زالە. ئەم شانۆییە
 ی کوردستان زۆربەیی کات سەرقالی لاواندەوێ و پیکلامکردنە بۆنەزەییەکی
 دیاریکراویان ئایدۆلۆژیایەکی بەسەرچوو، ئەمەش مانیفیستییکە
 دەربەربین لەھەژاریەکی بۆیە دەکات لەقودرەتی خەیاڵکردن بەتایبەتی
 ئەگەر بمانەوێت لەدەرەوێ فۆرم و سادەییەکانی مەجازو شوبھاندن
 و فۆتۆکۆپیەکانەوێ قسەییەکی بکەین. یان ئەو جۆرە تەماشاکردنەیی شانۆ
 کە ئامانجی ئەم گوتارەییە و دەییەوێت بپیکیت. ھەر وێھا ئەم گرتە
 لەسەر و قودرەتی شانۆکار خۆییەوێت بۆرکیفکردنی بەرھەمەییانی شانۆ
 بۆدید و پروئیای فەلسەفی خۆی یان لەسەرئاستی وجودی خۆی، بەتایبەت
 لەوئاستەیدا کە پەییوەندی ھەیە بە ھاتنەگۆی بوونیکی ناتاکە کەسیانەوێ،
 چی لەسەرئاستی فەزای گشتی یاخود (متعالی) وەکو مانیفیستی بوونیکی
 و وەک دامەزراندنی رۆحییکی گشتی کە لەبەر دەم ساتییکی ئەنتۆلۆژی
 دائامادەیی ھەیە و لەئێستەیی ئیمەدا (شانۆلە کوردستان) دەگمەنە یان
 ھەر نیە. لەبەرئەوێ ئەم وتارە لەم رووێ خۆیندەوێ کە تاییەتمەندیەکی

گشتی وای ههیه وناکریت ئەم تهماشاکردنه بۆشانۆ له کوردستان به کار بهینین که بیگومانم هیچ په یوه ندیه کی به پووچگه رای (قطیعه) وه نیه. به وواتایه ی که لای (طلیعیه کان) هه بووه، به لکو مه به ستمان له داهینانه له شانۆدا که په یوه ندی ته نگاتهنگی له خۆبه یانکردن و هاتنه گۆی بوونیکه وه ههیه که خه یالی داهینه رانه پشکی سه ره کی له پرسکاندن ئه نتۆلۆژیایه ک له رۆحدا ههیه و له ئاسته قوله کانیدا وابه سته ی ژان وزی و جودیه و کراوهیه به سه ر ناسنامه و کلتور و فه ره هنگی ئه و فه زا گشتیه ی که تیای به ره هم دیت، وه ک شیمان وه بوون به هیژ ده شی ت جاریکی تر که شفبکریت وه و خۆمانیفیستکردن له و شانۆیه دا سه ره له نوی برسکیته وه.

-۲-

سروشتی خه یالی هونه رمنه ند، ئه و دیدو روانگه مه عریفی و فه لسه فیه ی که هه یه تی، رۆلکی یه کلا که ره وه و حاشاه له نه گرده بینیت. ئەم مانیفیسته به ته نیا ناتوانیت پاساوده ری په یام و وه زیفه ی هونه ری بی ت، لیره دا به نا چاری ده بی ت پچینه وه سه رچاوه (رۆحانیه کان) ی شانۆو خویندنه وه و توژی نه وه یان له سه ر بکه ین. مه به ستمان له سه رچاوه (رۆحانی) یه کانی شانۆ، ئه و ریگا نادیده و نه بینراوانه ی نزیکبوونه وه ن تا راده ی خزانه نا و هه ناوی داهینانه وه. که له وه تی په رده کات بارگاوی بی ت به تازه گه ری که ئەمه ش چه مکیکی خوداییه له شانۆدا...

لیره وه داهینان سه ره به وساته یه که له ئه فسانه و داستان و کلتوری

ئائىنى دا ھەيە و بەماناي ناوليئان و دروستبوونيان سەربەساتى بوونە ؛ ھەربۆيە كاتىك خەيال دەگاتە ئەم رەھەندە ژىنالۆژيە ئىتر زمان دەگاتە قوئاغى كرانەوہ ، قوئاغى بينين بو(بوون)، تىدەپەرىنىت و دەبىتە مانىفىستىكى ئەنتۆلۆژى بوون كە ئەم لەحزەيە ھاوشىوہى فراندنى بوونە بوئاو خەيال. كەبەرئەنجامى بالابوونى ئەم خەيالە دەبىتە (پووداۋ- دراما). شوين لەناو ئەم خەيالەدا راگەياندى بوونە لە كاتدا نەك بينين. جگەلە رەھەندى رۆحانەت زەرورەت دەبىتە مۆركى ئەم خەيالەو دەيكاتە تايپىكى تر لە خەيال. ئەم دەلاقەيەش بو خويندنەوہو تىگەيشتن لەخەيال تجريد نىە لە بوونەو دەبىت بە مەقام بەمانا عرفانىەكەى و دەبىتە گەشتى رۆح بەلام جياوازى لەگەل بەكارھىنەنەشانۆيەكەى ئىمەداولە شانۆدا(طقس و قودسيەتە)سيفەتتىكى ئىزۆتريكيە (باطني)

ئەوخەيالەى كەئىمە بەمەرچىكى گرنكى كارى شانۆيىمان دانا، لەيەكىك لە شوينەكاندا ئامازەيە بو رۆژھەلاتى بوون و رەسەنى، لەلايەكى ترەوہ وەكو ھىزىكى ئەنتى رۆژئاوايى تواناي بەگژداچوونەوہى ھەيە بوشانۆيەك كەلپرە نمايشدەكرىت لەبەرامبەر ئەوشانۆيەى كەلەوى ھەيە. لپرەدائەم (خەيال- شوين - مەقامە) بەسروشتى وادەكات ھەموو پرسىيار و نىگەرانى و تصوراتە مۆرالپەكان، لەشانۆدا جىي خويان بكنەنەوہ و خويان بنوين و مۆركى (سەرئەولاي ئىستاتىكا) ى خويان لەدلى شانۆدا دابنين. ئىستاتىكا لەدynamىكيەت كەوتووہو دەبىت لەسەرئىستاتىكاوہ قسەمان

هه بیټ و مه هامة گه وره که بدۆزینه وه واته (پارائیسټاتیکا)، ئەمهش بو؟ له بهرئوهی که سیتیه کانی شانۆ، هه ناسه بدەن، بزین، خوشه ویستی بکهن، جهنگ بکهن و دواتر تیکیان بشکینن و به هائاماده کان برمپینن. ئەمهش واده کات له سه رئاستی (مانا) دهره کیه کان (پارادۆکسیهت-موفارهقه) و قهیران و جوړیک له دژایه تی و ته سلیم نه بوونیش به دی بکهین....

تراژیدیا / به تالبوونه وهی دهره وهی خه یالی (نووسهر و هونه رمه نده) و خالی بوونه وهی (جوگرافیا) و (میژوهه) و میژووش وهک بیکۆتایی و (کات) وه کو (بیرلینه کراوه) وله (زمان) دا و گو یلینه گیراو له بانگه وازو دهنگه کان. ئەوڕۆ له گرنگه ی (خه یال) له شانۆدا ده یگی رپیت له کۆی (ئایتمه) کانی شانۆدا که بریتیه له : ههستان بهرۆلی (ژینالۆژی) و راگه یاندنی ئەوهی که هه موئه وانهی روویانداوه و پرووده دن و مانای (خودایی) و (پیرۆز) ی خۆیان هه یه و لیره وه خۆمانیفیستکردنی (مرۆف و ژینالۆژیا) ماناداره و بگره خودایشه و ئەو ده یخولقی نیټ و دواتریش مه بهستی ئیتمه له و دهرپرینه هه رئه وه یه..

لیره دا پرسیا ری ئەوه دروست ده بیټ، ئەم ئایتمه گرنگه ی شانۆ وه زیفه ی چیه؟ له کاتی کدا شانۆ له کوردستان له (چاخی زیپرینه وه هه تا پۆست زیپرین - به چاوپۆشین له وهی تاچهند ده توانین به وچاوه وه بیخوینینه وه)، بۆنه یه کی ته واو شیاوه بۆئه وهی بیرى جه ماوه رو خوینهرانی

بهريزي شانوو شانوکارانی بيئمهوه ؛ چۆنيهتي روانين و ميتۆدى
 تهماشاوانی، بنهريت و بهشيکی دانهبراوه له پرۆسهی خویندنهوهکه.
 ههروهها بهبی دۆزینهوهی دیدگا و روانگهیهکی شیاو ئهگهري ئهوهی ههیه
 که لهباشترین حالهتدا (بينهري) له (ئيستاتیکا) زیاتر رهچاونهکات لهکاتی
 بینیدا. بینهريک جگهله که رهستهی باق و بریق و که مالیات زیاتری نهویت
 دهییت ناوی (بينهري) شانوی به سهردا بپريت؟ که ئهمش وابهسته و دابراوه
 له خهیاڵ و پرۆسهی

داهینانی شاکاری هونهري و پیگهيشتنی تهواوی خهیاڵ ؛
 چی له سهر ئاستی رۆحی یان عهقلی که ئیمه له مرۆدا ئه مه ناوده بهین
 به (فهنابوونی شانۆ) نهک (قهیران) وهکو ههندیک کهس واتیدهگهن. بهم
 شیوهیه، کیشهی ئیمه له بینینی شانۆدا دیته سهر ئاستی (مهريگ و ژيان)
 و (بوون و نهبوون)، له ئاستی به گۆهاتنی هیزیکي ئهنتۆلۆژی له بهرامبهري به
 زۆر بلهیه کدا که ساحه کهی پرکردوووه.

ئهوهی ئیمه مه به ستمانه، دروستبوونی دید و تیروانینی ترادسیۆنیه
 به گشتی بۆ هونهري و شانۆ به تايبهتی وهکو ئیلهامیکی (خودایی) که به رهوه
 تیگهيشتن و پۆلینکردنیکي ترمان دهبات که چیوهی رازاندنهوه و هارمۆنی
 و وینه و ئایتمهکانی جیده هیلیت و لهودیو رهوانیژییهوه به جۆریکی تر خۆی
 بهیان دهکات و گوتاریکی ههیه.

شانۆ راگه یاندنی بانگی بوونه، شانوکار لهم گهشته رۆحی و قولهدا

خاوهنی خه یالئیک سهرکه شه، به لام مانادار و دوور له ههر ساده گۆیهک..
خه یالئیک که دوایین جار ده که ویتته بهردهم ئه گهر و ئومیدی هیزه بالادهست
و بنه رتهی و ماناداره کانی بوونه وه که بفریندریت و به حیکایه تیکی
راسته قینه وه له بوون - دهر بارهی بوون.. بگهریتته وه..

ههر بویه کاتیک باسی شانۆده کهین له کوردستان رهوانیه (شهرعی
نیه) و ناکریت و شیاو نیه به دوای ههولی ئه تۆلۆژیدا بگهرین. له بهرئه وهی
شانۆ له کوردستان؛

خاوهنی حماسهت و شوورش و هه ندیک جاریش وه کو له عنهت
به ناوچه وان و ته ویلی شانۆکاره وهیه و به پیچه وانه شه وه ستایش و پیا هه لدان
وه سفیکی سروشتی و دوور له خه یاله.

ئیمه لی ره دا له سه رچه ند ئاستیک ده رگیر ده بین له گه ل چه مکی
(به کوردی) بوونی شانۆدا :

a. له سه ر ئاستی نادلنیایی و گومانی به رده واممان له مانا
وجودیه کانی.

b. له سه ر ئاستی شارستانی و لیدانی زهنگی فه نابوون و نه بوونی.

c. له سه ر ئاستی دامه زرا و بوون و نه بوونی مالئیکی شانۆیی
بۆتویرینه وه ی تیۆره شانۆیه کان و که مته ر خه می له ئاستی به پراکتیکردنی.

d. له سه ر ئاستی مانیفیست بوون و ده رکه وتن و خویندنه وهی
ته ئویلی و ئیزۆتریکی.

له وخالانهی سهره وهدا رڅو حيك به دیده کهین که دواي گه شتيکی قول و مانادارو ژینالوژی وئلاهییه کانی خوئی وه بیرده هیښته وه و بوون و ماناکانی خوئی پیش چاو ده خات و بهاداری ده کات و له هه مان کاتدا پشتیوانیش به ده ست ده هیښت. لیره وه خه یال ؛ له سه رئاستی نه زموون و گه شتی عه قلی و رڅو حی تاکه که سیانه و چی له سه رئاستی گه شتی رڅو حی نه و بوونه (متعالی - بالا) یه ش به رڅو حی کو میوتی ناوزده ده کریت، نه م خه یاله هه ردوو ئاستی (تاک - گشتی) ده برینه له نه بوونی نه و په یوه ندیه ئوتتولوژی هی (بوون) خو یه وه که ته واو له ده ره وه ی بی مانایی و ساده گو ییه کانی ژیانی رڅو ژانه یه وه . خه یال وه کو خاوه ن مو رکیکی. فینو مینو لوژی) ره سن و مانادار وه هلگری ئا گاییه که له بوته ی پر سیاره نه زه لیه کاند و له هه لومه رچی ئینسانیدا که ئاستیکی بالتری هه مان هوشیاریه. به بی خه یالیکي خه م گرتوو به (بوون) خوئی کرانه وه ی به سه ردا نارسکیت. لیره دا پر سیار دپته پی شه وه :

ئا یا نه م خه یاله هی کییه و چ خه یالیکه ده چپته وه بو سهره تاکان و له لایه کی تریشه وه هه موو پی ناسه و ناوو ته نانه ت وه سف و سیفه ته کانی ش به کی شه ده کاته وه ئارامی کو نکریتی (بوون) و خو فه رامو شکردن یان خو متکردن ده شیو ښت و ده یانباته وه بو له حزه ی به رله پی گه یشتن و دامه زراندن و دروستبوونی (اجماع) که به بی نه م کارکردنه ی که سیفه تیکی ئارکیولوژی هه یه خه یال هیچ هی زیکی نابیت. نه م خه یاله (مجازفه)

هوشياره بهوهى ترسناكترين پرۆسه يه كه رۆح پيدا بروت و هه نديك جار
ئهم خيال له (پرۆمسيوس) ئاسا له يهك كانگا و كانيا وه وه ئاو ده خواته وه
كه بيبگومان بيده ستگيرويى و شه وره وي ناكريت و پيوسته چينه وه
باره گاي كانگا كان و هيزه ره سه نه كان و هاوكات دوزينه وهى ره چه له كه
ئىلاهى و ئاسمانيه كانى غم و په ژاره و نيگه رانى و سه ركيشيه كانى خو
؛ جگه له وهى خو ته سلیمی عشق و تاسه يهك بكات و بتوانيت له ويوه
ئوه پيشان بدات كه ده بيت به رزبيته وه و سه ختیه كان بريت و كومه ليك
پرسيارى رۆحى خو هه بيت. كه پاساوى راسته قينه و هرگرتنى موله تيك
بن بو ئه وي به واتاي برينى ئاسته نكيه كان و قوناغه كان و خو ئاشنا كردن
و خو بردنه وه بوسه ر موديلي ئه ورۆح و له حزه و پرسياره ره سه نانه ي كه
غه مباربوون به پرسيارى كه وه لام پينه دراوه كه ئه مه به يه كيك له شيوه كان له
خوئاماده كردن ده چيت بوخوله خاچدان.

مه به ستى ئيمه ليره داو له سه ر ئه م ئاسته ؛ ته نها ئه وه نيه كه شانۆ
وه كو قودره تى خولقاندن پيمان ده ليت ؛ به لكو مه به سته كه مان ئاراسته ي
ئامانجىكى ديكه يه كه برته يه له خو هينانه بوونى ئه م خيال له بوخوى
پيوسته بيته ئه نتۆلۆژيايه كى تايبه ت به خو كى شايانى ناسينه وه و
ليكو لينه وه يه كى ئونتۆلۆژى بيت.

شانۆو بە جیهانی بوون

وهك پيشه كيهك بۆچوونه ناو باسه كه وه ده بئيت ئه وه بلييم هيشتا ئه وه مه فوووم نيه به رووني به لام كاريگه ريه كه ي له ئارادايه و بره وي پيدا كردوو، جيهانگيري به ته نها ديارده يه كي ئابوري نيه وهك هه نديك ده لين ته نانه ت له بنه رتيش دا وانيه. هه روه ها نابيت له گه ل سيستمى نوئي جيهانيشدا يه كساني بكه ين. له راستيدا عه وله مه په يوه سته به وه رچه رخان له زه مه ن و شويندا مانا كه شي به وه ديارى ده كه م وهك زور له سه رچاوه كان ئاماژه ي بۆده كه ن به وه ي كاركرده يا خودكاريگه ريه له دووره وه. له راستيدا عه وله مه پرۆسه يه كي ته نيانيه ؛ به لكو ئاوئيه يه كه له پرۆسه گه ليك كه به شيوازيكي هاودر «متناقچ» كار ده كه ن و واده كات ناكوكي و گروپ گه رايي شيوه يه كي نوئي يه كگرتنى چينا يه تي لى بكه ويته وه... به م شيوه يه و بۆنمونه پرۆسه ي زيندوكرده وه ي ناكوكيه زمانه وانيه لوكالى يه كان وزيا د بووني توندوتيرى شوناسه نه ته وه ييه كان، به شيوه يه كي راسته وخۆ. هه ربويه

له گه‌ل شو‌رشی زانیاریدا تواناو بو کرانی گهوره و سه‌رسوره‌یه‌نهر به‌رووی مرو‌فدا ده‌کرینه‌وه که‌ئه‌مه‌ش له توانا مه‌زنه‌کانی کارتیکردن و کاریگه‌ری دا ره‌نگ ده‌ده‌نه‌وه.

به‌جو‌ریک له‌دوو‌روه‌وه به‌خیریایی پرووناکی و بیر، کاریگه‌ری خو‌ی ده‌کات، به‌ئه‌ندازه‌ی ئه‌وه‌ش ریگا‌کانی را‌گه‌یانندی خیراو هه‌مه‌چه‌شن به‌کاردینیت یاخود مامه‌له‌ی تو‌ره ئالۆزه‌کانی په‌یوه‌ندی ده‌کات. لی‌ره‌وه ده‌بینین دو‌الیزی (شوناسنامه‌وه به‌جیهانی بوون)، بونه‌ته پرسیار وگفتو‌گو چ له‌ناوه‌نده فیکریه‌کان یان له بازنه سیاسیه‌کان یاخود وه‌ک هه‌ندیک ده‌لین بو‌وه‌ته مه‌ترسی بو‌ سه‌ر شانۆ له‌ رو‌ژئا‌واو ولاتانی عه‌ره‌بی و که‌م تریش له‌لای خو‌مان (مه‌به‌ستم کوردستانه). ئه‌وانه‌ی دا‌وا‌ی ئازاد کردنی مرو‌ف ده‌که‌ن یان خوازیارن جیهان بگو‌رن ئه‌وانه مامه‌له‌ کردنیان له‌گه‌ل نو‌یگه‌ری و به‌جیهانی بووندا مامه‌له‌یه‌کی نه‌رینی یه، به‌و بیان‌وه‌ی گوایه به‌جیهانی بوون به‌ره‌لا کردنی به‌هاو داگیر کردنی کایه‌کلتوری یه‌کانه و داویکیشه بو‌ راو کردنی رو‌شن‌بیران و هونه‌رمه‌ندان و ده‌سه‌لات په‌یدا‌کردنه به‌سه‌ر شوناسه جو‌راو‌جو‌رو ئالۆزه‌کاندا. به‌لام خودی کاره‌که به‌پیی زمانی رووداوه‌کان، په‌یوه‌سته به‌ روودا‌وو واقیع و زانست و ته‌کنیکه‌کانه‌وه که دو‌تر ده‌بیته کوده‌تایه‌کی بوونگه‌رایانه به‌سه‌ر شمه‌که‌کاندا؛ له‌ جو‌ری نو‌ی یاندا که‌ چیه‌تیه‌کی هه‌وایی، گریمانه‌ی و تارمایی هه‌یه. هه‌ردوو‌جو‌ره به‌ره‌مه‌یانه مه‌تریالی و مه‌عریفیه‌کان وه‌ک یه‌ک له‌سه‌ر ئه‌وه وه‌ستا‌ون که

ده توانين به شيكي زوري ببه ستينه وه به زماني ژماره و چونه ناو سهرده مي
 كو مپيوته ره وه و دوزه كان به گشتي هه لده گيړنه وه و مامه له كردن له گه ل
 واقيعدا به هه مان پيداويستيه ماتريالي و ئامپرو ئايدو لوژيه كان به نه نجام
 ده گات، نه ويش له رپي دروست كردني جيهانيكي تري پيشه سازي له
 رپي نه سقه كانى زانيارى و ژماره يي كه بو شايي يه كي سيبراني؛ (نيسبه ته
 بو سيبه رنيتيكا) ته ي ده كهن و به ده سته وه، دانه كان رپنويني ده كهن؛
 هم كوده تا گه ردوونيه ترسناكه زانياربه كان وهك سيستمى بير كردنه وه و
 كار كردن و بونياد ده كات؛ به يه كي له سيستمه كان له به رپوه بردني
 وشه كان وشته كاندا، ياساي گه مه كردن به بوونگه رى ده گورپت، به راده ي
 نه وهش روخسارى ژيان ده گورپت و شيويه كي نوي بو په يوه ندى نيوان
 مروقه كان داده نيټ ليره دا جي سي سهر سورمان نيه، نه گه ر هاتو هيژ و رپيازه
 دژ به يه كان (چ دوگم بن يان دوكترين)، رووبه رووي به جيهاني بوون بينه وه
 و پيوستى و هه لومه رجي نوي بو گشت كايه كلتوريه كان و بواري هونه ر و
 زور به دياري كراوى شانو رووبه رووي پرسياره گرنه و گه وره كه مان بكاته وه
 شانو ده كه ويته كوي پرؤسه كه وه؟ ئايا گونجاو ده بيټ قه له قيه كه مان له م
 ئاسته فكريه قول وه بگوازينه وه بو ئاستيكي به ره همى سه فسه ته، ئاسا و
 بليين شانو له قهيراندايه؟! يان ده بيټ پرسيارو قه له قيه كان به رينه وه بو
 ژيده رو سهرچاوه رسنه كه ي خو ي و له وي تير نه و بخوته وه؟

ناسنامه‌ی (وه‌رگر - المتلقى) له‌به‌رهمی شانۆچیدا

بو‌تێگه‌یشتن له ناسنامه‌ی وه‌رگر ؛ گرنه‌گه بگه‌رینه‌وه بو پرسیا‌ری (وه‌رگر) کێیه؟ تیۆرو قوتابخانه‌و بیریاره جیاوازه‌کان به گشتی چۆن لهم بابته‌هه یان کۆلیوه‌ته‌وه به‌لام له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا پێویسته سنوریک هه‌بیته کۆی بو‌چوونه‌کان چرپکاته‌وه‌و خال دابنیه‌ت. بو ئه‌مه‌ش پێویستمان به وه‌رگریکه که له (سنوری خود ده‌ربچیه‌ت و له رینگای بابته‌کانه‌وه جارێکی تر سه‌رله‌نوی بگه‌رپته‌وه بو خود) (١) به‌لام له‌رووی پراکتیکه‌وه گرنگی ده‌دریه‌ت به‌گه‌وه‌ری جیهانبینی و بیر دیاری بالاده‌ست (٢). ده‌شیه‌ت وه‌رگر به‌وه پیناسه بکریه‌ت که سیکه له ناوسیستمی خویندنه‌وه‌دا ده‌سه‌لاتی خۆی دابمه‌زرینیه‌ت و بتوانیه‌ت له نوی به‌رهم به‌ینیه‌ته‌وه. هه‌روه‌ک چۆن سیستمیش لهم قوناغه‌دا بریتی ده‌یه‌ت له مه‌هاره‌تی خویندنه‌وه‌ی جیاواز به‌میکانیزمی جیاواز و بوونی ده‌سه‌لاتداری. ده‌سه‌لاتیش لیره‌دا بریتی ده‌یه‌ت له :

رېښار محماد جبار

۱. ژېدهر...

۲. بونیاډ..

۳. لوژیک (رهوانبېژي)...

که واته خویندنه و همان بوټیوره کانی و هرگر له دهره وهی دسه لاتداری و تیور هه ولیکی خو کوژانه یه ؛ به لام ئه م دهر برینه ئه وه ناگه یه نیت که نه توانین چپوهیهك بو و هرگر دیاری بکهین و بیناسین و تیوریزه ی بکهین. چونکه هه موو به رهه میکی هونه ری دووجه مسره و پپوسته له سر دوو ئاست بیخویننه وه :

یه که میان : ته کنیک / دیاره مه به ستیشمان له « ته کنیک » دامه زرانندی درامایه به ئەندازه ی زه مه نه که ی، واته هه موو به شه کان و نه ژادی ئەندازه یی به رهه م گونجاو بیت و ته کنیکیش ده بیته پپوستی و له هر زه مه ن و چاخیکدا مانا و مه به ست و شیوازی کار پیکردنی ده گوریت. (۳) دووه میان: ئیستاتیکا / وهك (لقیک که فله سه فه گرنگی به لیکو لینه وه و روونکردنه وه ی چه مکی جوانی وهك رووخساریکی جیا که ره وه ی هونه ر وئه وسه ره تادروست ساغانه پپشنیاز ده کات که حوکمدانه ئیستاتیکه کان پشتیان پیده به ستیت. (۴)

له سر هه ردوو ئاسته که یدا به رهه می هونه ری پپوستی به وه رگره تابتوانیت به چند شیوهیهك دیوو جیا جیا کانی ئه و به رهه مه بخوینیته وه و نهینیه کانی که شف بکات وه کو گادامیر ده لیت :

« له‌رپیی تیگه‌یشتن و ږاقه‌و دیالۆگه‌وه..» که‌واته وه‌رگر له‌رووی تیۆریه‌وه گرنگی و بایه‌خه‌که‌ی بۆ تیۆر سیننه‌کان ده‌گه‌رپته‌وه که له‌بواری هونه‌ردان؛ تا‌کو ئه‌وبۆشایانه‌ی له‌ نیو به‌ره‌مه‌دا هه‌ن و پپو‌یستیان به‌ ئایتمییکی تره‌ بۆ پ‌رکردنه‌وه‌ی له‌رپیی کارکردن له‌ گه‌ل به‌ره‌مه‌دا. له‌مه‌وه ده‌گه‌ینه‌ ئه‌وه‌ی بلیین ئه‌رکی وه‌رگرپروونکردنه‌وه‌و

شیکردنه‌وه‌ی به‌ره‌م نیه‌؛ به‌لکو بریتیه‌ له‌ که‌شفکردنی کاریگه‌ری « به‌ره‌م» و یه‌کالا‌کردنه‌وه‌ی وه‌ک خۆی و هیژی خولقاندنی له‌که‌شفکردن (دیناوکردن) و تیگه‌یشتن و تیروانینی جیاواز بۆ به‌ره‌م و به‌گشتی ده‌گه‌مه ئه‌وتیگه‌یشتنه‌ی بلییم وه‌رگر له‌رووی تیۆریه‌وه‌ دا‌به‌شده‌که‌م بۆ چه‌ند جو‌ریک له‌وانه‌:

۱. وه‌رگری ئه‌کادیمی : که‌سه‌ر به‌ سیستم و په‌راویزیکیشیان هه‌یه بۆ دیالۆگکردن.

۲. وه‌رگری خودی : ئه‌م جو‌ره‌ له‌ وه‌رگر پشت به‌ ئه‌زموون و توانای چه‌شه‌و تیگه‌یستنی خۆی ده‌به‌ستیت و بی‌ژنده‌ره‌..

۳. وه‌رگری ئایدۆلۆژی : وه‌رگریکه‌ له‌ روانگه‌ی بیروباوه‌رو تیگه‌یشتنی خۆیه‌وه‌ ته‌ماشای به‌ره‌م ده‌کات و بی‌ش ئه‌وه‌ی وه‌رگریت ئه‌رکی خۆی دیاریکردووه‌ و بریاری داوه‌ تیگه‌یشتنی پپشوه‌خته‌ی له‌روانگه ئایدۆلۆژیه‌که‌ی خۆیه‌وه‌ بی‌ت و ته‌نها به‌دوای ئامانجه‌کانیدا بگه‌رپت. (ه)

ليستی سهرچاوهو پهراوړزهکان :

- ۱- رېبازهکانی رهځنه - کتیبی دووهم نووسینی : ئایاماکلین، وهرگیپرانی له ئینگلیزیهوه عهتا قهره داغی، له بلاوکرارهکانی دهزگای چاپ و پهخشی سهردهم - کتیبی گیرفان ژماره ۸۰ چاپی پهکهم سلیمانی سالی ۲۰۰۶ ل ۳۱
- ۲- ههمان سهرچاوه ل ۳۲
- ۳- موسوعه المسگلح النقدي، تألیف : الیزابیپ دیل و د. عبدالواحد لولوه، الموسسه العربيه للدراسات و النشر الگبعه الپانيه س ۲۱
- ۴- فهلسهفه ی جوانی و هونهر (ئیسټاتیکا) نووسینی : کهمال میراودهلی، زانکوی سلیمانی کولپژي ئاداب بهشی زمانی کوردی چاپی پهکهم سالی ۱۹۷۹ ل ۱۱
- ۵- بهشیک له زنجیره وانهکانم له پهیمانگای هونهرجوانهکانی ههله بجه، بهشی شانۆ وانهی شیکردنهوهو پروونکردنهوه.. له رۆژی سپشهمه بهرواری ۲۵/۱۱/۲۰۱۴

رېځا جياوازه کانی وینه کیشانی مه نوری شانۆیی

بهشی یه کهم

نمونه وهرگیراوه کان وهۆکاره کانی نه خشه سازی

۱- پیناسه :

هه نديك له ئاراسته نوپیه کان- له زۆرله ولاتانی جیهاندا، هه لده سن به نه خشه سازی وجی به جی کردنی دیکۆری شانۆیی بو هه ر کاریک نمونه یه که به قیاسی پچوک کراوه ی راسته و خو داده نیین - له بری وینه و رهنگ وه که بنه مای زانستی بینا کردن.

۲- رېځا که :

کار له نمونه یه که له سه ر ته خته ی شانۆ داده کهن، به هه مو و ورده کاریه تاییه تیه کانیه وه و به هه مو و مه ودا کانیه وه، له درپژی و ئاسۆیی و قولایی به پپی قیاسی دیاری کراو - وه کو قاعده گشتیه که هونه رمه ندی

دیکۆرجیبه جیی دهکات به قیاسی (۱ ملم) بۆهەر (۳سم) یکی مه نزور. له بهرئهوهی مهودای ئەزمون ئهوقیاسه گونجاوه یه بۆ تهنفیزی دیکۆری دیمه نیکی پچوک یاخود گهورهوله ناو سندوقی دیمه نداکه قیاساتی شیوه دهگریت، دیمهن و ئه رلیکینۆ وقولایی سهر تهخته ی شانۆ دیاری دهگریت، بینای دیمهن بهرجهسته دهگریت بههۆی رهنگهکان و خامهکانی ترهوه، دیمهن وهک بنهمای شیوهی نهخشه سازی و بهرجهسته پیک دیت که لهخویدا دهبیته ناوهروکیک بۆ جیبه جی کردن، یاخود کوکردنهوهی بیرى نهخشه سازی و ریگای جیبه جی کردنه که. ناردنی ئەم نمونهیه بۆ وهرشه تاکو لهکردهی تهنفیزدا ئهوهی داواکراوه بینای شیوه و قیاسه ئامادهکان وهک نمونه ولهههندیك جاردا بههاوبهشی ههندیك له تابلوی دیاری کراودا به وردی وبهپیی داواکردن پروون دهگریتهوه.

۳ - تایه تمه ندیه کانی ئەم ریگایه :

راینهارت ده لایته : کاتیك وهک نهخشه سازی دیکۆرله ئۆپیرای کومیش « له بهرلین »، به شیوهیه کی نوێ هه مووکاره کانی کردووه ده لایته : یه کهم : سه رهتای کارکردن، نمونه ی یه کهم جار دواى « ریکه و تن - اتفاق » له گه ل ده رهینه رده بیته؛ به شیوهیه کی گشتی ئه وهی داواى دهکات دواى خویندنه وهی دهق و گوێ گرتن له میوزیک و حساب کردن بۆ زه مهن و فه تره ی جو له پیکردنی پارچه دیکۆر، به پیی کاتی دیار کراو

دهبیت و بیگومان ئەمە لەئۆپیراوبالیە دا هەمیشە دەمانباتەووە بۆ نمونە یەک
لەبەرئەووی دەمان ژیهنیت لەگەڵ بیری نەخشەسازدا و بە سروشتی بەر
بەشەکانی دەکەوین و دەمانباتە ناو شوپنە دیاری کراوەکە لەسەرتهختە
شانۆ و جۆلەو ئەووی داواکراوە، هەتا ئەنجامی کمان دەدات و دە بیته
یارمەتی دەری یەکەم و کۆتایی لە کاری جیبەجی کردندا.

دووهم : شانۆ مۆزەخانە نیە تا هاوشیوہبیت لەگەڵ سەردەمەکە
کە لە دەقدا نووسراوە، بەلام گەرەییە بۆگواستەووی دەق بۆ زەمانی ئیمە
کەتای دەژین و خۆشمان دەویت، لەگەڵ چیرۆکی کامل، بەمانای رۆحی و
درامی و جوانی شانۆیی.

سییەم : توانا بێ سنورەکان و خامە جیاوازیەکان کە دەچنە ناو فکری
نەخشەسازەو بە سروشتی شیوہی کاری ھونەری داواکراو.

چوارەم : کاری سەرھتا بەکاری نمونە دەست پێدەکات بەھاوکاری
دەرھینەر و لەسەرھتادا رای خۆی دەلێت، دیمەن دەژیهنیت، لەگەڵ
دا کارلیک دەکات. ئاسانکاری دەکات بۆئەووی گەشەبکات لەکاتی
کارکردندا لە سنوری قیاساتی چوککراوەدا کە دەبیتە نمونە.

٤ - کەموکورتیەکانی ئەم رینگایە :

بەرزکردنەووی ئەم رینگایە بۆ شیوہو ئارەستەییەکی نوێ لەخۆیدا
تایبەتمەندی وزیدەیی خۆی ھەیە، ھەرچۆن کەموکورتیشی ھەیە بەپێی
ئەم بۆچونە :-

یه کهم : وه رگی رانی دهق بۆشیوه پیدان و هه لگری مانای شانۆیی و
 بلاوه پیکردنی بیره کهی و ده رپرین له پرووداوه کانی نایهت به لکو گه رانه له
 په یوه ندی یه کاندای هه ندیک له هیله کانی سهروه ره قه یهک. نمونه یهک و
 وینه ده کیشریت بۆئه وهی بینریت، هه تا ده کریت قیاساتیشی به گونجاوی
 دروست بکریت، پاشان زه خره فه کاری و به پپی گونجاوی رهنگی شیاو
 بۆئه وهی هاوکاری بکات له شیوهی داو مانای داواکراوی دهق بدات
 به دهسته وه. که ئه وه ناوده بریت به نه خشه سازی. که مومکینه به ره هه میکی
 زۆرمان هه بیته له ناوه روکداو له فکری زۆرو فه تری زه مه نی کورتدا...
 پاشان هه لبراردنی یه کیک له وه رقه ساده وساکاره کان له گه ل ده ره یینه ر
 یان ده مچ کردنی ئه وهی داواکراوه له گه ل فکریه کدا که له سه ر وه ره قه یهک
 ی ساده مه ودای «مألوف - دیار» وروئیای پروون داوگواسته نه وه
 له دوا ی نه خشه سازی بۆسه رته خته ی شانۆ بۆئه وهی قولیی پپو یستمان
 بداتی، به بی ته کلیف کردن له خو مان کاریکی دهستی دروست ده کهین
 که کاتیکی زۆری ده ویت، ئه وهی پرویداوه بیریکی ناکامله و سه ره تاییه کی
 نامۆفه قه ئه وهی پیکهاتووه زایه کردنی کاته له م کاره دا. یه کهم جار، کاتی
 زۆر داواده کات ودهوله مه ندی زۆر ده ویت له وینه کیشان و رهنگه کاندای.
 ههروه ها ئه ونمونه یه ی به ریکه وتن له گه ل ده ره یینه ردا به ده ست هات
 له شیوه ی نه خشه که دا. ئه ورۆژه ی هونه رمه ندی دیکۆر دیت بۆئه وهی کار
 له مه نزوردا بکات له گه ل به ش و تابلۆ ته نفیزیه کاندای. نمونه یهک ده بیته که

قیاساتی زۆر وورد نابیت.

که ریډه داته ئهوهی کارکردن له دیکۆردا به پیتی تهرتیبی هوکاره کان ی دیکۆرو به پیتی وینه کان که بینا کراون له سه رینه مایه کی زانستی و نمونه یه کی داوا کراوه جیبه جیکراوه که، بینای توپژینه وهی ته ندروست وهه نگاهه کانی لئی کو لراوه ته وه.

ههروه کو ئه وهی نه خشه سازی وینه یه که له ده رپرینی کدا راستگو یان نه پروونکروا ته وه. که ده شیت وگونجاوه بینه ران له هو له که دا بیبینه. ئه وهی پپو یسته وزیندووه و گرنه گه؛ ژیانی ناو نه خشه جیبه جیکاریه که یه که نمونه یه که مه له سه ر ته خته ی شانۆکه، چاره سه ری زۆر له کیشه کان ده کات. به لام خزمه تگوزاری بینه ران که ده یانه ویت له بینین وروانگه یاندا چپژ وه ریگرن و پپو یستیه کانیان تیر بکه ن له وروژاندنی ده رونی وفکری دا ئامانج لئی سه ره له دانی مانای قولی شانۆییه به هیل وره نکه کان، ههروه ها گونجاوی که شه که وه ده ست گرتن به سه ر قیاساته کانی ئه وگونجاوییه و ریککه وتنی مه سافاته کان له کو ی شیوه کانی دا، هه تا ده ست گرتن به سه رکۆی هه ست و سوژه کان وگه یاندنی به ئاستی هونه ری داوا کراو.

دووهم : گرنه گیه که یمان له بواری دیکۆر ورپگای نه خشه و جی به جیکردنی دا کورتکردووه ته وه، هه تا له وانیه حه قیقه تی لیدانی دلّی دیمه ن هه مووی بکه ینه مانا. که نامان خاته ناوه ر ریبازیک له ناو

رېباز هونهریه کاندایه که ژماره یان له زیاد بووندا یه. گرنګ نیه دیکوری شانۆچیه که رېبازی کلاسیکی یا خود نوی بیت بهر یگه زوره کان، به لکو گرنګ نه وه یه به سود بیت بو شانۆچیه که، پویسته به گه شهی کارو جولای ناوه کیه وه پابه ند بیت، له گه ل تبینی نه وه ی پویسته له گه ل کومه لیک پیکهاته ی گشتی دایت هه تا نه بیته هو ی گهنده ل کردنی دیمه ن. نه وه ی گرنګه بنه مایه و نه وه ی گرنګ نیه رینگای دهر برین ی هه لبر تیردراوه له گه ل زه مهن و هوکار و رېبازه جیاوازه کاندایه. هونه رهنه ندی دیکور خیره ی بهرز ده بیته وه له وینه و تیور و په یکه رو نه ندازه ی بیناسازی و پروژره کان، ههروه ها نه وه ده خاته روو له نه خشه و کاره نه ندازه ییه بیناسازی و نه خشی تراوه کان و ته وای زه خره فه ی پویسته دا بو شانۆ. به روانین له وه ی دا وای دهر برین ده کات له رینگای شیوه پیدان به مه وادی تاییه ت نه ک به که سی دیاری کراو، به لکو دهر باره ی ژینگه و هه سته گشتیه کان که که سه جیا واه کان بو ی ده ژین و به جیا وازی ده یگیر نه وه.

هونه رهنه ندی دیکور کار ده کات له تویرینه وه و لیکولینه وه و کو ی ورده کاریه کان پاشان دهر برین ده کات له بیره که ی له وینه کی شاندا که نه خشه ی کی شاوه و هه رچه نده هاوشانی دیمه ن دهر و ات و هه لگری مانایه. نه و گوزار شته ی له شوینی نواندندا هه یه ؛ پیوانه سازیه کانی شانۆ و نه خشاسازی دیکور له پینا ویدا گرنګی و توانای تاییه تی خو ی به کار ده هی نی ت و به دوا یدا دیکوره کان له دیمه ن و کاتی پویسته دا

بگۆرپت. ھەروەھە چۆن چاوى دەرھەينەر دەسورپتەو ھە بۆقورسىيەكانى كارە ھونەرپەكەي و داواي ھەندىك گۆرانكارى و وردەكارى دەكات. تەنيا رېكەوتنى دەرھەينەر بەس نىە لەرووى ھونەرپەو، ئەو ھەلدەسىت بەئەمادەکردنى رېورەسم ھەيلكارى و قياساتە كان و پارچە كانى دىكۆرە جياوازەكە، پاشان ھەلدەسىت بە كارى نمونە و دلنيادەبىتەو ھەئەنجامى كارەكەي بىئەو ھەلستى بكات لەو ھەي بکەوئتە كاتىكى تر و موفاجەئە يەك لەبەرئەو ھەي بەنوى دەست پىدەكات.

سپھەم : رەسمياتى دامەزراو ھەكە لەسەر حەقىقەتى زانستى و برى تىگەيشتنى ھونەرمانەند لە دىكۆرى سەرتەختەي شانۆ و رېگا تەندروستەكانى لە وىنەي مەنزورى شانۆيى و دەرھەينانى تەنفىزى تابلۆكان، پاشان لەكۆتايى داكارى نمونەكە لەسەر ئەورپسا تەندروستەي كە ھونەرمانەندەكە ئامادەي دەكات بۆدروستکردنى دىكۆرە پىويست و سەرکەوتو ھەكەي و دلنيايى بىنەران لە باشى نمايش بەپىي ئەو ھەي داواكراو ھەروەھەكە لە ھەيلكارىيەكان و پرەنگەكان و زەخرەفەكان و حەجمەكاندا دەرەكەوئت و بەشپۆھەيەكى ئاسان دەربردريت لەرېگاي وىنە و پرەنگەو ھە. بۆ بىناکردنى شانۆيەك كە كارىگەرى ھونەرى داواكراوى ھەيە و دەربرين دەكات لە راستگۆيى و ماناي شانۆكە.

چوارەم : ھونەر ھەميشە رۆحىكى بەكيشكەرە (جذابە)، دىكۆریش ھونەرپەكەي دروستكارىيە - بۆئەم پيشەيە ھەلدەسىت بە دەربرين لە

بیرهکانی تر – وهتهنها مه بهستی گه یاندنی کاره که نیه وهک دیمهن یان دیمه نیک دهر بپریت له پرووی میژووی وهونه ریه وه ؛ به لکو نه خشه ساز ئامانجی دهر خستنی مانای قولی شانۆییه که یه به هۆی هیلکاری ورهنگ وره چا و کردنی ئه وهی بۆ دیمهن پپو یسته و ئه کته ره کان بۆ جولوه وه ستانه کانیان ده یانه ویت و پیکه اتنی نه خشه ی دیکور له توخمه دیاری کراوه کانه، ئامازه یه بۆ یاده وه ری شانۆییه که و ته وا و کاری جولهی که سایه تیه کانی که ده گپرنه وه، هه مویان تیکه له یه کی جوانن و نایابی نه خشه که دهر ده خهن. دهره یینه ر به سروشتی خۆی هونه رمه ندیکه هه سته وه ره، به چیره بۆ جوانی و عاشقیه تی، ده کریت حوکم بدات له سه ر کاره هونه ریه که ی به ساده و ساکاری. نابیت به بی وینه و تیوریت، هه ردوکیان هۆکارن بۆ دهر برینی ئاسان و پروون و مومکین ؛ ده توانیت به هۆیه وه دهر برین بکات له هه رچه ک که ده یه ویت، لانی که م به کۆشش و ته وا و کاری مانا و ئاسانی حوکم بدات.

پپو یسته پپش توپژینه وه دهر باره ی کیشه جیاواز و فیله جورا و جوره کانی فکری نه خشه که داوا بکات و به ریگه یه کی سروشتی بمانگه یه نیت به ریگای دروست بۆ بینای کردنی بنه مازانسته یه کان و توپژینه وه گشتگیره کان له مه نزوری شانۆی یان له تابلۆ ته نفیزیه کاندایا. له پروونکردنه وه ی ئه ومۆدیلانده دا وهک بنه مای نه خشه ی کاری بینانه کراو له سه ر بنه مای زانستی و بابه تی که داوای کاری زانستی دروستمان لیده کات و

بهرزکردنهوهی ئەومۆدیلاڤانه و دروستکردنی پلاستیکی که ده بیټ به جوریک بن له کۆی ئاراسته کانهوه بپنریت نه ک له سهر ته ختهی شانۆدانه بپنریت، دیمه نی شانۆیی ته نها له یه ک لاهه نابیت به لکو له رووی بینهرانهوه ده بیټ. به لام وینه کان و منظور و دیمه نه ته نفیزیه کان لانی کهم ده کریټ واده ربحریت که په سه ند بیټ له لایه ن بینهرانهوه و باشتترین کۆشش بکریټ تا له ده ره نجام دا باشتترین مانا به ده ست به پنریت .

به شی دووه م

۱- پیناسه :

هه ندیک له وینه کیشه کانی دیکۆری شانۆیی بی سه ره تان ده رباره ی توپژینه وه و بایه خدان به مه نزوری شانۆیی، ئەوه یان فه رامۆش کردوه که بنه مایه کی بیرکاریانه یه و شیوه یه که له دیاری کردنی نه خشه سازی پیشه وه خته دا بۆ به ده ست هینانی باشتترین به ره م، له کاتی کدا که به های دیمه نه شانۆییه که گرنگی خۆی هه یه بۆکاری ده ره پینان و نواندنی ئەکته ره کان و (الزحام - قه ره بالغی) له ناوچه ی نواندن دا و به دوای دا دیکۆر له هه مان کاتدا و شوینی روانینه کان و په رده کان و شاردنه وه کان، له گرنگترین به کاره پینانه کانه. هه روه ها دا به شکردنی بینهران له هۆل و به له کۆ ندا ؛ هه مووئه مانه هۆکارن وه ک پیشه کی فکری هونه رمه ندی دیمه نی شانۆیی له وینه و نه خشه و منظوری شانۆیی دا. له به ره ئه وه

منظوری شانۆیی به شیکی گه وره و گرنگی دیمه نه، چونکه به ریگای جیاواز پارچه دیکۆره کان جیبه جیده کریین. چاره سهری زۆر له کیشه جیاوازه کان پیوستی به ئەندازیاری دیکۆر ههیه تا جیبه جیی بکات، بهرزکردنه وهی ئەکتهران تارادهی ئەوهی تهواوی بینهران له ناوهۆله کهوه به سی چین مهوداکانی شانۆییه که بیینن :

دریژی و زه مینی و قولی که مه نزرور بنه رتهی شانۆییه که یه به نیه سه ت هیلکاری و دیاری کردنی شیوه و مهوداکانی ؛ له سه رئاستی تهخت و پارچهی جیاواز یان به نیه سه ت وینهکانی بیننه وه، دیمه نیکی شایسته بو فکری نه خشه که به دهست دیت. ئەگه نه خشه سازه که فکری نه بوو تهنا به خویندنه وهی دهقه که و وهرگیڕانی دهق بو شیوه دان به مهوداکانی له سه تهختی شانۆ پیوهست ده بیته وه به به هاو ماناکانی ناو دهقه وه، له وانیه پیچه وانیه مانای شانۆییه که بیته. له بهرئه وه دهروانینه هونه رمه ندی دیکۆر تا هاوکی شهی شیوه کاری دهقی ئەده بی و فکری شانۆییه که مان بداتی ؛ به پیی توانای ته حقیق کردنی ئەوه ئەندازه یه ده شیته سهرکه وتوبیته له و نه خشه یه دا. دیکۆری شانۆیی هه لده سیته به وهی که به تهواوی پچیتته ناوچهی دیاری کراوی ناسراوه وه، هه رشییوه یه کی ئەندازه یی به ره مه یین بیته.

له نمایشی پیشه کی شانۆیی دا - فتحه المنظر - و قولایی تهختی شانۆ، پیوسته وینه یه ک بیته (زه مینی و دریژی) گونجاو بن به نیه سه ت

نمایش و دریزی چیهی شانۆکه؛ شیوهیهك وهرده گریت بو دیاری کردنی دیمهن وتختهی شانۆ له گهل تییینی ئهوهی سهری ئه رلیکینۆکه به پپی خالی روانین بیت. باشتترین نهخشه ئهوهیه که له سه ر بنه ماکانی منظور کیشرابن، هیللی ئاسۆیه که ی ۱۳۰ سم بیت و ده رخه ری ئه وزه مینییه بیت که ئاستی ته واو بیت له دیمهنه که دا. ته نها ئه ور یگایه خراپه و وه ر ناگیریت تا به ره هم به ده ست دیت. چونکه وینه له و کاته دا زۆرت ر و زۆرت ر پپو یستی به چاک کردن هه یه وهك له جیبه جی کردن.

رینگه گه لی تر زۆرن بو نه خشه سازی له وانه وینه کیشانی سه رو ئاسۆی یه که م جار داواده کات دواتر مه نزور و پارچه کان، ئه و خاله ی سه ره کیه لی ره دا بو وینه کیش خالی روانینه که له شانۆکه دا ریکیده خات. ئه و رینگایه کار له و نه خشه نه داده کات که کاریگه ری ئه ندازه یی بینا سازی له سه ره و زۆرت ر له و شوینه ی که دیکۆری لیوه ده ست پیده کریت ؛ سه ره وه ی ودابه شکردنی له نه خشه که دا. به لام وینه ی نه خشه که یه که م جار به پپی خالی روانین یان کروکیا پاشان وه رگرتنی نه خشه که وهك بنه مایه کی زانستی بینا سازی و ههروه ها وینه ی ئه و پرۆژه یه بو کاریکی ویسترا و جیبه جیکردنی پاشان لی ره وه بو قوناغی نیوان فک ره و ته حقیقی فک ره که یه. ده گه ی نه هه ندیک ریوره سم بو جیبه جی کردن به رینگه یه کی ساده و ئاسان، به لام ئه و ری و ره سمانه دیاری کراون و سیستمیکی تاییه ت به خو یان هه یه. بو به ده ست هینانی ئه نجامی داوا کراو لای جیبه جیکار به بی هیچ گۆران کاریهك له و

شیوه تاییه تیه دا، پیکهاته یه کی بیناسازی دروستی هه یه، هه ر بینایه کی دیکۆر و بینینی له پروانگه ی خالی پروانینه وه ئامانجی کی ته واوه که نه خشه که ی ده کی شریّت ؛ له پیناو فکره که ی دا. کۆشش ناکه ین له م بواره دا ته نها هه ندیک شیکردنه وه و پروونکردنه وه ی مه نزوری نه بیّت، به ته ماشاکردنی له پروانگه یه کی شانۆیی و چاره سه ری جیاوازه وه بو پاراستنی دیمه ن له روی فکری وزانسته وه.

(أ) مه نزور:

گوزارشته له ره سمی شتیکی بینراو یان خه یالی و دراسه ی پرۆژه و نه خشه کانه که داوا ده کریّت له پروانگه یه کی کرداری و تیۆری و هونه ریه وه و به شیوه یه کی پروون ده ریکه ویّت له بهرچاودا. له مه ودا جیاوازه کانی ئه وپانتاییه ی له سه ر پرووه که ده بینریّت.

دراسه ی مه نزور به زانستی هه ستانه به ده رخستنی ریگایه ک بوئه وه ی چا و خه یال و فکره ی هونه رمه ند بینیت و پیگه یه ک بیت له سه ر تابلوی وینه کی شه که، به پی شتیکی بینراویان مه به ستی وینه کی شان بیت که پی ک دیت له سه ر ته ختی ک یان ده رخستنی ک که هیله کان دیاری ده که ن ؛ چۆن بینرین.

(ب) تۆر - شبکیه :

بهروانین له ههستی مهزور وهك ئهوهی بههێترینی ههسهتهکانی چاوی مروّقه و گهراومان بۆ بهرجهستهکردنی بههۆی چاوهوه لهدیمهندا، پیش دهست پیکردن لهزانستهکه و جهخت خستنه سهر ههر ههستیک و دهرخستنی ئهوهی راستیه به سی مهودایی که دهگۆریت و ئالوگۆری بهسهردا دیت. بهجیاوازی ئهوپیکه بهرجهستهبوانهوه لهچاودا، وهکو ئهوبازنهیهی ئاستهکهی دهگۆریت له بازنهیهکهوه بۆ پارچهیهکی ناتهواو و بهرتهسک و گهیااندنی به هیلکی ریک بهپیی پیکهی چاو. شعورمان لهههموودوخهکاندا ههلهیه له بهرئهوهی بازنهیه بهپیی شارهزایمان دهمان گهڕینیهوه بۆ روانگهی بهرجهستهبوو وهاوکاری دراسهکردنی « تشریح » مان دهکات له درکپیکردنی رینگای روانینی سی مهوداکه و شیوهدهداته مهزوری داواکراو.

(ج) تشریحی چاو و بهراوردکردنی به ئامیری فۆتۆگرافی:

وای دادهنیت که چاو ئامیریکی فۆتۆگرافیه تا ئاستیکی زۆر، پیک دیت لهم بهشانه

(أ) گوشه‌ی چاو ده‌بیت به چنراویکی شفاف و رینگا به تیشکی رووناکی ده‌دات.

(ب) په‌لکه زپینه‌یه «القزحه» و ماسولکه‌کان ووردن له ناو فهتحه‌ی شاراوهدا. وه‌له‌به‌رامبه‌ریدا ئامیری فۆتۆگرافی دیواریکی بازنه‌یه.

- (ج) مروځي چاو يان باخچه ي چاو.
- (د) هه لگري پيشه وهيه تي و (به له نگاز- سائل) ئاويه.
- (و) هاوینه يا خود گه لاله يي و له به رامبهري دهاوینه يه له ئاميري فوټوگرافي دا.
- (ز) هه لگري دواوه ي به له نگازي ئاوه و شفافه.
- (ح) ويډاشي و دريژکړنه وه ي چاو به سوړيکي خوین داده نريټ.
- (ي) توږيه و داده نريټ به شانه ي هاوینه يي و وورد دريژ و له به رامبهردا فيلم له ئاميري فوټوگرافي دا.
- (ك) توږيالي تاريك وهه لواسراو به ديواري چاوه وه به رامبهردا سندوقي دهره كي ئاميري فوټوگرافيه.
- (م) خالي كوږ ئه وخاله ي ده گاته به هاوینه ي توږي بينينه وه.
- (ن) په له ي زهر د ده كه ويټه ناوه راستي شه به كيه وه و زورتر ناوچه يه كي هه ستيا ري روښنايه.
- (س) هاوینه ي بينين كه پيک ديټ له كوومه ليک هاوینه ي تر.
- (س- ف) ماسولكه يه كي ريکه له خواره وه يه و يه كيکه له ماسولكه كاني جو له ي چاو.
- (س- ٤) ماسولكه يه كي ريکه له سه ره وه يه هه روها يه كيکه له ماسولكه كاني جو له ي چاو.
- (ج- ا) پيلووي سه ره وه.

(ج- ف) پیلوی خوارهوه.

(ج) ئیسکی ناوچهوان.

(۴- چ) ماسولکهی کوټا به « بهرگ » ی رَهق، گورانکاری له هاوینهی

چاودا، به دلتهنگی و به سانایی.

(د) ههستی بیناییهکان :

ئه گهر تیشکی مؤممان زایه کرد له بهردهم چاوماندا، له ههموو

ئاراستهیه که وه بی کوټایی بو تیشک ده گهرین، به تاییهت بو یاد هیئانه وه.

ئو بره ی که ریگه به چونه ناو فته تحه ی چاوی مروټ و گه یاندنی

به شبهه کیه ده دات، ئو تیشکانه یان هیل ده گهنه شبهه کیه و به ناوچه ی

«أ» که وینه یه. ئو وینه یه کاریگه ری له سهر کوټه ندای ده مار و ههستی

پیگه یشتوو به موخ و ههروه ها ههست به بینین ده کهین. گورینی ته واوی

شوینی وینه ی «أ» له سهر شبهه کیه ی چاو و دریرکردنه وه ی له خالی «أ»

ی تیشکه وه تا چه قی هاوینه «و» ناوی ده نیین تیشکی چاوه کان وئه گهر

وه ره قه ی هونه رمه ندمان شوبه اند به تابلویه کی شوشه یی یه کسه ر له نیوان

چاو و بابه تدا داوای تیور ده کهین و وینه ی دیمه نی داواکراو ده کهین،

بوټه وه ی ته حقیقی وینه ی بابه تی حه قیقی مان بو بکی شیت. ئه وه ی

ئه وه مان بو روون ده کاته وه ئو تیشکه چاویه دریرکراو هیه یه که له چاوه وه وه کو

خالیک له خاله کانی بابه تی داواکراو وینه ی ده کیشین، پاشان تو مارکردنی

له سهر تابلوکه وه کو یه کیک له خاله کانی منظور له سهر داواکاریه کی ساده

وده رخستنی به وینه.

(ه) روانین بو بابهت له تابلوی شوشه ییه وه :

کاتیک به به تیکي ره سهن پیک دیت که قیاساتی حقیقی بیت،
 له مه وه دیمه نیکي ته واو پیکدیت ، به لام به پیوانه ی کورتکراوه، تبیینی
 ده که ین هیله نیردراوه کان له خالی جیاوازی بابه ته که دان و له منظوریشدا
 وینه یه کمان ده داتی به پیی روئیا و خالی روانین له چاوی بینه رانه وه.
 تابلوی شوشه یی و وهره قه یه کی وینه کی شه که و بابه ته که ی له نیوان
 بینه ران و بابه ته که دان و روونه به دریزی و ئاسویی. له شیوه یه ک گوشه ی
 چاو له گهل هیله کانی گه یشتن به مه ودا پیکبیتن. نه وه هیله نیردراوانه له
 شیوه ی گوشه یه کی پیچه وانه یی و له سهر هیلی زه مینی به پیی مه ودا کانی
 له و تابلو شوشه یی یه دایه که «وینه ی سهره ره قه که» تیشه که نیردراوه که
 له گوشه ی «أ ب ج د» که کوده بنه وه و له خالیکی سهره کی دا «س»
 که خالی روانین له سهر هیلی ئاسویی دیاریی ده که ن. هه رچه نده بوونی
 مه نرور به شیوه یه کی گشتی وینه یه کمان ده داتی که روانگه ی بینه ران و چاو
 و بوچون و خه یالکردنمان له بواریکی ساده دا ده داتی و هیچ کی شه یه کی
 تیانیه به نیسبه ت نه وه وه ته نها له ریگه ی وینه به ده ست هاتووه که وه نه بیت
 بو روانگه یه کی دروست. بوونی مه نروری شانویی به رزکردنه وه یه بوئه وه ی
 روئیا یه کمان بداتی به ته واوی و لای خو مان و له شوینیکي دیاریکراودا
 و له خالیکی شانویی ناسراوه که دا. هه روه ها شیوه یه که له کاری ته واو

له گه‌ل به‌ش و كه‌رته كانی پروونکردنه‌وهی قیاسات و شیوه ته‌نفیزیه‌کانی پارچه‌یه‌کی دیکۆری جیاواز به‌پیی فکری نه‌خشهی دیکۆره‌که.

ئه‌گه‌ر پروانین ؛ ته‌نها بوونی روئیای پیش وه‌خته ی پروون بو شوینی پروانین مه‌به‌ست نیه له‌دیکۆری شانۆیی دا، به‌لکو هاوکاریش ده‌کات له‌کرده‌ی ته‌نفیزی دیاریکردنی شیوه‌کان و قیاساتی پارچه دیکۆره‌که. له‌به‌رئه‌وه‌دراسه‌ی جیبه‌جیکردنی ئەندازه‌یی بو‌شیوه‌ی دیکۆر ده‌که‌ین به‌ته‌نیاو له‌دۆخه‌جیاوازه‌کاندا له‌به‌رئه‌وه‌ی کارێکی پێویسته‌و بو‌دیاری کردنی مه‌وداو زاویه‌کانی پارچه‌و به‌شه‌کانی پیکه‌وه‌هاوکاری ده‌که‌ن له‌کرده‌ی جی به‌جی کردن و بینای کرداریدا له‌وه‌رشه‌ی جیاوازا بو‌ ئاماده‌کردنی داواکاری بینا. رپۆره‌سمه‌ دیاریکراو و پروون و ته‌واوه‌کان و وورده‌کاری مه‌نزوری و زاویه‌کانی روئیا زۆر و جیاوازه‌کان.

۲. بنه‌ماکان :

(أ) تابلۆ یان له‌وحه : واتا ئه‌و مه‌ساحه‌یه‌ی كه‌وینه‌ کیش وه‌ك نمونه له‌به‌رده‌ستیا‌یه‌تی و وینه‌ی دیمه‌نی له‌سه‌ر ده‌کیشیت و گوزارشت ده‌کریت به‌ سه‌ره‌وه‌ی ئه‌رلیکینۆ و قیاساته‌کانی شایانی چاککردن و له‌سه‌ره‌وه‌ ده‌جولینریت به‌ئاسۆی ده‌گۆردرین له‌پال ئه‌ و دیمه‌نه‌ی دیاری ده‌که‌ن.

(ب) هیلێ زه‌مینی : مامه‌له‌ی پیشه‌مه‌ندانه‌ی له‌گه‌لدا ده‌کریت

بهپیتی «س چ» گوزارشته ده کریت به بنه مایه ک بو تابلو و به شه کانی له گه ل ئاستی ئاسوییه که ی دا. «هه زهوییه که» واته مانه وهی تابلو که له سه ر زهوییه که و سه رباری ئه وهی له خواره وهی دا و به رزییه که ی دیمهن دیاری ده کات له سه ر ته خته ی شانو.

(ج) چا و یان خالی روانین : مامه له ی ئاسای له گه ل ده کریت به پیتی «ع» ئه و خاله یه که دیاری ده کریت وه ک تیبینی بینینی بابه تی داواکرا و ونواندنی.

و پپوسته بکه ویته پانتاییه کی مه عقولی نیوان چاوی وینه کیش و تابلو که وه که هیج نالیت به ده رله وهی که نمایش ده کریت، بو ئه وهی له روانین دا له تابلو که به ته واوی نمایش بکریت. ئه و پانتاییه هاوسه نگی به رزی دیمهنه که یه جار له دوای جار و له نیوهی ناوه پراستی هۆله که دا. ئه وه نیسه ته بو بو پیکهاته ی هۆلی کلاسیکی و له نیوهی ناوه پراستی هۆله که دا که ئه وه بنه مایه که بو ی ، له به رزی ناوه نده وه له نیوان هیلی ئۆرکسترا و پۆلی یه که می کۆرسه کان « مه به ستی ئه وانه بیت که ده خوینن (گۆرانی.. دیالوگ... هتد) به نیوانی (۱،۲۰ - ۱،۵۰) م له سه ر هیلی زه مینی تابلو که گه وره ترین ژماره ی بینهران ته ماشای نمایش ده که ن و چیر و ه رده گرن به بینینی دیمهن به پروونی و ئاسانی.

(د) هیلی ئاسوی : مامه له ی پیشه مه ندانه ی له گه لدا ده کریت به پیته کانی « ف ق » وه ته ریه به هیلی زه مینی و که رتکردنی تابلویه

به ئاسۆیی له چاوی بینهرانهوه و هاوشیوه کردنی بهرزیه که ی به خالی بینین و به بهرزیه (۱،۳۰) م له سهروو زهویهوه و له پیشهوهی دیمه نی دیاری کراو. به پیتی ئهوپیناسهیه هیلی ئاسۆیی بهردهوامی بینینه و قهفهسی دیمه ن دابهش دهکات ؛ ههروهها دیکۆر له مهسافه ی (۱،۳۰) م ی سهرووی تهخته ی شانۆوه یه.

(ه) خالی بنهما : مامه له ی پیشه مه ندانه ی له گه لدا ده کریت به پیتی «س» به رهه م هی نه ره له درێژکردنه وه ی هیلی ستونی چاو له سه ر تابلۆ. دوا ی ئه وه ی تابلۆ که له سه ر ئاستی هیلی ئاسۆیی دانرا - ئه و په ری ته ره فی ئه وه ی تیی ده که ویت چاوی بینه ره له سه ر تابلۆ که و پیشتر ده و تریت که تابلۆ که ده که ویته سه ره وه ی ئه رلیکینۆوه. مه سافه ی سه ره کی ئه وه یه که ده که ویته ناوه راستی هۆله که وه.

(و) خالی هه لاتن : مامه له ی پیشه مه ندانه ی له گه لدا ده کریت به پیتی «ه» ئه وه یه که ده کریت ئه ندازه ی خالی هه لاتن ؛ هیلیکی رێک بیت و ده کریت به وه پیناسه بکریت : خالی که له خاله کانی منظور له سه ره هیلی ئاسۆیی. که پاشماوه ی فره و هیله کانی دیمه نی سه ره کیه له سه ره هیلی ئاسۆیی.

(ز) بنهماکان : کۆی هیله کان ئاسۆیین و تابلۆکان به رده وام ئاسۆیین. کۆی هیله کان ئاسۆیین و ستونن له سه ره هیلی به رامبه ر له خالی هه لاتن «ه» تایبه ته به وه ی که له سه ره هیلی ئاسۆییه «ف ق». کۆی

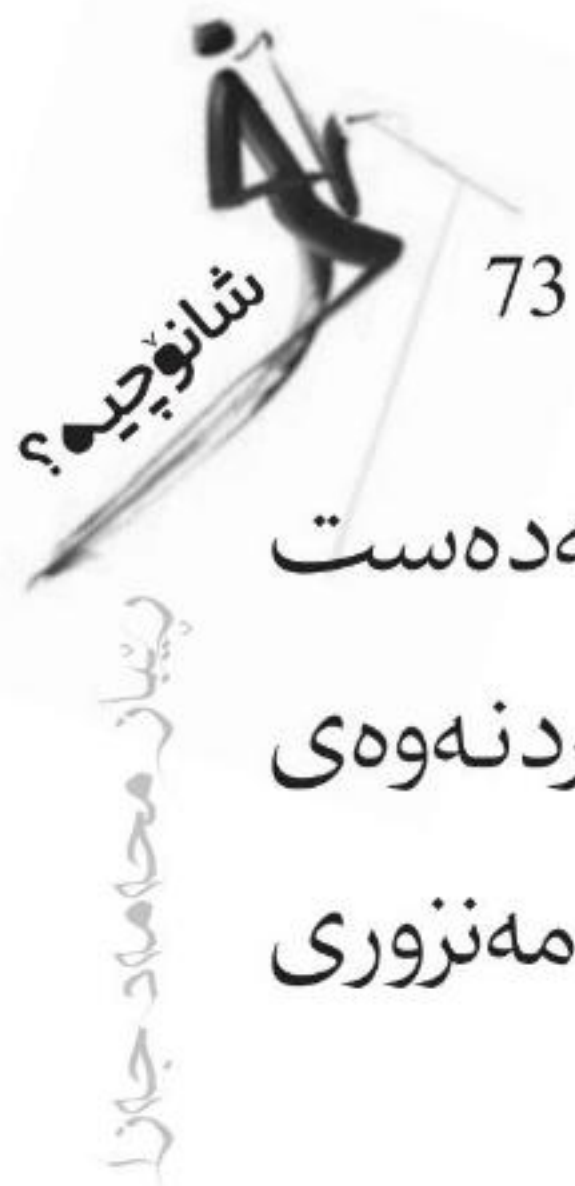
هيټله سهره كيه كان بهرده وام له سهره وهن ته نها ټه و دوخه تايبه تانه نه بيت كه تابلو كانيان (مائلن)، واته «هيټلي لار (/)». له دوخي دابه شكر دني هيټلي هه لاتن ده بنه چند به شيكي يه كسان و داده به زنه ناو چند هيټليكي هه لاتنه وه كه پي ده لين خالي هه لاتنه كان. شيوهي «أ، ب» ريگايه كه بو به ده ست هيټلاني ويټه ي داوا كراو و دابه شده بيت بو ١٠ به ش. ټه وانه ش به هو ي ټه وه ي له سهر هيټليكي ٤٥ پله ي ده بيت «أ، ج» كرده ي گواسته وه ي داوا كراو به ده ست ديټ. بو روونكردنه وه ي كرده ي منقور:

(هيټلي زه مينى - هيټلي ټاسويى - خالي مسافه - هيټلي سهره كي)

دياري ده كه ين. پيوه ري دياري كراو بو هه رمه تريك، بريتي ده بيت له «ح ك» بو به ده ست هيټلاني پيوانه ي مه نزوري وبه شه كانى دابه شكر دني هيټلي هه لاتن «أ س»، سهره تا :

له «أ» هيټليكي موازي «تريب» له هيټلي زه مينى ټه وقياسه وه رده گرین و دوو باره ي ده كه ينه وه له قياسي منظوري «ح ك» و گه يان دني ټه و دابه شكر دني له سهر هيټلي «أ ج». شيوهي «ح» راهيټلانه بو به ده ست هيټلاني قياسي مه نزوري :

گواسته وه ي پيوانه ي حقيقي «ح ك» ي ټاماده له سهر هيټلي زه مينى بو چونه ناو پيوانه ي منظوري به پي مه وداي داوا كراو «ح ك» ټه گه ر خالي «أ» سهره تاي هيټلي «المزول - له ناو چوو» بيت بو خالي «ح ك» دواي چند جاريك داوا كرا بو نمونه شه ش جار. له سهر هيټلي «أ ب»،

له خالی «أ» دريژ ده بېته وه بو خالی مه سافه ی «ح» به مه ٦ هیل به ده ست دیت «ب س» به پپی قیاسی مه نزوری داواکراو وه به دوباره کردنه وه ی ئه و کرداره ژماره ١٢ به ده ست دیت وههروه ها. شیوه ی (أ ب) مه نزوری چوارگوشه به بی پشت به ستن به «مسق».

– که وتنگه :

خالیکی سه ره کی دیاری دیاری ده کهین «س» مه سافه که ی «م» له سه ره هیل ئاسویی، دريژی لاکانی دیاری ده کهین «أ ب» بو خالی مه سافه ی سه ره کی «س» ده یگه یه نین به لای «أ ب» بو خالی مه سافه و به رده وام ده بین بو هیل زه مینی. به رامبه ری خالیك، وه رده گرین بو دريژی لاکه ی تری بو چوارگوشه که له سه ره هیل زه مینی و به رده وام ده بین بو خالی مه سافه وله به رامبه ری دا له گه ل هیل ناوه ند ی چوار گوشه که له خالیكدا، به رده وام ده بین ستونی و قولیه کمان ده ست ده که ویت له چوارگوشه که دا ئه وه مه نزوری داواکراوه.

شیوه ی «ه» ده ورگرتنی چوار گوشه ی مه نزوری به چوارگوشه یه کی مه نزوری تر ده ره کی و ناوه کی :

چوار گوشه ی مه نوری «أ ب ح د» :

به رده وامی له هیل «أ ب» بو دوو خال «ه، و» و ئه و مه سافه یه ی داواکراوه بو چوارگوشه ی ده ره وه و به رده وامی ئه و خاله بو خالیکی سه ره کی

«س». پاشان بهردهوام دهبین له هیلّه زاویه کانی و بهدووھیلی پيشووتر دهی برین له خالیکی داواکراودا بوډیاری کردنی چوار گوشه‌ی دهره‌کی منظوری. بوډیاری کردنی چوارگوشه‌ی ناوه‌کی، هیلیک دیاری ده‌که‌ین «أ ب» مه‌سافه‌ی ناوه‌کی داواکراو و بهردهوامی له خالیکی سه‌ره‌کی «س» دا، ده‌یبرین له‌گه‌ل خالی زاویه دا له خالی چوار گوشه‌ی نوی دا و هه‌روه‌ها....

شیوه‌ی (۱) شیوه‌پیدانی چوارگوشه له‌گه‌ل دابه‌زاندنی مه‌ودا ی مه‌سافه بو ناوه‌ند :

دریژه‌کی چوارگوشه وه‌رده‌گرین «أ ب» له‌سه‌ر هیلی زه‌مینی و بهردهوام بو خالی سه‌ره‌کی «س» وهه‌روه‌ها هیلی ناوه‌ندی چوارگوشه‌که، له‌خالی «أ» هوه بهردهوام ده‌بین بو خالی مه‌سافه ی دابه‌زی‌نراو ی ناوه‌ندی برینه‌که و ناوه‌ندی چوار گوشه‌که له‌خالی (۱) دا پیک دیت و چوارگوشه‌که دیاری ده‌کات و دابه‌شی ده‌کات. به‌دوای دا ریگایه‌ک بو‌دابه‌شکردنی به‌هیله‌کانی زاویه.

شیوه‌ی «ب» بو‌شیوه‌ی چوارگوشه ی دابه‌زی‌نراو ؛ مه‌ودا ی خالی مه‌سافه بو‌ژماره‌یه‌ک به‌شی یه‌کسان :

دریژی لا کانی چوار گوشه‌که ، دابه‌ش ده‌که‌ین له‌سه‌ر هیلی زه‌مینی بو‌چوار به‌شی یه‌کسان بو‌نمونه، هه‌روه‌کو دابه‌شکه‌دنه‌که بو‌هه‌مان مه‌سافه ی نیوان خالی سه‌ره‌کی و خالی مه‌سافه «م» ی، له‌سه‌ر هیلی

ئاسۆیی وگەشتن بە خالی دابەشکردن ی لاکان ی چوار گۆشەکه
لەسەرھیللی ئاسۆیی، ھیللەکان دابەشەبن و چوارگۆشەیهکی منظوری
دروست دەبیت. بۆدلیا بوون لەدروستی ئەوتیۆرەیه دەگەینە خالی «أ»
کە مەسافە کە ی ھەمان ئەنجاممان دەدات.

شیۆە ی « أ » دۆخی دوبارە ی ستونی مەنزور: لەخالی ھەلاتنەوہ
لەسەر ھیللی ئاسۆیی دووھیل دەکیشین بەدریژایی ستوون ی « أ ، و »
ودابەشیان دەکەین بۆ دریژی « أ ، و » بۆ دووبەش، تاشەش بەشمان بۆ
پیک بیت. مەسافەیک وەردگرین لەنیوان ئەوکۆلەکانە ی دانراوہ بۆئەوہ ی
دابەشکردنە کە ی پیشووتر لە «أ»، «ب» و دۆخی ئەومەسافەیه لەسەر
ئاسۆکە و دیاریکردنی مەوداکانی مەنزوری داواکراوہکان. بۆبەدەستھینانی
ئەومەوداستونیانە ونمایشکردنیان لە سومکیکدا و وەرگرتنی لە
مەوداستونیهکانەوہ لەسەر ھیللی «أ»، «ب» و پاشان گواستنەوہ ی
دۆخەکە ی لەھیللی سەرەوہ ی ئاسۆکە دوای مەودای داواکراوی ستونەکە
و شیۆەدان بە نمایش و سومکی تازە و دوبارەکردنەوہ ی ئەوکردارە دۆخیکمان
بۆ بەدەست دەخات لەستونی منظور دا. شیۆە ی «ب» پشت بەستن
بە تێپەربوون بە منقور بەبی بەکارھینانی خالی مەسافە : وینە ی ستونی
داواکراو دەکیشین بە پیوانە ی لەیەکچوو ی مەسافە ی داواکراو لەنیوان
خالی ھەلھاتن وھیللی ئاسۆیی « أ ب ح د » سنوری ستونی دەرەکی « ح
ل » ی بۆشایی کورکراوہ ی ئەوسنورە ی کە کۆتاییەکە ی ٦ کۆلەکە ی پیویستە

وینډی بکیشریټ. له «ل» هیلیک راده کیشین ستونی کوټایی بیټ و به سهره تاي هیلی ئاسوی دریرکراوه له و ستونه دا. «أ ب» و سنوری ئه و بوشاییه ی که دابه ش مان کرد بوئه وهی (٦) کوله که مان دهست بکه ویت دریر ده بیته وه بو خالی هه له اتن که هیلی عمودی ده بریت «ك - ل» له خالی «٢، ٣، ٤، ٥، ٦» له هه ر خالی که دا هیلیکی ئاسوی ده کیشین که هیلی عمودی یه که می تیپه ربوو بریت بو» ه «له «٢، ٣، ٤، ٥، ٦» له و خاله دا هیلیکی سهره وه مان بو دروست ده بیټ که هه مان نه سه بی داواکراوی هه یه بو سنوری دهره کی ستونه که. و مه و دا وشپوه داواکراوه کان به دهست دیت. شپوهی (١) مه نزوری «شاسی - بو روانین» به بی به کارهینانی خالی مه سافه :

وینډیه کی مه نزوری روانینی ده کیشین «أ ب ج د» دریری ده کهینه وه بو «أ» هیلی زه مینی ئاسوی. ئه ندازه ی روانینه که دابه ش ده کهین و دیاری ده کهین و ده کهین به خالی «ب» و دریری ده کهینه وه و به راوردی ده کهین به خالی «ل» له خالی دابه شکردن دا جیاواز له وهی خالی «ل» به هیلیکی روانین که رتی ده کهین پیای تیپه ر بیټ «أ ب» له و خاله دا که مه نزور دابه ش ده کات. به لام دابه شکردنی ئاسوی پیوه ری کمان ده داتی به پیی ئه و نیسه ته ی له هیلی سهره وه ی داواکاری دا خالی که بو هه له اتن وله ویدا ئه و دابه شکردنه داواکراوه ی روانین ره تده بیټ.

شپوهی «ب» ریگای بینا کردنی دیمه ن - ریوشوینیک بو دواوه

به دووباره کردنه وهی وینهی کو له که کان :

وینهیه کی زه مینی و ئاسۆیی ده کیشین. له سه ره هیلی زه مینی دۆخ و پپوانه کانی دیاری ده کهین و له سه ره هیلی ئاسۆیه که هیلی سه ره کی دیاری ده کهین «س» وه به «ب د» سوم که کهی، «د» مه سافه کهیان بیته. دریتزی ده کهینه وه له «ب» بو خالی «م» «دد» له «ح» وه هیلی ئاسۆیی «ه» دا «ب ب» بیپریت له (۱، ۲) و گواسته نه وهی پپوانه له «أ- ب» له (۲) (۳) مان ده سته که ویت و ده کهین به خالی سه ره کی و به دوای دا به رجه سته بو وه کان له دۆخی مه نزوری دا.

(۳) ریگای ئەندازهیی بو شیوه دان به توخمه کانی دیکور مه نزوریانه و دابه شکردنی روانینه کانی سه ره وه : شیوهی «أ» دابه شکردنی روانین «أ» ب ح د» بو به شه منظوریه کان : روانین «أ ب ج د»، «ف ق» هیلی ئاسۆیی. ده کهینه هیلی زاویه بو به ده ست هیلانی خالی نیو که برینی هیلی ئاسۆیی به هیلیک بو گه یشتن به خالی «ل». له خالی «ح» ته ریب به هیلی زه مینی که له هیلی «ح ح- فه تحه». دریتز ده بیته وه بو هیلی «ل» و به رده وام ده بیت تا خالی «د» هه تا له گه ل هیلی ئاسۆیی «ح فه تحه» له خالی (۱۰) یه کتر ده برن، هیل دابه ش ده کهین «ح ۱۰» بو ژماره ی ئەو هیلانه ی که ده مانه ویت له ۱ بو ۱۰ بو نمونه، ئەو به شان ده کهین به «ل» هیلیکی تیپه ر دروست ده بیت «ح د» له خالی «ا فه تحه - ۱۰ فه تحه» که ده گه نه هیلی سه ره وه، منظوری داواکرا و به ده ست دیت. شیوهی «ب»

ړوانين دابهش دهبيټ بؤ بهشه مهنزوريهكان :

ړوانين «أ ب ج د»، «ف ق» هيلی ئاسویي كهله خالی «ل» دا
 هیللیكه دريژ دهبيټهوه لهسه رهیللیكي ئاسویي لهبه رامبهه رهیللیكي ړوانين
 دابؤهيلی «د» ودريژ دهبيټهوه بؤ هیللی بهرامبهه، هیللی تيپه بوو دريژ كراوه
 له خالی «ج». (٦) خال و دابهشي دهكهين بؤ «ج٦» بؤژماره يهك ٦ بهشي
 تر وگه يشتن به وبه شانه وبؤ «ل» هیللگه ليكي تيپه ړمان دهست دهكه ويټ
 «ح د» له خالی «١» بؤ «٦» كهئه وهيللانه ده بريټ و دابهشكردني مهنزوري
 داواكراو مان دهست دهكه ويټ.

به شي سيپهه

ړيگاي ئه ندازه يي بؤ شيوه دان به توخمه كاني ديكور مهنزوريانه و

دابهشكردني ړوانينه كاني سه رهوه :

شيوهي «أ» دابشكردني ړوانين «أ ب ج د» بؤ بهشه مهنزوريهكان :

ړوانين «أ ب ج د»، «ف ق» هيلی ئاسویي. دهگهينه هیللی زاويه
 بؤ به دهست هيناني خالی نيو كه بريني هیللی ئاسویي به هیللیك بؤ
 گه يشتن به خالی «ل». له خالی «ح» ته ريب به هیللی زه مينی كهله هیللی
 «ح ح» دريژ دهبيټهوه بؤ هیللی «ل» بهرده وام دهبيټ تا خالی «د» هه تا
 له گه ل هیللی ئاسویي «ح فتهحه» له خالی (١٠) يه كتر ده برن، هیلل
 دابهش دهكهين «ح ١٠» بؤ ژماره ي ئه وهيللانه يكه ده مانه ويټ له ١ بؤ

۱۰ بۆنمونه، ئەوبەشانه دەگەنین بە «ل» هیلکی تیپەر دروست دەبیت «ح د» لەخالی «ا فەتحة - ۱۰ فەتحة» که دەگەنه هیلکی سەرەوه منظوری داواکراو بە دەست دیت.

شیوهی «ب» روانین دابهش دەبیت بۆ بەشە منظوریەکان :

روانین «أ ب ج د»، «ف ق» هیلکی ئاسۆیی که لە خالی «ل» دا هیلکیە درێژ دەبیتەوه لەسەر هیلکی ئاسۆیی لەبەرەمبەر هیلکی روانین دابۆهیلکی «د» وە درێژ دەبیتەوه بۆ هیلکی بەرامبەر تیپەری هیلکی تیپەبوو درێژ کراوه لەخالی «ج» و ۶ خال و دابهشی دەکەین بۆ «ج ۶» بۆ ژمارەیهك ۶ بەشی تر و گەشتن بە و بەشانه بۆ «ل» هیلگەلیکی تیپەرمان دەست دەکەوێت «ح د» لەخالی «ا» بۆ «۶» که ئەوهیلانە دەپریت و دابهشکردنی منظوری داواکراو مان دەست دەکەوێت. شیوهی «ب» دابهشکردنی بینین بۆ بەشەکانی منظوری «

روانین بۆ «أ ب ج د»، «ف ق» هیلکی ئاسۆیی، درێژ دەکەینهوه بۆ خالی «ل» لەسەر هیلکی ئاسۆیی و بەرامبەر لایەنی سەرەکی روانین بۆ «د» و درێژ کردنهوهی ئەوهیلە لەبەرەمبەر هیلکی تیپەر کرد و درێژ کراوهی لە «ج» و خالی ۶ و دابهشکردنمان بۆ «۶-ج» و ژمارەیهك ۶ بەشی داواکراو، بەگەشتن ی ئەوبەشانه بۆ «ل» و بە دەست هینانی لەسەر هیلکی تیپەری «ح د» لەخالی «ا» بۆ «۶» و برینی ئەوهیلانە و بە دەست هینانی منظوری داواکراو. شیوهی «أ» دابهشکردنی بینین بۆ «أ ب ج د»

بۆ مه نزور:

بينى «أ ب ج د و» ف ق» هيلى ئاسويى، دريژ ده كهينه وه بۆ خالى «د» ي تپهر بوو له هيلى ئاسويى پاشان دابه شکردنى بۆ ژماره يه ك بهشى يه كسان له خالى «ل» بۆ خالى ئاسويى و بهر كهوتنى له گه ل لايه نى سه ره كى «أ - ح» و دريژ كرده وهى هيله كان هه تا برينى له گه ل هيلى تپه ر بوو ي «ج د» له خالى «ا ب» بۆ ۱۰» بۆ نمونه و به ده ست هينانى له سه ر دابه شکردنى منظورى داوا كراو.

شيوهى «ب» : گواستنه وهى پيوانه ي مه نزورى له بينندا:

دوو هيل دابه شده كهين «أ ح»، «ب د» بۆ نيوه و به ده ست هينانى هيلى «گ ه» له هه مان كتدا «گ» له سه ر هيلى نيوه ي پيوانه ي منظورى داوا كراو «گ ك» پاشان گهياندى به «أ ك» و دريژ كرده وهى له به رامبه ر هيلى «ح د» له خالى «۲» زاويه ي ته قسيمه كه و برينى هيلى سه ره وه «۲ - ۲» و به دو باره كرده وهى ئه و كرده يه ده گه ينه ئه وهى دو باره ته قيسىمى داوا كراوه كه بكه ينه وه.

شيوهى «أ» تقسيمى جامى منظورى له دوخى سه ره وهى دا بۆ به شه يه كسانه كان». له هيلى زاويه وه خالى نيوه به ده ست ده هينين به وه رگيپرانى خاليك بۆ خاله به ده ست هينراوه كان له دابه شکردنى مه نزورى «و ه ج ز» كه ده كهونه «گ» له ناوه راستدا و دو باره كرده وهى ئه و كرده يه و به ده ست هينانى ئه و دابه شکردنه مه نزورى له دا يكه بووانه

شیوهی «ب» : دوباره گواستنهوهی پیوانه‌ی مه‌نزوری روانین :

ئه‌ودریژکردنه‌وه مه‌نزوریه‌ی «أ ب ج د» ی دیاریکراو «ه، و» له‌سه‌ر هیلی ئاسویی، لاکانی دریژ ده‌کرینه‌وه «ح د» وله‌به‌رامبه‌ر دا له‌سه‌ر هیلی خالی «ل» و خالی روانین و به‌های هیلی ستونی دا ده‌گه‌ینه دوخال «ه، د» و دریژ کردنه‌وهی له‌به‌رامبه‌ر هیلی ستونی له‌خالی «ل ۲» و گه‌یشتنه «و» به‌خالی «ل ۲» و برینی له‌گه‌ل هه‌لاتنی له روانین «ح د» له‌خالی ۱ زاویه‌ی دابه‌شکردنه‌که و ئه‌و خاله‌ ده‌برن و دابه‌شکردنیکی منظوریمان ده‌ستده‌که‌ویت و به‌دوباره‌کردنه‌وهی ئه‌و کرداره گواستنه‌وهی پیوانه‌ی منظوریمان ده‌ستده‌که‌ویت. دابه‌شکردنی روانینه‌ئاسویییه کان : شیوه‌ی

(۱) دابه‌شکردنی منظوری له دوخی ئاسویییه‌وه بۆ به‌شه‌یه‌کسانه‌کان :

هیلی زاویه‌ی دریژ ده‌که‌ینه‌وه نیوه‌ی خالی «ه» به‌ده‌ست دینین و دواتر هیلیک تیپه‌رده‌که‌ین به‌لاپالیا به «أ ب» دابه‌شی ده‌که‌ین بۆ دووقسم «ح گ» .. ده‌گه‌ینه «هاو» هه‌روه‌ها به‌نیوه‌ی «أ ب» و نیوه‌ی «ح د» له‌سه‌ر هیلی دابه‌ش بووی پیشوو له «و ز» داو دوباره‌کردنه‌وهی له‌خالی نیوه‌ی وه‌رگیترانه‌که‌مان بۆ هیله‌کان که مه‌نزوری بۆ دابه‌شکردین. شیوه‌ی «ب» دوباره گواستنه‌وه‌ی چوارگۆشه‌یی منظوری «به‌ریگه‌ی قوتره‌کان ی چوارگۆشه».

ئه‌گه‌ر «أ ب» له چوارگۆشه‌یه‌ کدا «۱، ۲» نیوه‌ی چوارگۆشه‌ بیت به‌پیی هیلی زاویه‌ی له ۲ دا دریژی ده‌که‌ینه‌وه بۆ نیوه‌ی «ج د» و ده‌که‌ویته‌ لای

چوار گوښه‌ی تېپه‌ره‌وه بۆ «س» له «۳» دا وەرگرتنی هیلکی ئاسویی..
 وبه‌دوباره کردنه‌وه‌ی ئەوکرده‌یه چوارگوښه‌ی منظوری به‌ده‌ست دینین.
 شیوه‌ی «أب» تۆرپک چوارگوښه‌ی یه‌کسان و برینی ئاسویی :
 بۆبه‌ده‌ست هینانی مه‌نزورپک که سنورپکی دیاری کراوی نه‌بیت زایه‌ی
 ده‌که‌ین له تۆرپک چوار گوښه‌ی یه‌کسان دا به‌پیی دۆخی داواکراو
 وناوی ئەو تۆره‌ ده‌نین به «زهمین له‌رزهی ئیداره» وهیلکه‌کانی ده‌ره‌کین
 «أ ب ج د». درپژی لاکانی دیاری ده‌که‌ین «أ ب» له‌سه‌ر هیلکی زهمینی
 و دابه‌شکاری هاوسه‌نگی بۆ ده‌که‌ین که‌به‌وخاله‌دا رت ده‌بین «س»
 که‌ئاماده‌یه له‌خالی ئاسویی دا، وه‌خالی یه‌کتر برینی چوار گوښه‌که‌ دیاری
 ده‌کات و ده‌گه‌ینی خالی «أ» و بۆ خالی «ل ۴» ی ئاماده له‌سه‌ر هیلکی
 ئاسویی و دواتر ده‌رباره‌ی «س» یه‌کسانه به مه‌ودای «س» ده‌رباره‌ی
 خالی بینین. که تۆرپک شیوه‌ی منظوری به‌ده‌ست ده‌هینین. که‌له ناوی
 دا وینه‌ی داواکراو ده‌کیشین به‌وشیوه‌یه‌ی که ئەندازه‌یه.

(تۆره‌ رپک‌خراوه‌کان) : پپوانه‌ گه‌وره‌کان ی بینین ی شانویی که وینه
 ده‌کیشریت له شوینی وینه کیشان که‌رپگه‌ نادات به وینه‌ی هیلکاری
 ئەندازه‌ی سه‌ره‌کی ته‌نها خالی هه‌له‌هاتن وهرده‌گریت که دوور ده‌که‌وئته‌وه
 له‌زۆربه‌ی دۆخه‌کانی روانین به‌مه‌سافاتی گه‌وره بۆئه‌وه‌ی هونه‌رمه‌ندی
 دیکۆر رپگایه‌ک بۆ تۆره‌ رپک‌خراوه‌کان به‌کار به‌هینیت. شیوه‌ی «أ» :
 ته‌قسیمی مه‌نزوری بینینی سه‌ره‌وه‌وه‌یله‌ لاه‌کیه‌کانی به پپوانه‌ی جیاواز

و به بن به کارهینانی خالی هه لهاتن « ده رچه ». ئه گهر هیلله لاهه کیه کان «
أ ب»، « ب د » بن و تیپه ر بن به ومه و دایانه دا که زانراون، هه روها به رزی
هیللی ئاسۆیه که شی زانراوه. هه ر هیللیک له هیلله کان ی « أ ح ». « ب د »
بو به شه کانی یه کسانن و ده بنه ۶ به ش، خالیک دیاری ده که ن ۱-۲-۳-۴-
۵-۶ له گه ل خالی « ۱ فته حه ۲ فته حه ۳ فته حه ۴ فته حه ۵ فته حه ۶ فته حه »
را به ریکی مه نزوریمان ده داتی.

شیوه ی « ب، ح » : ریگایه کی کرداری بو به ده ست هینانی بینینی
مه نزوریدا.

وینه ی ئه ندازه یی :

ره سمی داواکراو و ته نفیز کردنی له ناو تو ره ریگ خراوه کانی سه ره وه و
ئاسۆیی ده ربردراودا و وینه ی ئه ندازه یی دابه ش بوو بو ژماره یه کی یه کسان
و گواسته نه وه ی بو دابه شکردنی چاو له دولایه نه وه « أ ح »، « ب د » له
بینینی مه نزوری دا به پی پیوانه ی داواکراو پاشان یه کخستنی خالی
دابه شکردنه که « ۱-۱ فته حه، ۲-۲ فته حه... هتدکو مه لیک هیلمان
ده سته که ویت که یه ک هیللی ده رچه یان هه یه. دریشی ده که ینه وه بو
زاویه ی هیلله تیپه ره کان و برینی له هیلله کانی سه ره وه و به ده ست هینانی
له دابه شکردنی مه نزوری بینین دا و گواسته نه وه ی هیلله وینه کی شراوه کان
به پی پی دابه شکردنی به ده ست هینراوه کانی وینه ی داواکراو به بن پشت

بەستىن بەخالى دەرچەو مەسافە. شىۋەي «أ،ب» رېڭايەك بۆرەسمى
 بىننى مەنزورى بەبى بەبى بەكارھىننى تەنباي مەنزورى كەدەوئە
 دەرەوئە رەسم : زەمىن لەرزەي ئىدارە بەكاردىن بۆدىارى كەدنى شىۋەي
 داوا كراو لەسەر وەرەقە وور دەكارىەكانى ديارى دەكەين. ھىللىكى ئاسۆيى
 بەبەرزى ۱۳۰ سم لەھىللى زەمىنى. رەسم تەقسىم دەبىت بۆ ژمارەيەك
 مەنزورى ھاوسەنگ بەبەكارھىننى خالى دەرچە ودا بەشكردنەكانى
 سەرەوئە وە كو رېسايەكى گشتى چوارگۆشەكان ھەمىشە لەيەك مەتر
 دا پىك دىن. ھەمىشە وادەست بەدابەشكردن دەكەين دواي ھىللى
 ئاسۆيى وگەرە پىوانەكانى وئەي مەوجود لەسەر وەرەقەي رەسم،
 بۆبەدەست ھىننى پىوانەي سەرشتى لە بىنراو و داوا كراودا. لەبەرئەو
 بىناي تۆرە رېكخراوكان رېگەدەگرىت لەدەرچوون لە سنورى بىننى وئەي
 مەبەست و ئەو كارەي پىويستە لەزەخرەفەي شانۆيى دا تاتەواو بىت
 پىوانە گەرەكان. شىۋەي «أ ب» رېڭاي رەسمى بىننى وەرگىراو لە
 وئەي مەنزورى تىپەر بوو : « رېڭاي دەست گرتن بەسەر ئىدارە لە دۆخى
 بوونى خالى مەسافەو خالى دەرچەي دەرەوئە رەسم ». لەدۆخى رەسمى
 بىننى دا بىناي رەسمى دىمەن لە مەنزورى شانۆيى دا. ئامادەيە يەكەم
 جار و دابەشكردنى لاوكيانەي منظورى «أ ج» بۆ ژمارەيەك بەشى ئاسۆيى
 يەكسان وتىپەر بۆخالى دەرچە، بەشەكانى تى رەسمەكە دەبىت،
 رەسمى منظورى ئاسۆيى بەدەست دىننى لەوئە دا لەگەل رەسم و ھىللى
 مەنزورى سەرەوئەي و تەرەفى بىننى درىژ دەكەينەو لەپال «أ ح» بۆزالى

۱۰. هیلئیکى ئاسۆیى وهرده گرین به پئی مهودا کانی ودریژی ده کهینه وه بۆ «أ فتهحه» وهیلئیک بۆ ده ده رچه له پال لایه نی مه نزوری دا «ب د» له به رامبه دا له گه ل هیلئى تیپه ردا له «أ فتهحه وه» بۆ خالی ده رچه و بۆ خالی «م» ده گهینه ئه و خالی که بینین ئاماده یه به هیلئیکى ئاسۆیى ودریژ کراوه له «أ فتهحه وه»، دریژی ده کهینه وه بۆ سه ره وه وله زاویه ی «أ» بۆ «م» و هیلئى تیپه ر و مه ودا ی هیلله کان سه ره که یه کان به ده ست ده هیلئین به پئی ئه و دوخه ی منقور ده یگوازیته وه بۆ بینى حه قیقی مه سافات بۆ نیسه ته ی به پئی پیوانه ی بینین. (۶) ته حویلی وینه نا ریک له گه ل فتهحه ی دیمه ن بۆ ره سمی ریک : شیوه ی «أ، ب» دیمه ن له شانۆدا هه میشه له نیوان یه ک بۆ یه ک و یه ک لسه ر چواره بۆ ۲ و نه خشه ی نمونه یی له وى دا ده که ویته نیوان یه ک بۆ یه ک و یه ک له سه ر دوو.

ده گمه ن نه خشه هه یه له نیسه ت و قیاساتی دا یه کسانه به فتهحه ی دیمه نه که ی که له ویدا نه خشه دریژه که ی ۶۰ سم و به رزیه که ی ۵۰ سم. فتهحه ی دیمه نه که نزیکه ی ۱۰-۱۲ یه. ئه گه ر بمانه ویت فتهحه که ی ۱۰ × ۱۸ بیټ دریژی ته قسیمه که بۆ ۱۸ به ش دابه ش ده که یین و به رزیه که ی بۆ ۱۰ به ش. پاشان گواسته نه وه ی به شه کان بۆ سه ر شانۆ دوای وه رگه رتنی پیوانه ی داوا کراو. ئه گه ر ویستمان فعلا دابه شی بکه یین بۆ سه ر ۱۸ به ش وه کو قاعده گشتیه که پیویسته به رزیه که ی ۱۲ به ش بیټ وه ئه و نیسه ته ته ندروست ده بیټ. (۷) میلی ته خته ی شانۆ به پئی زاویه ی میلی که عب ی بینین : هه ندیک شانۆی هه یه زه ویه که ی ئاسۆیه به ته واوی.

وهه نديكى تريان له نيوان ۰،۵٪، ۰،۲٪ دايه مه تري دريڅيه كهي وه گرنګ
 ئه وه يه بينين بهم پييه دوڅي مائل بيټ به نيسبته فته تحي ديمهن.
 وه ئه گهر بينين «أ ب» دريڅيه كهي ۷م ئاسويي بيټ دريڅي ده كه ينه وه بو
 «ب» وتيپه رېوون به هيلى ديمهن وفه تحي ديمهن دا به وپيوه ره دريڅي
 سه ره وه به ده ست دئين له سه ر هيلى يه كه م. به پيوانه ي ئه وزاويه ي ميله
 له سه رته خته ي شانۆ. له مه وه و بينينه وه ميل ي راسته قينه ده ست ده
 كه ويټ بو نمونه دريڅي هيلى سه ره وه ي بينين ۰،۳۰ ۵،۲۶،۵ سم. له م
 روانينه وه بو سه ره وه ئه وه به ده ست ده هيټين به ته واوي و كاريگه ر نابين به
 زاويه ي ميلي شانۆ و هاوړيڅخستني به ته خته ي شانۆ به ماولي وه كو كوي
 بينينه كان له يه ك يه كه داو جي به جي كرنى له يه ك يه كه ي ئه ندازه يي
 ته ندروست دا.

رومالي بو شاييه ده ركه وتو وه كان له كه رت و پارچه كاندا :

ئهم كرده يه ته واو ده بيټ له هه مان كاتدا كه كرده ي ديارى كرنى
 پيوانه جيا وازه كان ي توخمه كانى ديكوري شانويي له فره بيدان، هه رچه نده
 جه خت له بوونى بو شايي نيوان په رده و بينينه كان بكرىټ كاريگه رى ده بيټ
 له په يوه ندى يه كه كانى زه خره فه به هه نديكيان ه وه و وه رگرتنى رويا له پشت
 ديمهن ي كه واليس پشت ه وه وله به ر دم بينه راندا كه لاده رن له هو له كه،
 وه ديكور ناپه يوه ست ده كهن و زور ئاسان ديمه نه كه تيك ده دن. كه م
 وكور يه كه ي ده گه رپته وه بو كو مه ليك هو كار له وانه:

تیکدانی دۆخه که وبه شهکانی یان وهرگرتنی قیاسات بهرپگه یه کی هه له یان جولاندنی پارچه کان له وشوینانه دا. که رومالیکی پشتی که والیسه که دهکات و دهگه ریته وه بو پارچهکانی دیکوره که له شوینیکی تر دا. ئەم شیوازه دهگه ریته وه بو شوینهکانی بینهر له کورسی ولاده ره دوورو نزیکه کان ورومالی دیکور له و دۆخه دا.

شوینه لادراوه کان ئەوانه ن که ده که ونه سه ره تای هۆله که وه له کورسی لادراوله به شی یه کهم هه ندیك له و به شان ه تیشکیان به رده که ویت وه ندیکی تریان له گه ل ئەوانی تر دا وه کو یه ک نایینین. دوا ی هه ندیك له وان ه ی باسکران بو دیاری کردنی دیمه ن به پی سی مه ودا که «دریژی، پانی، قولی» و دوا ی رومالکردن ی بو شاییه کان له شوینهکانی روئیای لادهر بو پیوانه کردنی قیاساتی داواکراوو بینی. دریژی و به رزی یهکانی ئەوه مان ده ست ده که ویت و پاشان مفرداتی جیاواز که له مه شقی یه کهم دا وله ته قسیماته کاندای پیویستن. ههروه ها دیاری کردنی فه تچه گونجا وه کان و به دوا ی دا ته نفیزی کاری وهر شه و دارتاش و کارگه ی جل و به رگ و مه رسه می شانۆییه که.

تیبینی / ۱. بو ئەم نووسینه سودی ته واوم له م کتیبه وهرگرتوو ه ناوی ته واوی کتیبه که (ریگا جیاوازهکانی وینه کیشان له مه نزووری شانۆی دا و چونه ناو ریگا کرداریه به راییه کان) نووسینی / د. لویز ملکیه لبنان- بیروت.

۲. داوا ی به خشین له خوینه رانی به ریژ ده کهم نه م توانی وینه ی پیویست بو نمونه کان بگوازمه وه.

گەرانهوۋە بۆ شوناسى شانۆۋ لىكۆلىنەوۋە لەژىنالۆژىيە شانۆۋى كوردى

گەرانهوۋە بۆ شوناسى شانۆۋ لىكۆلىنەوۋە لەژىنالۆژىيە شانۆۋى كوردى:
خویندەنەوۋە يەكە بۆ كىيى (سىميا لەشانۆدا) ى نووسەر (سەلاح
جەلال) كە لەلایەن گوڭقارى (شانۆ) ى تىپى شانۆۋى (سالار) ەوۋە چاپ و
بلاوكرائەتەوۋە لەسالى ۲۰۰۹دا ژمارەى سپاردنى (۱۸۵۰) پىدراوۋە. ئەم
كىيە لەپىنج بەش و پىشەككە پىكها تووۋە ەوۋە دەدەين ەەر بەشك
بەجيا و بە وینەيەكى پانۆرامايى بخەينە روو، لەھەمانكاتدا بىخوینەوۋە
بچىنە ناو كىشەو باسە سەرەككە كانىيەوۋە، ئەگەرچى ئەم كىيە گەلىك
ئالۆزوگرانە خویندەنەوۋە، بەلام لەبەر گرنگى و پىويستى ناوھندى ھونەرى
و ئەكادىمى شانۆۋى كوردى، بەپىويستم زانى لەسەرى بدویم و ەروا
بەسەرىدا تىنەپەرىن.. ەلەتە من بەپىويستى نازانم دەربارەى پىشەككە
كورتەكە ھىچ بلىم راستەوخۆ دەچمەسەرتو پىنەوۋە يەكەم:

(ئارکیۆلۆژیای شانۆی کوردی)/

شانۆ وهکو فهزایهکی هونهری بۆ مومارهسهکردن، پپووستی بهشوناس و ناسینهوه ههیه، ههروهکو چۆن گرنکه پرسیارو قهلهقییهکانمان له مبارهیهوه بخهینهروو، بههمانشیوهش ژیده رهکانمان بۆ ناسینی شانۆ یهکلا بکهینهوه، ئەمەش سهرهپای ئەوهی ئەمڕۆ هیزیکى دهست بالای (ریئهکتیف-ارتجاعی) و ناچالاک سهرقالی شیواندنی ئەو شوناسهیه، بهلام ئیمه بهپپووستی دهزانین، شانۆی راستهقیینه له ناشانۆ جیا بکهینهوه، یاخود ههنا ههولبدهین بۆ مانیفیستکردنی شانۆ لهپێی شانۆوه، ههرحهنده ئەم نووسینهو ئەوانی تریش که لهتوی کتیبی (سیما لهشانۆدا) دهچیتته خانهی دۆکتیرینی شانۆوهو دووره له دۆگمی شانۆ، بهلام لهرووی هونهری و ئەکادیمییهوه گرنگی و بایهخی تایهتی خۆی ههیه ههروهکو نووسهر له لاپهره (9) ی ئەم توێژینهوهیهدا دهلیت: ئەگەر بهوردی گه رانیك بکهین له کلتوردا ئەوا تووشی سهرسامی دهبین، چونکه تائیس تاش لهسهر ئاستی فهلسهفهو زانستهکان نهگهیشتهتۆته زهمهنی سهرهتاییش ئەمه ههمان ئەو کیشهیهیه کهکۆی ژیان و ژیارمانی پهکخستوووه لهبهینی بردوووه، بۆیه دهکریت ئەمه بکهینه سهرهتای بهکیشهکردنی شانۆو پرسیارهکان لهخودی بکه رهکانی ئەو نیوهنده بکهین، ههروهکو نووسهریکى وهکو (قاسم حسین) دهلیت: بۆچی بتهوۆقن داهینهریکی مۆسیقی بوو، بیکاسۆ لهوینهداوه؟ المتنبی له شיעرداوه؟ بریخت لهشانۆدا؟ بۆندرا جۆک لهفیملسازیدا؟

ئەمانە پرسیار گەلیکن که لیکوڵەرو هونەرمانندی جدی دەخەنە ژیر پرسیارهوه، نووسەر لهباسهکهیدا لهلاپەرە (۹) دا بەردەوام دەبیت و دەلیت: بەمەش دەکهوینە نیو پرسیارى سەر سوپهینه رهوه کام میژوو بخوینینهوه؟ زانستهکان یان ئەدەب و هونەر؟ لیڕەدا قەلهقییهکانمان تەواو گەشەدەسەنێ و دەبیت گومان لەوه بکهین ئایا بەراستی ئیمە شانۆمان ههیه؟ بۆ ئەم مەبەستەش نووسەر گەشتیکی کردوو بەناو حیفرهیا ته کانی مەعریفەو ئەنتروپۆلۆژیاو گومانەکانی بەردەوام دەبیت لهگەڵیداو نووسەر دەلیت: ئەم گەرانەمان لەناو پانتایی مەعریفەى سەرەتادا بەرهو گەران بۆ مەعریفەى زانستی تووشی گومانمان دەکات، چونکه گەرانى ئیمە پرسیاره بۆ دۆزینەوه پهیوهندی و میژووی زانستهکان و ئەدەب و هونەرە که دەبنه پیکهاتهى هونەرى شانۆ. (۴) ل ۱۰

سروشتی خەیاڵی هونەرمانندو ئەو دیدو روانگە مەعریفی و فەلسەفییەى که ههیهتی، رۆلیکی یه کلاکه رهوهو حاشا هه لنه گر ده بینیت سه بارهت به رهنگدانه وهى توانستی داهینه رانهى وه کو نووسەر لهلاپەرە (۱۰) ی کتیبه کهیدا دەلیت: (بۆ دامەزراندن و بناغه دارشتنی ئەم شانۆیه پێویستمان به گەران ههیه، به دواى بنه ماى میژووی و که له پوور و هه لکو لینی مەعریفیدا، هه تا شوینه واره میژووی و دیرینه کان بدۆزینەوه)، ئەمەش کاتیک روون دەبیتەوه که هونەرمانندو توێژەرى هونەرى توانی، دراسەى گشتی ره هه نده کانی شانۆی وه کو فهزای مروی و کۆمه لایه تی و

فهرهنگی و پیداو یستییه ژیاری و پیداو یستییه کانی ژینگه و... تاد کرد بییت، چونکه وهکو نووسهر ده لیت: (ئارکیۆلۆژیا ههولێ هه لکۆلینه له شتیك، بۆ جیاکاری وشه و ماده کان، به و واتایه ئه و هه لکۆلینه ی جیهیشتبییت ئه وه ی لایه تی بمانداتی، (بروانه لاپه ره ی (۱۰) ی هه مان سه رچاوه کتیب). بلیمه تییه مرۆقیك بتوانییت زیاتر له بواریك به کاربهیینی بۆ پیشاندان و به شداریکردن له پرۆسه ی ژیاری و شارستانی و معریفیه کانی به شهردا له هه ر ئاست و ناویشانیكدا بییت، تا ئه و راده یه ی که نزیک ده بیته وه له ریگا نهیینییه کان و ده خزیته نیو هه ناویدا هیئانه وه و گه یشتنی به (شهود). (لیره دا هه موو دابرا نیکی مه عریفی هه لگری سیستمی مه عریفی تاییه ته) (نظام المعرفی) یا خود گیانی گوتاری تاییه تی هه یه (...). به م پییه ش هه و لدان ی ئه و بۆ دووباره بوونه وه ی په یوه ندییه له گه ل میژووی راسته قینه دا.. چونکه تا که میتۆدیك که جیاکاری گوتاره کان رزگار بکات و ریکیان بخات ئارکیۆلۆژیا یه، که له سه ر ئاستیکی میژووی و ئه نترۆپۆلۆژی و ئه بستمۆلۆژی ئه مه مه نه ه جیه تی (بۆ زانیاری زیاتر له م باره یه وه ده توانن بگه رینه وه بۆ ل ۱۰ لاپه ره (۱۱) ی هه مان کتیب. من کیشه که له وه دا ده بینمه وه، چۆن بتوانین له ئه زموونی چیژی هونه ری قسه بکه یین؟ له کاتی کدا ئیمه بازیکی هونه ری و میتۆدی گه وره مان داوه و هیچ ئاوردانه وه یه کیشمان نییه، ئه مه ش هاوشیوه ی ئه و گوته یه ی (جیرۆم ستۆلینیره) که ووروزاندنی له کتیبی (ره خنه ی هونه ری) داو (فخر) یش

له کتیبی (مبادیء المتذوق الفنی) دا جهختی کردو ته وه سهر هه مان ههول بۆ ناسینی تاییه تمه ندییه ستاتیکیه کان له ناو ره گزه دیاریکراوه کان یاخود دروستکراوه جوانه کاند، ههروه هاش ده شپرسیت ئایا ریکه وتنی هاوشیوهی نیوان تا کو کو ههیه له روانیندا بۆ ئیستاتیکا؟.؛ بویه لیروهه من تهواو هاو پام له گه ل نووسهر (سه لاج جه لال) دا که ده لیت: پیوسته لیروهه میژوو بناسین، نهوسا هه لکو لینی به ره هه مه کانی مه عریفی بکهین، چونکه که له پور، گولدانیکه بۆ ئیستا و رابردوو (هه ریه که له رابردوو ئیستا به بهرده وامی تیایدا ده گونجیت، له م تیگه یشتنه وه دهنه کرداری به شیک له میژوو - پروانه ل ۱۱)، ههروه کو چۆن (هیربهت رید) له کتیبه کهیدا (الفن و المجتمع) دا گوتی (له مهیدانی هونه ردا، هه ندی کیشه گرنکه، ده کریت قوناغیکی گه شه کردووی دنیا بیټ) یان (روحانیه کی گه وره ی وه کو (تاغور) که ده لیت: هه ر په یوه ندیه کی زیندوی نیوان مروّف و مروّف، به شیوه یه کی سروشتی له به ره هه میکی هونه ریدا به رجه سته ده بیټ، له مروه وه هونه ر به گشتی و شانۆ به تاییه تی به دوای گونجاندن و یه کبووندا ده چیت له گه ل خود و ناخدا له گه ل جیهانی ده ور به ردا ده گه ریټ، جگه له وه شانۆ ده توانیت په یوه ندی مروّف له گه ل هه موو شته کانی تر دا ری کبخات. نووسهر له باره ی (چه مکی ده سه لات) هوه رای وایه (هه موو ده سه لاتیک ده بیټ مه عریفه یه کی له پشت بیټ، چونکه مه عریفه به ره هه مه ینه ری ده سه لات (پروانه ل ۱۳)، شانۆ وه کو یه کیک له ده سه لات ه مه عریفه کان،

به بن پاشخان و میراتی به جیماو بوئی گه شه ناکات و هه ناسه نادات،
بوئی هه هم پیویستی به مه عریفه و به ره مه پینانی دهسه لات هه یه و هه هم
دهسه لاتیش وه کو وزه یه بو به خشینی چیژو مه عریفه ی هونه ری به لام وه کو
نووسه ده لیت: مه عریفه ی ئیمه مه عریفه یه کی ناکامله و گشتیه، چونکه
له زور بواری شارستانی و ئاکاری و کومه لایه تی و میژوو ئاین و جوگرافیاو
زماندا به شدارنین که ئه مانه ش رو لیان له لقه کانی مه عریفه دا هه یه،
به لام ئه و بنه مایه نین که زانستی بن. پروانه ل ۱۳)، لیره به دواوه نووسه
پرسیاره کانی زیاتر چروقولتر ده کاته وه و له یه کیك له پرسیره کانیدا که به رای
من شاده ماری باسه که یه ده لیت: به چ پیوه ریك باس له دهسه لات یان
مه عریفه بکه یین؟ نووسه له دریره ی باسه که ییدا ئه و پاشا گه ردانیه باس
ده کات که تا کو ئیستا روون نییه، دهسه لات ی ئیمه له ناو کایه کانی خو یاندا
چین؟ دوا ی ئه و خویندنه وه یه ش دهسه لات واتای خو ی وه رده گریت و
چه مکه کانی مه عریفه ش دهرده که ون (بو زانیاری زیاتر پروانه ل ۱۴)، له مه وه
گوته که ی (طاغور) روون ده بیته وه که له یه کیك له وتاره کانیدا ده لیت:
(هونه ر دهربری زاتی مروقه) تاییه تمه ندی داهینه رانه و هونه ریانه ی مروف
له پره نسپی یه کبوون له مروف دا زیندوو ده کاته وه، هه لبه ته گرنه باس
له وه ش بکه م مه به ستی (تاغور) له (یه کبوون) هاوده نگی و هاوئا هه نگیه
له گه ل کو تا و نا کو تا دا، به دیویکی که ییدا ئه وه خه می شانوی راسته قینه شه..
ههروه کو نووسه ریش له گوته یه کیدا ده لیت: ئه وانیه به تاییه تمه ندیه کی

رەهاو داخستن لەسەر خودەو قسە دەکەن، ئاسۆ تەسکن و هیچی تر
 (بروانە ل ۱۷)، پاشتر نووسەر دیتە سەر باسی ئەوێی کە (شانۆ زمانە-
 زمانیش تۆری ئاماژەو نیشانەو بیرکردنەوێیە) ل ۱۹ هەرۆهە ئاماژە بو
 گوتهیهکی هایدگەر دەکات: (زمان نیشتهجیی بوونی بونە) ل ۱۹. لێرەدا
 گرنگە باس لەو بەکەین کە دەلێن شانۆ زمانە واتە (شانۆ دەبیّت وەکو شانۆ
 بدویتی) پرسیاری شانۆیی بکات، نیشانەو بیرکردنەوێیە تۆرەکان ئاماژەو
 زمان هەر هەموویان شانۆیی بن نەک شتیکی تر!! مەبەست لەو گوتهیهی
 هایدگەریش جیگیربوونی زمانە لە ناو بوونی کدا کە ئەمە هەمان ئەو شتەیه
 کە دیسان لە شانۆدا کیشە تری لی دروست دەبیّت، کە کیشە (بوون)
 خۆیەتی، ئایا بەراستی (شانۆو شانۆکاری کورد) (بەموفارەقەو) بەراستی
 کیشە بوونی هەیه؟! یاخود بە زمانی قۆلگارهو پەکی شانۆی راستەقینە
 خستوووە! دەخات! وەکو لەم رۆژانەداو بەبەرچاوی خۆمانەو دەبینین و
 دەست و پەنجە لە گەڵ نەرم دەکەین، وەکو نووسەریش دەلیّت: ئەم
 زمانە گوتاریکی مەعریفی بەرجهسته نەکردوو نەهاتۆتە بواری نووسین و
 خۆیندەووە، ئینجا بەو بابەتە سەختە ژیا نییەو لە کاروانی رۆشنیری
 دواکەوتوو. (بروانە ل ۲۱)، بەرای نووسەر کۆمه لیک فاکتەر بوونەتە هۆی
 ئەم دواکەوتنە کە من لێرەدا تەنیا ئاماژەیهکی زۆر خێرایان پێدەدەم، دواتر
 تۆی خۆینەر دەتوانیت بۆی بگەرێتەو کە بریتین لە:

۱. باری جوگرافی کوردستان .
۲. نهبوونی سنوری ستراتیجی ده‌ریا.
۳. سهختی و چری ناوچه‌که.
۴. تیکچوونی شیرازه‌ی چینایه‌تی.
۵. یه‌کنه‌گرتنی شیوه‌ی زمانی کرمانجی سه‌روو خواروو..
۶. دوورکه‌وتنه‌وه له‌شاروشارستانی بو زانیاری زیاتر ده‌توانن بگه‌رینه‌وه بو کتیبه‌که (ل ۲۴۰ و ۲۴۱)، به‌پرای نووسەر هه‌موو ئەم هۆکارانه کاریگه‌رییان هه‌بووه له‌سه‌ر ئەوه‌ی که ده‌سه‌لات دروست نه‌بی‌ت و جگه له‌وه‌ش به‌راوردیکی کردوو، بو نه‌ته‌وه روژئاوایی و روژه‌لاتیه‌کانی وه‌کو (کورد) که به‌شداربووه له‌و شارستانیته‌ خۆره‌لاتیه‌داو گرنگ بوو هونه‌ری هه‌بوایه‌و روژئاواییه‌کان به‌هۆی ته‌کنۆلۆژیایه‌و کاریگه‌رییانله‌سه‌ر کۆی هونه‌ره‌کان به‌جیه‌په‌شتوووه. له‌پاشاندا نووسەر ده‌چیته‌ سه‌ر باسی لقیکی تری مه‌عریفه، ئەو په‌یوه‌ندییه‌ی که‌که‌سیتی به‌شانۆوه هه‌یوووه، به‌هۆی خۆ دۆزینه‌وه‌ی له‌گه‌ل ژیان و دیارده‌کانیداو روو به‌روو بوونه‌وه‌ی پیداو‌یسته‌کانی راوکردن، ژیانه‌ تایبه‌تییه‌کانی ئەشکه‌وت، له‌مانه‌وه‌ شیتیه‌کی به‌رفراوان له‌ناویداووه (بروانه‌ ل ۲۹) ئەمه‌ جگه له‌وه‌ی چه‌ندان بیراری گرنگ و گه‌وره‌ی وه‌کو (فۆکۆ) به‌سه‌ر ده‌کاته‌وه‌ خویندنه‌وه‌ی گرنگ و به‌هادارو فه‌لسه‌فی شانۆ و شانۆی کوردی پیده‌کات هه‌روه‌کو نووسەر ده‌لیت: لی‌ره‌وه‌ به‌ره‌و ئەو خاله‌ بنچینه‌یه‌ ده‌چین، ده‌کریت دامه‌زراندنیکی

خۆ رسك بۆ شانۆ بکهین: چونکه زۆربهی شانۆی جیهانی لهسەر بناغهی کهلهپورو دانهمهزراوه، وهکو شانۆ (مهلهمی) یانهی بریخت و شانۆی (تهعبیری) ئەلمانی. بۆ زانیاری زیاتر دهتوانن بگهڕینهوه بۆ لاپهڕهکانی (۳۴ و ۳۵).

سۆسیۆلۆژیای گووتاره جیاکارهکان :

ئایدیای جوانی بیریکی لۆژیکی نییه، بهلكو بیریکه لهواقیعدا جیگیر بووه، دواى ئەوهی یهکبوونیکی راستهوخۆی لهگهڵدا پیکهیناوه، ئەوهتا: تۆلستۆی لهکتیبیکی داواى روانیوهته هونهر وهکو هۆکاریکی پهیوهندی نیوان خهلك (سۆسیۆ) ههروهکو گواستنوهی بیرى مرۆف بۆ ئەوانهى تر لهپێگهى (قسه / کهلام) هوه که گواستنوهی ئەوانى ترو سۆزهکانیان لهپێگای هونهرهوه. ههروهها بهپرای (دیلاکروا) هونهر بریتییه لهدهرپرینی چالاکییهکی دیاریکراو لهبهڕهوه روخساری ههندی پیکنایهت بهبێ پیشه، ههروهها (شارل لالۆ) ش بریاردهدات لهسهڕهوهی هونهر بهمانای فراوانی وشهکه دهپرینه لهکرداری (ئالوگۆر / تحویل) یاخود گۆرانیک کهمرۆف دهخاته ناو کهرهستهکانی کهتوارهوه، نووسهر (کاک سهلاح جهلال) لهم توێژینهوهیهدا ؛ رای وایه کههونهر تهنیا ئەوه نییه بلێین ههمانه، یان پراکتیکی دهکهین، بهلكو ئەوهیه بزاین چیمان دهداتى و چیه؟ کام پرسیارانهی ههلگرتوووه؟ چی پهنجهرهیهکی نوێ دهکاتهوه؟ چۆن ئایندهمان

نیشان دەدات؟... تاد که به پێچهوانه وه ده بێته خالیکی بهر به سته ی پێشکهوتن له مباره یه وه.

(بروانه ل ۳۷) ی هه مان کتیب (لای نووسهر گرنگییه که له وه دایه که زۆربه ی پرسیارو قه له قییه کانمان له پێی هونه ره وه به یان بکه ین و هونه ر چه نجه ره یه کی نوێ بێت به رووی گووتاره جیا جیاکاندا و به پێچه وان وه هیه چی لی سهوز نابیت، له بهر ئه وه ی شانۆی کوردی له سه ر ئاستی گووتاره جیاکاره کان نه یه توانیوه خویندنه وه ی قوول و سه رتاسه ری خو ی هه بێت هه ر له بهر ئه وه شه نه بوته شانۆیه کی ره سه ن، چونکه هه ولدانه کانی شانۆ له سه ر ئاستی نوماشیی شانۆیی زۆر سه ره تایی پیناسه ی ده قی کردو وه زۆربه یان به مانای ده قی شانۆیی مردوون، ئاشکرایه کاری ره خنه له ده قدا دۆزینه وه ی ده لاله ته کان و دواندن و کارکردنه له ته وه ره کانی بونیاده کانی ده ق و دۆزینه وه ی چه مکی ئیستاتیکایی و گووتاری شانۆیه، له نوماشیتی شانۆشدا هه مان چه شن و بگره قولت ره وه به ره و زمانی جه سته (لغه الجسد) ماده و شته کان و چۆنیه تی په یوه ندی کارکردنی (سیموتیکی) به ده ق و نوماشیته وه (له مباره یه وه ده توانن لاپه ره کانی (۳۷ و ۳۸) بخویننه وه).

شانۆی کوردی تائهم ساته ی قسه ی له باره وه ده که ین ده قی به هه ند وه رنه گرتو وه، (به ها لا واردنی چه ند ده ره یینه رو که سایه تیه ک) و زۆربه ی کات، ئه و که سانه ی که سه رقالی ئه م کاره گرنگه ن، له بایه خ و بهر پرسیاریتی و پێویستییه کانی خویندنه وه تینه گه یشتوون و (سۆریۆ) گوته نی ده بێت

(کاری هونهری وه کو چالاکییه کی داهینه رانه و له شیوهی خولقاندنی شتیك یان بهرهمهینانی بابه ته کان) تیگهین. پاشان نووسهر دواى ئه وهی که گوتهیه کی رۆلان بارت له سهر مهسه لهی (شانۆ) دینیتته وه که به سیبرنیتیکا دهیه ستیتته وه ئه مهش یه کیکه له و باسه گرنگانه ی که نووسهر له م کتیه دا وروژاندویه تی) دیته سهر باسی رهخنه ی شانۆ به هه ژار ناوی ده بات و به جوړیکی داده نیت که خویندنه وهی بۆ وهرگر، نه کردوووه و ئیمه له م رۆژانه دا شاهیدی ئه وهین و دهست و په نجه ی له گه لدا نه رنده کهین (بۆ زانیاری زیاتر پروانه ۳۸) ئه وهی له شانۆدا به دهست دیت حاله تیکی ریکهوت نییه، به لکو چربوونه وهی رهه ندی رۆحی و کۆمه لایه تیه کانیه تی و که م و زۆریش په یوهسته به ئه زموونه کانی خودی هونه رمه نده وه، له پرووی سۆسیۆلۆژییه وه و بگره شوناسی تیروانینی هونه رمه ندیشه بۆ ژیان و تیروانینیکه بۆ هه لومه رجیکی بونیادتر، که له پیره وی گۆرانکاری رۆژانه هه لویست و هه رده گریت و هۆشیارانه له سهر زۆربه ی کۆمه لگا و هونه رمه ند خویشی کاریگهری داده نیت؛ ئه مهش به هۆی یه کیك له و که ناله گرنگانه وه ده بیت که پپی ده گوتریت (نیشانه- علامه) وه یه کیك له ئه رکه کانی نیشانه له شانۆدا یه کبوونی توخمه کانی نومایشتی شانۆیه و یه کخستنیانه له شیوهی گوتاری سۆسیۆلۆژیای شانۆیی له میکانیزمی خویدا. و والا کردنه وهی ئه و په رده یه که ساله های ساله شانۆی کوردی له تراژیدیا دا نوقم کردوووه نه یه یشتوووه له پروانینیکی نوی کاری خوئی

بكات. (لەم بارەيەووە بېروانە ل ۳۹) دواتر نووسەر دیت و ئاماژە بەو دەکات
کە لەسەدەى شەشەمەووە شانۆ گۆرانیکی گەورەى بەخۆیەووە بینی و لەو
رەوتەى خۆى هاتە دەر لەناو زمانى ناوچە گەریتیدا.. گۆران و ئالوگۆرى
زمان شەپۆلیکی خستە شانۆووە. ئەمەش یەك خالی گرنگی بەدەستەووەدا،
کە ناوەرۆکی شانۆى کردە دەقیکی درامى. چونکە ئاشکرایە پیشکەوتنى
دراما بەر لە هەموو شتیك پەيوەندى بەناکوکی یە مرۆقايەتیەکانەووە هەیه
لەم بارەيەووە(بېروانە ل ۴۱)، دواتر نووسەر دەمانگەیهنیته ئەو خالەى کە
دراما بى سنورە. لەدیاریکردنى ناکوکیەکاندا. هاوکیشه و پیوانەى نیو
پاشتر دیتە سەر ئەوەى پەردە لەسەر ئارتۆ لادەدات و باسى گرنگی و رۆلى
ئەو هونەرمنەندە مەزنە دەکات و لەدوای ئەویش پوختەى شانۆى بسکاتۆر
لەئەلمانیا و جەنگى جیهانى بۆ شیدەکاتەووە کە لەجەنگى یەکەمدا
(تەعبیریەت) نەیتوانى بەهۆى سۆزو قول بوونەووەى چەمکە مرۆقايەتیە پڕ
لەسۆزەکانیەووە بۆ تیپەر کردن لەگىژاوى جەنگ بەهۆیەووە شانۆى رامیاری
ئەوکەلینەى پڕکردەووە و پاشتریش دیتە سەرباسى (برتولد بریخت)،
کە چۆن چوووتە ناو پانتاییەکی فراوانترەووە و شانۆى مەلحەمیانەى
تیادامەزراندووە و دوای ئەویش (پیتەرفایس) و شانۆى (بەلگەنامەیی)
و هەولدانە بۆ زال کردنى ئایدۆلۆژیا و تۆخکردنەووەى جیاوازی چینایەتى
و تیکەلکردنى (سوورو رەش)، (دراما و مەلحەمە) لەم بارەيەووە بۆ زیاتر
زانىارى بېروانە لاپەرەکانى (۴۸ و ۴۹)، نووسەر کۆمەلیك تیۆرو دوکتىرىن

نمایش دهکات و گوته‌یه‌کی (جۆلیا کریستیفا) به‌نمونه ده‌لیت: هه‌موو ده‌قیك شوینه‌واری ده‌قیکی تری تیایه بۆ ئاماده‌بوون هه‌ر ئه‌مه‌ش به‌لای نووسه‌ره‌وه که جه‌ده‌ل دروست ده‌کات. به‌پرای نووسه‌ر شانۆی کوردی له‌وه‌وله تیکه‌لاوه‌یدا سه‌رده‌مانیکی زۆر به‌پیی باری چه‌وساندنه‌وه‌و کامل نه‌بوونی خۆیه‌وه، که‌وته ژیر کارتی‌کردنی گووتاری سیاسی چند رسته‌یه‌کی سواو که گووتاری شانۆی ده‌مراند، چونکه خۆبه‌ستنه‌وه به‌بسکاتۆرو بریخت و فایسه‌وه زۆر ناعه‌قلانی بووه. گووتار پیکهاته‌ی کۆمه‌لیک ئه‌دله‌یه. له‌سه‌ر دوو روانگه ده‌ست پیده‌کات، ئه‌ویش په‌یوه‌سته له‌نیوان یاساکان و پیکهاته‌ی شته‌کاندا یان نوسراویان گوتر او‌دا (بۆ ئه‌وه‌ی زانیاری باشت‌تر ده‌ستکه‌ویت بروانه لاپه‌ره‌کانی (۵۰ و ۵۱ و ۵۲)، له‌کو‌تایی ئه‌م لیکۆلینه‌وه‌یه (ئه‌م به‌شه‌دا)، نووسه‌ر په‌رده له‌سه‌ر ئه‌و تراژیدیایه لاده‌بات که شانۆی کوردی گرتۆته‌وه‌و هۆیه‌که‌ش ده‌باته‌وه بۆ نه‌بوونی تیۆرو ره‌خنه‌و لیکۆلینه‌وه و له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا کۆمه‌له‌ پرسیاریکی ئه‌نتۆلۆجی ده‌رباره‌ی ریشه‌کانی شانۆ ده‌کات و به‌پرای نووسه‌ر به‌وه ناکریت، که ته‌نیا شانۆیی به‌کوردی بینین، به‌لکو جیا‌وازی و خویندنه‌وه‌و لیکۆلینه‌وه‌ی نوی و خه‌ونی ئاینده‌و خسته‌سه‌رو داهێنانه له‌هه‌موو روویه‌که‌وه.

(فهزای شانۆ ؛ فهزای سیمایی سدرای، رهمزوکۆدهکانی نمایش)

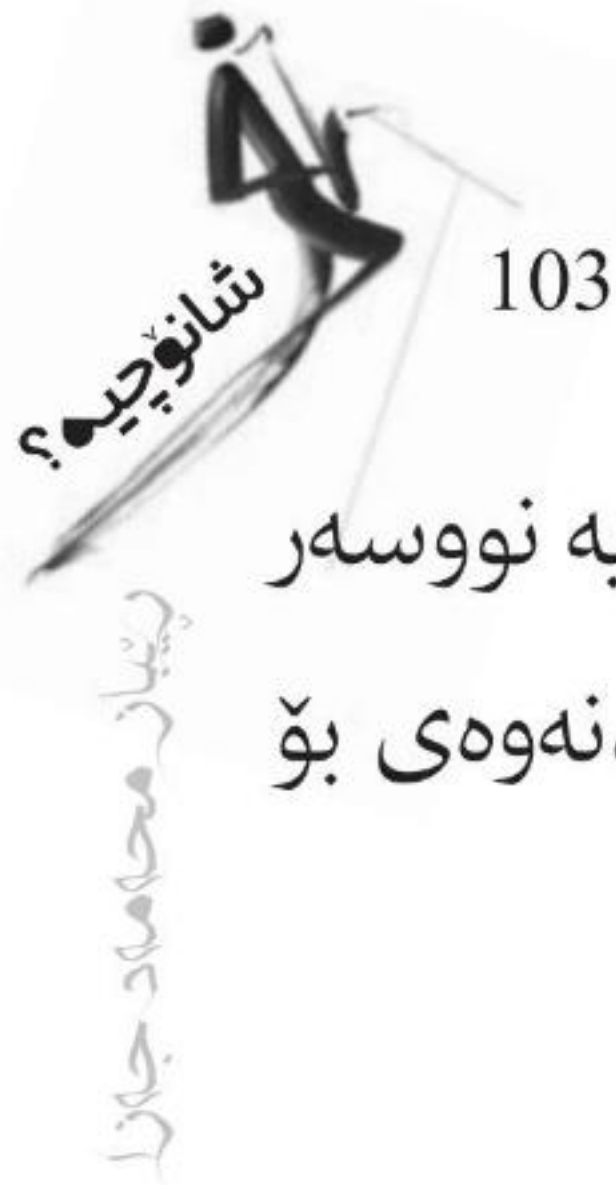
نووسەر لهه بهشهی کتیبهکهیدا (شانۆی سدرای وهکو نمایشیکی فستیقالی شانۆی عیراقی لهبهغداد له (۱۹۹۹/۳/۲۱) دا دهخوینیتتهوه که لهنووسینی (خزعل الماجدی و دههینانی د. فازیل خهلیل). لهسههتادا نووسەر، باسیک دهبارهی (فهزا- الفضا- پیشکەش دهکات و دواتر ئهم باسه دهچیتته سهه چپوهی خویندنهوهی فهزاله و نمایشه دا). بهر له ههرشتی نووسەر دهگهڕیتتهوه بو یه کهمین بهرهه مهینانی لهم خویندنهوهیه دا له لایهن زانای ئهمریکی (ئیدوارد هال) و بهم پییهش خویندنهوه که ی دهوله مه ندرت ده بیته لهو ئاستهیدا که کۆمه لیک ناساندن و وورده کاری زاراوه که وهکو چه مکیکی زانستی ده ناسینی و بهم جوړه تایبه تمهندی و نرخ خوی ده بیته بو شانۆو په یوهندی ده گریته له گه ل گشت کۆدو وینه و بیناسازی و... تاد. دوا ی ئه وهی نووسەر رای چه ندین (بیرمه ندو زانای) عه ره بی دینیتته وه و شییان ده کاته وه، له وان هس که یه کی که له نمونه کانی (فه راهید) یه که ده لیت (فهزا: جینگه یه کی فراوانه) و پاشتر ووته یه کی (جه بران مه سعود) ده کاته پالپشتی که له فه ره نگی (رائد) دا پیناسه ی فهزا ده کات به وهی که سیفه ته تیکی چۆل و فراوانی هه یه. پاش ئه وهش نووسەر گووته گه لیک له سه رده مه کان دینیتته وه بهم

جوۆره باسى (فهزا- مهكان) دهكات: فهزا سيفهتى زياتره له جيگه، ههروهك بهرامبهر بهوشه لاتىنى يهكه ههيهتى لهبنهپهتدا لاي زور لهزانايان ماناي دريژ بوونهوهيهكى ديارى نهكراوه كه پيکهاتوووه لهدريژکراوهى بچووکتري و ديارى کراو. نووسهر لهدريژهى باسهکهيدا تيورهکهى (ئوپرسفيلد) دىنيتهوه كه نووسهريش له (عواد عهلى) نووسهري عيراقى وهگرتهوه كه بهم جوۆره کورتى دهکهمهوه:

۱. پيگهى شانۆيى و شار۲. فهزاي سهکوۆيى. ۳. فهزاي درامى. ۴. فهزاي وههمى.

دواى ناساندنى چهملك و زاراوهو بهكارهينانهکانى زاراوهکه ئهوسا نووسهر ديته سهر خويندنهوهى نمايشهکه بهپي ئهويهکانهى که لهرووى ميتوۆدى يهوه دهيان ناسيى و روونيان دهکاتهوه. که ئهمهش تواناو دهست راگهيشتنى نووسهر دهگرتهوه، لهئاستى رهخنهو خويندنهوهى نمايشداو ئهم نموونهيه دهگمهنه لهخويندنهوهى نمايشى شانۆييدا. دياره ئهم باسه جيگهى بايهخ و گرنگى پيدانتيكى لهرادهبهدهر و ههولتيكى جدييه بو تيوريژه کردنى شانۆو شانۆي عيراقى، که من پيشنيار دهکهم نووسهر ئهم جوۆره ههولانه بگهيه نيته شانۆي کوردى ههتا ئهگهر کارهکانيش لهو ئاستهدا نهبن (ياخود خويندنهوه ههلهگرن) چونکه ئهم کاره هاندانه بو بينين، (بينينى) يش بو خۆي پرۆسهيهكى هوشيارانهو روشنبيري يانهو پيوستى له

لیۆردبوونهوهو ریگاکانی خو پورهردهکردن ههیه. ههه لهبهه ئهوهیه نووسهر زۆر لیزانانه خویندنهوهی نمایشی کردوووه سههکهوتوانه خویندنهوهی بو چه مکیکی شانۆیی کردوووه لهناونمایشدا.

(سیمای شانۆ و دراما)

لهه بهشهه دا نووسهر خویندنهوهی بو (کتیبی سیمای شانۆ و درامای کیر ئیلام کردوووه راقهه کردوووه واته ئیمه نابیت قسه لهسهه ره جۆری نووسین و که لکه لهی بیرهکانی نووسهر بکهین و لیروهه و لهسهه ره تاوه پیناسهه سیمای دهست پیدهکات و دواتر دیته سهه سهه ره تاکانی سهه دههه بیست، که پیشنیازکراوه زانستیکی تهواوه بو نیشانهکان، لای (دی سووسیر و پیرس) که سالانی سی و چلهکانی سهه دههه (۲۰) لهکاری فۆرمالیسته چیکیهکاندا رهنگی دایهوه، دواتر لای فهه رهنسی و ئیتالی و ئه لمانی و سووقیه تییهکان و ولاته یه کگرتوووهکان، ههتا پرۆژهه سیمایی جگه لهشعرو رۆمان و پانتایی لیکۆلینهوهی ئه دههه بی بهرز بووه بو بایه خدان به شانۆ و دراما. پاشان نووسهر: دیته سهه باسی وشهه دراما که مانای ئه و خهیا لکردنهوهیهه وینه کیشه بو نواندنی شانۆیی و لهسهه بناغهه پیکهاتنی درامی دامه زراوه. دواتر نووسهر دیته سهه باسی بونیهوتی پراغ سالی ۱۹۳۱ که میژووویهکی گرنکه بو لیکۆلینهوهی شانۆی (...). دراما بهمولکیهتی رهخنهه ئه دهه بیهوه پابهند بوو بهوینهه نمایشی شانۆیی

دياردهيه كي كت و پر بو ليكولينه وهى ميتودي. پروانه ل ۹۴. پاشتريش جگه له (بريخت و پيتر بوغاتيريف) دهچيته لاي (پيتر هانديكيه) كه سهرنجي هه مووان راده كيشي بو هه لگري نيشانه و به شانويي كردني زياتر له مه دلول و نه وهى ها وره وتي دراميه تي (هه تا بينه ران هه ست به جيهاني شانو بكن) پروانه ل ۹۵، له هه مووي گرنگ تر ديته سهر ئاستيكي گرنگي شانويي كه نواندنه و ده يگه رينيته وه بو ئالوگوري كوي توخمه كاني شانوو كرداري به كود بوون كه له ري ره وته كانه وه يه كه ي سيميائي وه رده گرن. ل ۹۷ (كاوزان جهختي كرده وه له وهى نواندني شانويي نيشانه يه و سهر له نوي چه مكي گواستنه وه و ده رفه تي له خوگرتي بوونيه وي كرده وه له دواتريشدا گووته يه كي (پاتريس بافيس) دينيته وه كه لاي وايه: زماني نه كتهر وه كو ئايكون كار ده كات. به شيكي زوري بو ياري كردن و گوراني ريژه ي پيشه ي سيميائيدا.

خويندنه وهى بونيادي جهسته له شانودا

له م به شه ي كتيبه كهيدا نووسهر به گووته يه كي (نورمان مارشال) ده ست پيده كات كه ده لييت: شانوي راسته قينه نه و شانويه يه كه هونه رييت له ناوخويدا. نه مهش باسيكي گرنگي نه مپروي شانوي جيهاني يه كه به شانوي (ئايم) ناوده بريت و گهياندي بينه راني شانويه به جيهانيكي ناشه خسي و له گه ل نه ويشدا تمور كردني كاري شانويي

له کۆی ئاتیمه کان شانۆدا بخاته رو یاخود مانفیستی خۆی که شف بکات
 بۆ شانۆی نوێ و ئومیدمه شانۆی کوردیش پشکی هه بییت له هه مان
 بۆنه دا. ههروهها پێشنيارده کهم، که دهزگا هونه ریه کان بتوانن ئەم نووسه ره
 به سه ر بکه نه وه و بیکه نه سه رچاوه ی خویندن، چونکه نرخ ی ئەم کتیبه
 زۆر به هاداره بۆ مامۆستا و فیڕخوازان له (په یمانگه ی هونه ره جوانه کان و
 کۆلیژی هونه ره کان) به شی هونه ری شانۆ.

کوردستان کانگای تراژیدیاکانه و

تراژیدیاش رۆحی شانۆیه

له وهلامی چهند پرسیاریکی رۆژنامهی ههولیر دا
کوردستان کانگای تراژیدیاکانه و تراژیدیاش رۆحی شانۆیه
هاوار محهمهد

بۆ قسه کردن له تراژیدیا و بهرجهسته کردنی له شانۆدا، ریباز محهمهد
جهزا پسپۆری شانۆ و مامۆستا له پهیمانگای هونهره جوانهکانی ههلهبجهی
شههید بیروراکانی خۆی بۆ رۆژنامهی ههولیر له وهلامدانهوهی چهند
پرسیاریکدا خستهروو.

* ئایا له کۆستان شانۆ فۆرمه سونهتی و تهقلیدییه که ی تیپه راندوووه؟
مه به ستم له فۆرمه تهقلیدییه که ئه و شانۆیهیه که ته نیا نواندنه و هه موو
نواندنه که ییش بۆ ئه وهیه به دهوری یهك خالی زانراودا بسورپتهوه و دۆخی
باو به رههم بهینیتتهوه؟ به کورتی ئایا شانۆیه کمان ههیه رهخنه یی بیت؟
- پرسیاره که ت چهند لقیکی ههیه به لام وهك دهستپیک، پپویست
وایه پرسین : ناسنامه ی شانۆ چیه له کوردستان؟ به چی ده لیین
شانۆ؟! شانۆی «سونه تی - ترازی - شیوازی» له کوردستان بوونی نیه

له گه لا ریزم بو ههوله جدیه کان لهو بواره دا، ئهوهی هه یه ههولی تاکه کهسه و بی ناسنامهیه. هیچ جوړه فۆرمیک بوونی نیه تاوهکو شانۆی پیناسینهوه له کوردستان وهکو دهوتریت:

شانۆی (فههنسی و ئینگلیزی و لهم بابتهانه)، له بهرئهوهی شانۆ پویستی ژیاړی و شارستانی و دهزگایی ههیه به مانا قوله کهی که نیمانه. بی لهوهی بینهری هاوالاتی دهویت نهک جهماوهر (حهشامات). به مانایهکی تر شانۆ له کوردستان له نیوان بوون و نهبووندا جۆلانی دهکات. سهبارهت بهوهی شانۆیه کمان ههیه رهخهیی بیٹ باوهرم وایه پرسیاړیکی شیاو نیه له شانۆ بکریت له بهرئهوهی وهزیفهیی شانۆ رهخهگرتن نیه به لکو ئهرکی سهرهکی ئهوهیه هونهر بیٹ که له لیواری بوون و نهبووندایه.

* پیٹ وایه ئه گهر (هاملیت) له بهریتانیا نمایش بکریت و لیڤهیش نمایش بکریت جیاوازییه کهیان چییه؟ واته ئه مهوی پپرسم چ شتیک له شانۆ به ئیمه نه گه یشتوووه یان له شانۆی کوردیدا لاوازه؟ دهرهینان یان دهق یان ئه کتهر یان کیسه له توانای مادیدایه؟

-له راستیدا شانۆ له بهریتانیا به شانۆ له کوردستان بهراورد ناکریت، له بهرئهوهی جیاوازییان ئاسمان ورپسمانه. به لام زۆر به کورتی: شانۆ بی خاوهن و بیسه قفه کهی کوردستان دنیا به گرتی ههیه ههر له نه بوونی «شار و هاوالاتی و پشتگیری دهزگایی و خراپی هۆلهکانی نمایش و نه بوونی پسپۆرییه جیاوازییه کان و گرتی لۆجستی و تهکنیکی و گرتی

بوودجه و کوئتراکتهکان». له سهروو هه موویانهوه نه بوونی روئیا بو شانۆ و به کیشه نه کردنی و نه بوونی مروقی خویندهوار و رهخه گر و نه بوونی تیۆرو ئه ده بی شانۆ.

* به رهسته کانی بهردهم گه شه کردن و پیشکهووتنی شانۆ له کوردستان چیه؟

- به رهسته زۆرن به لام له سهروو هه موویانهوه نه بوونی سیستمیک بو کارکردن و نه بوونی دهزگای پسپۆری و نه بوونی هۆشیاری کۆمه لایه تی (نه بوونی سهیرکه ر و ته ماشاکه ر) و به کیشه نه کردنی شانۆ و ده ره په راندنه ده ره وه ی له پرۆسه ی پهروه رده و قوتابخانه کان و بوونی به رپوه به رایه تیه کانی شانۆ که هه ندیک خه لکی ناشایسته و بیئاگا له شانۆ ده یبه ن به رپوه و ریگا به خه لکی جدی ناده ن کاربکه ن و به پپی به رژه وه ندی تاکه که سیانه کارده که ن و ریگرن له بهردهم خه م خۆرانی شانۆ به مانا راسته قینه که ی. زۆر ریگری تریش که هه ریه که یان پیوستی به قسه کردنی زیاتره.

* ئه گه ر راست بی ت شانۆ نمایش بی ت، کۆمه لگه یش سه راپای بووبیته شانۆی نمایشکردن، له نمایشکردنی هیزه وه بیگه ره بو نمایشکردنی جوانی، له نمایشکردنی ئیمان ه وه بو نمایشکردنی سامان، یان هه ر چه شنه نمایشیکی تر، ئایا هیشتایش پیوستمان به شانۆ ماوه؟
- شانۆ پیوستیه کی ژیا ریه و هه موو کات گرنگی خۆی هه یه به لام له رووی لۆژیکیه وه دروست نیه وه لامی ئه م پرسیا ره بده مه وه له بهر ئه وه ی

ئایا من بۆم ھەبە لەبری کەس وەلام بەدەمەووە؟ یان دەبیت ئەو جقات وەلامی ئەو بەداتەووە کە ئایا بە راستی ئیمە پرسیار دەکەین لە بارەى ئەو ھى ئەگەر شانۆ نەبیت چى پروودەدات؟ شانۆ خەمە؟ ئایا شانۆ لە پەژارەى تاکەکەسى پەریوەتەووە بۆ تەواوی کۆمیونتى؟ وەلام ھەرچى بیت، رادەى ھوشیاری و ئاستى تیگەشتن و پێویستیمان بۆ شانۆ ھەرچۆن بیت ئەو بە توێژینەووە و پروویپوی زانستی وەلام دەدریتەووە نەك بە بۆچوون. بە راستى ئیمە شانۆمان ھەبووە؟ شانۆمان دیوہ تا پرسیار دەمانەوویت یان نا؟ یان شتیکمان دیوہ لە شانۆ دەچیت و بەزۆر خۆى بەسەرماندا سەپاندووە و بوودجەى خەيالى بۆ سەرف دەکریت؟

* ئایا لە دۆخى تراژیدی و کارەساتبارى وەك ئەو ھى ئەمپروۆ لەم ناوچەپەدا پروودەدات، شانۆ دەتوانیت چ رۆلێك بگیریت؟ بۆ نموونە ئایا دەکریت کارەساتى شنگال بکەین بەشانۆ؟

-کوردستان کانگای تراژیدیاکانە، تراژیدیاش خۆى رۆحى شانۆیە... بەلام تینەگەشتن لە مانای تراژیدیا خۆى گورزیکە لە شانۆ دراوہ. نەك (شنگال) بگرە تەواوی کارەساتەکانى بەسەر ئەم گەلەدا ھاتوون کەرەستەى گرنگى دروستکردنى شانۆن بەلام کى بیکات و چۆن بکریت؟ کوان ئەو نووسەر و ھونەرمنەندە جددى و جوامپیرانەى کە دەتوانن بەم شەرەفە ھەستن و تەقەنیاتمان کامایە؟ لەکاتیکدا زۆر لە ھونەرمنەندان و رۆشنبیران سەرقالی کاریکن کە زۆر دوورە لە بە رپرسیاریتیەکان لەرووى

هونه ریه وه و خه ریکن شانۆ بیده سه لات ولاواز پیشان ددهن. له بهرئه وه تا وه لامی ئه و پرسیارانه وه رنه گرینه وه شانۆ ناتوانیت هیچ کاریک بکات. * له شانۆدا شتیك ههیه پیی ده لین (شانۆی شه قام). له م دوایانه دا له کوردستان یه ک دوو هه ولی له م جو ره درا، ئایا شانۆی شه قام یانی چی و له که ی و کویدا ده کریت شانۆ له هۆله کان و سه ر مه نه سه کانه وه به یتریته سه ر شه قام؟

شانۆی سه ر شه قام تاییکی بازارپانه ی شانۆیه و هه ولیکیشه بو پیشاندانی خو وه ک ره سه ن و سه ر به ساته وه خته کانی دروستبوونی شانۆ و گه رانه وه بو ژینالوژیا به لام راستیه که ی هه ولیکه بو بلاوکردنه وه ی ته ورمی ته رویج و تیکه لاکردنی به دلخوشکردن و سه رگه رمی و خو به تالکردنه وه و نواندنی هه لویت. له ته واوی دنیا دا ئه م ته ورمه به شیوه ی جیا جیا ده رکه ون له قاوه خانه و کافتريا و چیشته خانه و کارگه و شه قام و هتد.. به لام گرنگیه که ی له وه دایه تیبگه ین ئه م مو دیله له شانۆ له روژئاوا شتیکه و له کوردستان شتیکی تر. به نموونه: له کوردستان بو که مکردنه وه ی بوودجه و به زور خرکردنه وه ی چه شامات و راکردن له ده زگا و سیستم و به ها دراماتیکی و ته کنیکیه کان و شتی له م بابه ته یه، که له راستیدا شانۆ بهرله هه ر شتیك له هۆل یان ده ره وه ی هۆلدا بیته پویسته هونه ر بیته و ئه رکه هونه ریه که ی خو ی به جی بگه یه نیته و دوور بیته له به قولگارکردن و به کالاکردنی شانۆ و بلاوکردنه وه و سه پاندنی ئایدۆلوژیایه کدا. ئه وسا

که‌ی دێته‌ ده‌ره‌وه‌ی هۆله‌کان! ده‌گه‌رێته‌وه‌ بۆ روئای ده‌ره‌ینه‌رکه‌ له‌ کوی
 نمایشی ده‌کات. به‌لام به‌ گشتی هه‌ر کات پێویستی کرد ده‌بیت شانۆ له
 هۆله‌کانه‌وه‌ بێته‌ ده‌ره‌وه‌ بۆ هه‌ر شوێنێک که‌ فۆرمی هونه‌ره‌که‌ ده‌یه‌وێت که
 ئەمه‌ له‌ کوردستان بوونی نییه‌.

ده‌قی چاوپێکه‌وتنه‌که‌ به‌ناویشانی (کوردستان کانگای تراژیدی‌اکانه‌ و تراژیدی‌اش
 روحی شانۆیه‌) له‌ ژماره‌ () رۆژنامه‌ی هه‌ولێر بلاوکه‌راوه‌ته‌وه‌